

Diplomová práce

Rodičovské styly výchovy a volnočasové aktivity dospívajících

Studijní program:

N0922A190002 Vychovatelství

Autor práce:

Bc. Jana Mrvíková, DiS.

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.

Katedra pedagogiky a psychologie

Liberec 2024

Zadání diplomové práce

Rodičovské styly výchovy a volnočasové aktivity dospívajících

<i>Jméno a příjmení:</i>	Bc. Jana Mrvíková, DiS.
<i>Osobní číslo:</i>	P22000611
<i>Studijní program:</i>	N0922A190002 Vychovatelství
<i>Zadávací katedra:</i>	Katedra pedagogiky a psychologie
<i>Akademický rok:</i>	2022/2023

Zásady pro vypracování:

Diplomová práce se zaměří na volnočasové a zájmové aktivity dospívajících zejména s ohledem na reflexi působení rodičů na volný čas dětí a dospívajících a to prostřednictvím rodičovských stylů výchovy – konkrétněji jde o dimenze emočního vztahu a výchovného vedení.

Cíl diplomové práce:

- problematiku stylů výchovy v rodině a jejich působení na dospívající
- Popsat obsah, druhy a intenzitu realizace volnočasových a zájmových aktivit dospívajících
- Zjistit souvislosti mezi rodičovskými styly výchovy a zejména obsahem a formou realizace volnočasových a zájmových aktivit respondentů.

Základní požadavky:

Diplomová práce se v teoretické části zaměří na východiska problematiky rodičovských stylů výchovy, pojem volný čas, pedagogicko-psychologickou charakteristiku volnočasových a zájmových aktivit. Empirická část seznámí s provedením a výsledky výzkumného šetření, které bude sledovat působení stylů výchovy v rodině na volbu volnočasových a zájmových aktivit v reflexi dospívajících.

Design výzkumu:

Design výzkumu je kvantitativní. Využije metodu dotazování, konkrétně půjde o standardizovaný dotazník ke zjišťování způsobu výchovy v rodině a dotazník změřený a volnočasové aktivity.

Respondenty budou ženy a muži ve věku cca od 18 do 22 let.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce: tištěná/elektronická

Jazyk práce: čeština

Seznam odborné literatury:

- Arnett, J. J.: *Adolescence and Emerging Adulthood*. Pearson Prentice Hall, Upper Saddle River 2009. ISBN 978-0-13-505258-7.
- ČÁP, J. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV, 1996. 302 s. ISBN 80-85866-15-3.
- GILLERNOVÁ, Ilona, Vladimír KEBZA a Milan RYMEŠ. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2798-1.
- HÁJEK, Bedřich, Břetislav HOFBAUER a Jiřina PÁVKOVÁ. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-1284-0.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. 98 s. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.
- MATOUŠEK, Oldřich. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. 3., rozš. a přeprac. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2003. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 8086429199.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál, 2001. 176 s. ISBN 80-7178-559-8.

Vedoucí práce:

doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.
Katedra pedagogiky a psychologie

Datum zadání práce:

15. listopadu 2022

Předpokládaný termín odevzdání: 25. dubna 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

doc. PhDr. Ilona Gillernová, CSc.
garant oboru

Prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé diplomové práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé diplomové práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li diplomovou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má diplomová práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Chtěla bych vyjádřit upřímnou vděčnost všem, kteří mi pomohli při psaní této diplomové práce. Speciální poděkování patří mé vedoucí práce, doc. PhDr. Iloně Gillernové, CSc., za její trpělivost, odborné vedení a inspirativní přístup. Děkuji také své rodině, přátelům a všem, kteří mi poskytli motivaci a podporu v průběhu celého studia. Vaše přízeň mi dodávala sílu a odhodlání dokončit tuto náročnou cestu. Všem vám ze srdce děkuji.

Anotace

Vliv rodičovských stylů výchovy na volnočasové aktivity dospívajících je hlavním tématem této diplomové práce. Třemi hlavními oblastmi se zabývá literárně přehledová část práce. Analýza první kapitoly se týká důležitosti volného času pro rozvoj a možnosti jeho efektivního využití. Druhá kapitola se zaměřuje na úlohu rodiny a rozmanité rodičovské styly výchovy, jež mohou formovat chování a preference dospívajících. Z pedagogicko-psychologického hlediska se třetí kapitola zabývá specifiky adolescence a období „nastupující dospělosti“. Dotazníkové šetření, které je součástí empirické části práce, se zaměřuje na zjištění vztahu mezi rodičovskými styly a volnočasovými aktivitami dospívajících. Výsledky tohoto výzkumu jsou důležité pro pochopení vztahu mezi rodičovstvím a životním stylem mladých lidí.

Klíčová slova

rodičovské styly výchovy, volný čas, dospívající, rodina, adolescence, nastupující dospělost, empirický výzkum, dotazník

Annotation

The influence of parenting styles on adolescents' leisure activities is the main topic of the thesis. Three main areas are addressed in the literature review part of the thesis. The analysis of the first chapter concerns the importance of leisure time for development and how it can be used effectively. The second chapter focuses on the role of the family and the various parenting styles that can shape adolescents' behaviour and preferences. From an educational-psychological perspective, the third chapter deals with the specificities of adolescence and the period of 'emerging adulthood'. The questionnaire survey, which is part of the empirical part of the thesis, aims to establish the relationship between parenting styles and adolescents' leisure activities. The results of this research are important for understanding the relationship between parenting and young people's lifestyles.

Keywords

parenting styles, leisure, adolescents, family, adolescence, emerging adulthood, empirical research, questionnaire

ÚVOD	13
LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST	15
1 VOLNÝ ČAS A JEHO ROZVOJOVÉ MOŽNOSTI.....	15
1.1 Faktory ovlivňující volný čas a jeho funkce	17
1.2 výchovné a vzdělávací činnosti v době mimo vyučování.....	20
1.3 Střediska volnočasových aktivit	21
1.3.1 Školní družiny a školní kluby	21
1.3.2 střediska pro volný čas dětí a mládeže	23
1.3.3 Domovy mládeže.....	23
1.3.4 Další subjekty pracující s dětmi a mládeží v jejich volném čase	24
2 RODINA	26
2.1 Charakteristiky současné rodiny	29
2.2 Význam rodiny pro utváření vztahu k volnému času	31
2.3 Výchovné styly v rodině a jejich edukační působení	33
2.3.1 Tradiční model tří stylů výchovy podle K. Lewina.....	35
2.3.2 Model dvou dimenzí rodičovských postojů.....	36
2.3.3 Model čtyř komponent výchovy a dvou dimenzí emočního vztahu a řízení	37
2.3.4 Model devíti polí podle J. Čápa.....	39
3 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA ADOLESCENCE A NASTUPUJÍCÍ DOSPĚLOSTI.....	43
3.1 Nastupující dospělost podle J. J. Arnetta.....	45
EMPIRICKÁ ČÁST	47
4 VÝCHODISKA, CÍLE A ÚKOLY VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY	47
4.1 Výzkumný cíl.....	48
4.2 Výzkumné otázky	48
5 POPIS VÝZMU – METODY A RESPONDENTI.....	50
5.1 Charakteristika výzkumného vzorku	52
5.2 Design dotazníkového šetření.....	52
6 POSTUP SBĚRU DAT A JEJICH ZPRACOVÁNÍ.....	54
7 PREZENTACE VÝSLEDKŮ A JEJICH ANALÝZA	61

7.1	Rodičovské způsoby výchovy	61
7.1.1	Matka vlastní	63
7.1.2	Matka nevlastní.....	64
7.1.3	Otec vlastní	65
7.1.4	Otec nevlastní	66
7.1.5	Rodina jako celek	67
7.1.6	Komparace výchovných způsobů vlastních a nevlastních rodičů.....	68
7.2	Volnočasové a zájmové aktivity	70
7.3	Vztahy mezi rodičovskými způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými činnostmi.....	76
7.3.1	Výchova autokratická, tradiční a patriarchální.....	77
7.3.2	Liberální výchova	78
7.3.3	Pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem	80
7.3.4	Výchova přísná a přitom laskavá.....	81
7.3.5	Optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením	83
7.3.6	Laskavá výchova bez požadavků a hranic.....	84
7.3.7	Rozporné řízení relativně vyváženo kladným emočním vztahem.....	85
7.3.8	Kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem.....	87
7.3.9	Výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný, nebo je s ním dítě v koalici.....	88
7.4	Závislosti mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami....	89
7.4.1	Emoční vztah	90
7.4.2	Výchovné řízení.....	91
8	SHRNUTÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE	94
	ZÁVĚR	99
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ.....	101
	SEZNAM PŘÍLOH	106

Seznam obrázků, tabulek a grafů

Seznam obrázků

Obrázek 1: Volný čas jako průřez volna, aktivity a postoje	16
Obrázek 2: Model dvou dimenzí ke vztahu k typologii tří stylů	36
Obrázek 3: Model čtyř komponentů výchovy	37
Obrázek 4: Vzorec k výpočtu chí kvadrátu	59
Obrázek 5: Vzorec k výpočtu testového kritéria	59
Obrázek 6: Vzorec k výpočtu Pearsnova a Cremerova koeficientu	59

Seznam tabulek

Tabulka 1: Tradiční dělení výchovných stylů	35
Tabulka 2: Model čtyř stylů výchovy	37
Tabulka 3: Model dvanácti polí	39
Tabulka 4: Model devíti polí	40
Tabulka 5: Emoční vztah	55
Tabulka 6: Výchovné řízení	55
Tabulka 7: Vyhodnocení rodičovských způsobů výchovy	56
Tabulka 8: Emoční vztah k dítěti v rodině jako celku	57
Tabulka 9: Výchovné řízení v rodině jako celku	57
Tabulka 10: Vztahy mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami	58

Tabulka 11: Závislost mezi emočním vztahem a volnočasovými a zájmovými aktivitami	90
Tabulka 12: Četnost emočního vztahu a volnočasových a zájmových aktivit	90
Tabulka 13: Závislost mezi výchovným řízením a volnočasovými a zájmovými aktivitami	91
Tabulka 14: Četnost výchovného řízení a volnočasových a zájmových aktivit	92

Seznam grafů

Graf 1: Nejčastěji vyskytující se způsoby výchovy	62
Graf 2: Způsob výchovy u matek vlastních	63
Graf 3: Způsob výchovy u matek nevlastních	64
Graf 4: Způsob výchovy u otců vlastních	65
Graf 5: Způsob výchovy u otců nevlastních	66
Graf 6: Způsob výchovy u rodiny jako celku	67
Graf 7: Rodiče vlastní	68
Graf 8: Rodiče nevlastní	69
Graf 9: Přehled volnočasových aktivit u dospívajících	70
Graf 10: Nejčastěji volené volnočasové a zájmové aktivity v období puberty	71
Graf 11: Oblíbené volnočasové a zájmové aktivity	72
Graf 12: Činnosti realizované s rodiči	72
Graf 13: Spokojenost využití volného času	73
Graf 14: Rovnováha volnočasových aktivit	74

Graf 15: Profesionální úroveň volnočasových a zájmových aktivit	74
Graf 16: Přání na více volného času	75
Graf 17: Výchova autokratická, tradiční a patriarchální	77
Graf 18: Liberální výchova	78
Graf 19: Pesimální forma výchovy s rozporným řízením a záporným emočním vztahem	80
Graf 20: Výchova přísná přitom laskavá	81
Graf 21: Optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením	83
Graf 22: Laskavá výchova bez požadavků a hranic	84
Graf 23: Rozporné řízení relativně vyváženo kladným emočním vztahem	85
Graf 24: Kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	87
Graf 25: Výchova emočně rozporná	88

ÚVOD

Každý rodič musí zvládnout velmi důležitou a zodpovědnou činnost výchovy dítěte. V období dospívání mohou rodičovské styly výchovy silně ovlivnit osobnost a chování dítěte, zejména když se mladí lidé potýkají s mnoha výzvami a změnami. Dospívající mají volnočasové aktivity jako součást každodenního života, které mohou ovlivnit jejich chování a osobnostní vývoj.

Určování rodičovských stylů výchovy se stalo jedním z klíčových témat v oblasti výchovy a rodiny. Různé přístupy k výchově mohou ovlivnit způsob, jakým způsobem se dítě naučí reagovat na své prostředí, rozhodování a tvorbu hodnot. Výchova v rodině lze kupříkladu charakterizovat několika různými rodičovskými styly, jako jsou autoritářský, autoritativní, demokratický nebo zanedbávající (Baumrindová, 1991). Každý z rodičovských stylů otce i matky mají své příznivé účinky na výchovu, stejně jako různá úskalí pro vývoj dítěte i vztahy v rodině.

Během adolescence se často objevují nové úkoly a změny, s nimiž se musí mladí lidé vyrovnat. Volnočasové aktivity mají v tomto období velký vliv na vývoj dítěte a jsou velmi důležité. Různorodé volnočasové aktivity mohou zahrnovat sportovní aktivity, zájmové kroužky, přátelská setkání nebo využití moderních technologií. Mají také různé účely, jako je relaxace, rozvoj dovedností nebo sociální interakce s ostatními.

Je proto důležité se zaměřit na problematiku vlivu rodičovských stylů výchovy a volnočasových aktivit na osobnostní vývoj dospívajících a zjistit, jak jsou tyto faktory propojeny.

Tato diplomová práce má za cíl zmapovat téma rodičovských stylů výchovy a volnočasových aktivit dospívajících. Práce se zaměřuje na popis obsahu, druhů a intenzity volnočasových aktivit a zjišťuje souvislosti mezi rodičovskými styly výchovy a obsahem a formou volnočasových aktivit.

Nejprve vysvětluje, jaký je význam volnočasových aktivit pro rozvoj dospívajících, jaké jsou různé typy a formy těchto aktivit a jejich efekt na chování a rozvoj osobnosti.

Vymezení rodiny, klasifikace rodin, funkce rodiny, různé rodičovské styly výchovy, jejich charakteristiky a dopady na chování a osobnost dítěte jsou popsány v první části práce.

Druhá část práce je zaměřena na výsledky výzkumu týkajícího se souvislostí mezi rodičovskými styly výchovy a obsahem a formou volnočasových aktivit dospívajících. Výzkum je zaměřený na dospívající věkové skupiny dospívajících. Hlavní metodou sběru dat je dotazování.

Výsledky diplomové práce mohou být prospěšné rodičům a pedagogům, kteří se zajímají o výchovu a vývoj dospívajícího dítěte a zabývají se spojitostí mezi rodičovskými styly výchovy a volnočasovými aktivitami.

LITERÁRNĚ PŘEHLEDOVÁ ČÁST

1 VOLNÝ ČAS A JEHO ROZVOJOVÉ MOŽNOSTI

Volný čas je zajímavým a velmi důležitým aspektem v životě lidí, který se mění nejenom v obsahu aktivitách během života jedince, ale také se mění s tím, kolik času jim je k dispozici a jaký význam má pro samotného jedince. Volný čas se dá chápat a definovat několika způsoby.

Světová organizace pro volný čas uvádí, že volný čas hraje nepostradatelnou roli v rozvoji člověka, a to na úrovni individuální, komunikační, společenské a národní. Dále přispívá ke zlepšení životní kvality a spokojenosti a rozvíjí mezilidské vztahy a sociální kapitál každého jedince. Volný čas vymezuje prostor k účasti na dobrovolnických a sociálních aktivitách a umožňuje vyjádřit sounáležitost a solidaritu (World Leisure Organization, 2023).

Hofbauer volný čas definuje jako čas, ve kterém člověk nevykonává činnost pod tlakem závazků, které jedinec má díky sociálním rolím (Hofbauer, 2004).

V publikaci od Kratochvílové se dozvíme, že volný čas je doba, která představuje rekreaci, regeneraci psychických, ale i fyzických sil, oddych, uvolnění po studiu či práci, čas na seberealizaci a poznání světa (Kratochvílová, 2004).

Hamřík ve své publikaci uvádí volný čas jako druh aktivity, která je popisována jako neproduktivní (míněno v ekonomickém smyslu) a je to čistě záležitostí svobodné volby jedince. Mezi formy volného času Hamřík uvádí kromě her, sportu a dalších forem zábavy i hudbu a další umělecké aktivity, ale i aktivity náboženské a cestovní (Hamřík, 2022).

Mezi největší odborníky na téma volný čas patří francouzský sociolog Joffre Dumazedier, který žil v letech 1915 až 2002. Dumazedier považoval za klíčové rozeznávat rozdíl mezi volným časem a mimopracovní dobou. Mimopracovní dobu definoval jako čas, který je osvobozený nejen od profesionální práce, ale i od práce přesčasové anebo času stráveného dojížděním na pracoviště. Dumazedier charakterizuje volný čas jako činnost anebo aktivitu, která má základní vlastnosti:

1. Volný čas osvobozuje: Volný čas je popsán jako činnost, která osvobozuje od povinností různého druhu.

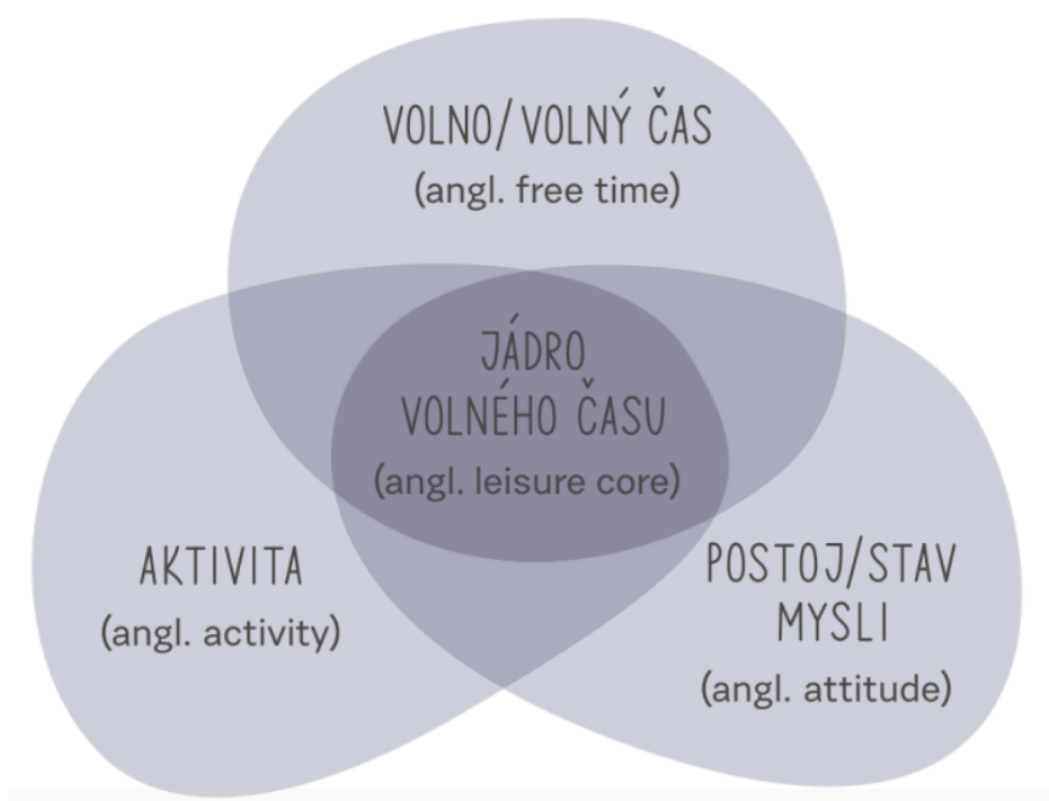
2. Volný čas je nezainteresovaný: Tato vlastnost vystihuje to, že volný čas nemá jasně daný cíl jako například profesionální práce.

3. Volný čas je hedonistické povahy: To znamená, že volný čas se charakterizuje snahou dosáhnout stavu uspokojení, které lze pokládat za cíl sám o sobě.

4. Volný čas uspokojuje naše požadavky: Tedy nabízí jedinci pokušení zbavit se práce a umožňuje relaxaci (Dumazedier, 1966).

Zuzanek ve své publikaci nabízí integrující pohled na volný čas. Volný čas vidí jako kombinaci volna, aktivity a postoje i přestože volný čas definuje jako čas, který se zabývá splněním osobních potřeb jedince, pracovních či školních povinností, domácích a rodinných povinností a dalších závazků. Postoj popisuje jako psychologickou dispozici a očekávání jako například svobodu volby, dělání věcí pro svoji potřebu, vnitřní motivaci a tak dále (Zuzanek, 2006).

Obrázek 1: Volný čas jako průřez volna, aktivity a postoje

(Hamřík, 2022, str. 14)

1.1 FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ VOLNÝ ČAS A JEHO FUNKCE

Pávková ve své publikaci uvádí, že osobnost člověka se během lidského vývoje utváří díky působení různých činitelů neboli faktorů. Jisté předpoklady si jedinec přináší od svého narození, a to tedy vrozené předpoklady jako jsou vlohy. Proto se faktory dělí na vnitřní a vnější (Pávková, 1999).

Spousta vnitřní faktory rozděluje dvou menších podskupin, a to na faktory biologické a psychologické. Tyto faktory jsou velkou částí ovlivněné genetikou. Mezi biologické faktory řadíme věk, pohlaví, fyzickou a psychickou kondici a zdravotní stav a profesionální zakotvení a přístup ke společenské vrstvě. Pod psychologický faktor řadíme vnitřní psychické naladění, psychickou pohodu a temperamentní založení člověka (Spousta, 1994).

Hájek, Hofbauer a Pávková do vnějších faktorů řadí pohlaví, věk, zdravotní stav. Za nejdůležitější považuje sociální prostředí, které obklopuje jedince ze všech stran, a to může být škola, rodina, zařízení pro volný čas, média, vrstevnické skupiny a místo. Nejsilnější vliv má rodina, neboť rodiče slouží dětem jako vzor. Funkční rodina dbá na volný čas svých dětí, a proto to může mít pozitivní vliv. Ovšem vliv to může mít i negativní, a to především v rodině afunkční či disfunkční.

Dalším významným faktorem je škola. Škola by měla navazovat na výchovné působení silně korelovat.

Organizace pro volný čas ovlivňují jedince ve výběru volnočasových aktivit. Tyto aktivity by měli nabízet prostor pro seberealizaci a k vytváření sociálních kontaktů. Důležité je, aby zařízení splňovali činnosti na bázi dobrovolnosti a daly možnost jedincům se rozvíjet po všech jeho stránkách.

Vrstevnické skupiny se stávají významné především v období dospívání. Běžně se tvoří zcela spontánně a jejich členy spojuje stejný zájem o určitou činnost. Ovšem vrstevnické skupiny mohou působit i negativně na trávení volného času. V tomto případě se může jednat o patologické jevy, jako jsou například drogová či alkoholová závislost či delikvence.

Dalším vnějším faktorem, které ovlivňuje jedince při trávení volného času jsou média. V dnešní době to jsou především počítače, mobilní telefony a tablety. Tato média a jejich

produkty cílí přímo na děti a mohou mít především negativní vliv. Náležitě zvolená média mohou mít vliv opačný, a pozitivně působit na trávení volného času dětí.

Posledním faktorem je místo bydliště. Bydliště stavuje nabídku volnočasových zařízení a aktivit. Město bude bezpochyby nabízet širší nabídku než vesnice (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

Hamřík ve své publikaci uvádí vznik a vývoj funkcí volného času. Funkce volného času definoval již Dumazedier ve svém díle z roku 1962 „Ver sune civilisation du loisir?“. Dumazedier uvedl tři hlavní funkce volného času:

1. Zábava je zaměřená na odstranění nudy. Jedná se o činnosti, které jsou založené na změně místa, rytmu či stylu činnosti.

2. Relaxace je popisovaná jako rekonvalescence únavy, psychického anebo fyzického vyčerpání, které vyplývá z každodenních povinností v životě jedince.

3. Rozvoj osobnosti je založen na svobodě myšlení a činnosti. Funkce může zahrnovat sociální, kulturní anebo rekreační aktivity (Hamřík, 2022).

Čáp uvádí pět základní funkcí, které velmi navazují a doplňují funkce od Dumazediera. Čápovy funkce volného času:

1. Zdravotně-hygienická funkce.
2. Formativně-výchovná funkce.
3. Seberealizační funkce.
4. Socializační funkce.
5. Preventivní funkce (Čáp, 1990).

Všechny tyto funkce se vzájemně prolínají a vyskytují se souběžně anebo střídavě, mohou fungovat samostatně anebo vzájemně spolupracovat.

Hamřík dále uvádí funkce od německého pedagoga Horsta Opaschowského, který vymezil osm základních funkcí volného času:

1. Integrace (integration) – společnost, kolektivní vztah, společné prožívání.
2. Kompenzace (compensation) – vyvážení jednostrannosti, doplnění nedostatků.
3. Edukace (education)– vzdělávání, poznání, učení, aktivizace vlastních možností.

4. Rekrece (recreation) – uvolnění, odpočinek, osvobození od zátěže.
5. Participace (participation) – účast, spolurozhodování, solidarita, kooperace.
6. Kontemplace (contemplation) – klid, meditace, sebereflexe, čas pro sebe samého.
7. Enkulturace (enculturation) – kreativní postoj, účast na kulturním životě.
8. Komunikace (communication) – sdílení, kontakt, družnost, vztahy (Hamřík, 2022).

Pávková specifikuje čtyři funkce výchovy ve volné čase. Mezi funkce řadí: výchovně vzdělávací, zdravotní, sociální a preventivní.

Výchovně vzdělávací funkce klade důraz na záměrné, cílevědomé působení na vychovávané jedince. Volný čas působí na fyzickou, psychickou a sociální aspekt osobnosti. Dále rozvíjí emoce, rozumové schopnosti a dovednosti. Aby funkce plnila svoji úlohu je potřeba taková volba pedagogických prostředků, která respektuje abnormality a zvláštnosti výchovy ve volném čase. Také nabízí prostor na uspokojení a kultivaci potřeb, zájmů a rozvoji specifických schopností.

Zdravotní funkce vyjadřuje to, že veškeré výchovné působení a všechny aktivity podporují zdravý vývoj v oblasti fyzické, psychické a sociální oblasti jedince. K dosažení této funkce může pedagog přistupovat například tím, že bude dbát na věk jedinců, individuální zvláštnosti, střídáním činností, bude upevňovat na hygienické návyky a měl by dodržovat BOZP neboli bezpečnost a ochrana zdraví při práci.

Sociální funkce spočívá v navazování sociálních vztahů, přátelství. Umožňuje sdílet s ostatními stejný druh zájmu, setkávat se s novými autoritami a zaujímat sociální role a postavení ve skupinách.

Preventivní funkce tkví v předcházení negativních sociálně patologických jevů, jako je například lhaní, krádeže, závislostní chování, vandalismus, záškoláctví, šikana, rasismus a tak dále. Vhodně volené a dostupné volnočasové aktivity vykonávají nespecifickou primární prevenci. Jedinci, kteří umí kvalitně využívat volný čas mají menší pravděpodobnost, že se u nich projeví špatné vzory chování (Pávková, 2014).

1.2 VÝCHOVNÉ A VZDĚLÁVACÍ ČINNOSTI V DOBĚ MIMO VYUČOVÁNÍ

Volnočasové aktivity vycházejí ze zájmů jedince. Pávková tvrdí, že zájem je vyvolán z potřeb každého člověka, ale nejsou úplně stejné. Vztah mezi zájmy a potřebami je oboustranný, nikoliv stejný. Zájmy expandují na základě již vytvořených potřeb a umožňují jejich uspokojení, ale také ovlivňují jejich charakter a vytvoření dalších potřeb. Zájmy ovlivňují celkové zaměření osobnosti jedince charakterizujeme jako relativně stále snahy, které se věnují předmětům anebo činnostem a jedince upoutávají ze hlediska poznávacího a citového. Dosažení cíle je doprovázeno kladným citovým uspokojením a naladěním. Zájmy se řadí mezi aktivizačně motivační vlastnosti. Tyto vlastnosti vedou k aktivitě a vyvolávají pohnutku neboli motiv. Zájmy mají pevnou spojitost s vlohami a se schopnosti člověka, které určují úspěšné vykonávání nějaké činnosti. Zájmy můžeme rozdělit do skupin podle úrovně činnosti, intenzity, časové trvání, koncentrace, společenské hodnoty a podle obsahu.

Dělení podle úrovně činnosti rozeznává zájmy a následně činnosti, které se označují jako aktivní neboli produktivní a receptivní. Aktivní jsou veškeré činnosti, při kterých jedinec sám vyvíjí určitou činnost vytváří nějaké hodnoty. Zatímco činnosti receptivní jsou zaměřené na činnosti, při kterých se jedinec zaměřuje pouze na vnímání předmětu zájmu.

Intenzita činnosti se rozděluje na zájmy hluboké a zájmy povrchní. Hluboké zájmy jsou intenzivní a dlouhodobější na rozdíl od zájmů povrchních.

Časové trvání se rozlišuje krátkodobé, dočasné či přechodné a trvalé. Koncentrace může být jednostranná nebo mnohostranná.

Z perspektivy společenských norem může být zájem žádoucí či nežádoucí. Nežádoucí zájmy se neslučují s obecně platnými společenskými, ale i právními normami.

Ovšem nejpoužívanější dělení je podle obsahu. Toto dělení obsahuje zájmové činnosti společenskovední, pracovní-technické, přírodovědně-technické, estetickovýchovné, tělovýchovné, sportovní a turistické (Pávková, 2002).

1.3 STŘEDISKA VOLNOČASOVÝCH AKTIVIT

Pávková ve své publikaci sepsala přehled nejvýznamnějších zařízení pro výchovu mimo vyučování. Mezi školská zařízení řadí školní družiny, školní kluby, střediska pro volný čas, které zahrnují domovy dětí a mládeže. Dále uvádí základní umělecké školy, jazykové školy, občanská sdružení, sdružení dětí a mládeže, tělovýchovné a sportovní organizace a kulturní a osvětová hnutí (Pávková, 2014).

Hájek, Hofbauer a Pávková doplňují školská zařízení o formy, které jsou stanoveny vyhláškou číslo 74 z roku 2005 o zájmovém vzdělávání. Mezi formy uvádějí zájmovou činnost příležitostnou, pravidelnou zájmovou činnost, táborem činnost, osvětovou činnost, individuální práci s účastníky vedoucí k rozvoji nadání, nabídku otevřených spontánních aktivit, organizace soutěží a přehlídek vyhlášených nebo spoluvyhlášených Ministerstvem školství mládeže a tělovýchovy České republiky (Hájek, Hofbauer, Pávková, 2008).

1.3.1 ŠKOLNÍ DRUŽINY A ŠKOLNÍ KLUBY

„Družina sice navazuje na vyučování v základním vzdělávání, ale jako školské zařízení pro zájmové vzdělání má svá specifika, své postupy i strategii vyjádřenou požadavky pedagogiky volného času.“ (Hájek, 2007, str. 26)

Pávková zdůrazňuje, že školní družiny a kluby jsou základní formou výchovy mimo vyučování. Školní družiny jsou stanoveny žákům prvních až pátých ročníků, zatímco školní kluby jsou primárně pro žáky, které navštěvují druhý stupeň základní školy, tedy šestou až devátou třídu. Školní družiny a kluby uskutečňují činnosti jako odpočinek, rekreaci, zájmovou činnost, společensky prospěšnou činnost a přípravu na vyučování (Pávková, 2008).

Hájek ve své publikaci zmiňuje obsah a formy činnosti. Velmi důležitá je pravidelná činnost. Ta je dána týdenní skladbou činností, a to především organizovanými aktivitami zájmové nebo tělovýchovné povahy. Příležitostné akce obvykle překračují rámeček jednoho oddělení a nejsou obsaženy v běžné skladbě týdenních činností. Spontánní aktivity obsahují individuální klidové činnosti, které probíhají po obědě, při pobytu venku. Odpočinkové činnosti by měly být prováděny například poslechem, individuální hrou či klidem po obědě, ovšem i jako odpočinek, který by měl nahradit jednostrannou zátěž

během školního vyučování. Příprava na vyučování neobsahuje pouze vypracování domácích úkolů, ale i didaktické hry, tematické procházky po okolí a další činnosti, kterými se prohlubují a rozšiřují poznatky, které žáci získaly během školního vyučování (Hájek, 2007).

Podle Pávkové jsou školní kluby a družiny zřizovány podle zákona číslo 76 z roku 1978 Sb., o školských zařízeních. Družiny i kluby mohou být součástí základní školy, ale mohou se vyskytovat i samostatně. Jakmile jsou součástí základní školy jsou řízeny ředitelem školy, který zvolí vedoucí vychovatele a vydá vnitřní řád, který by měl obsahovat:

- provozní dobu školní družiny a školního klubu,
- podmínky docházky, odchodu či vyzvedávání žáků,
- postup vychovatelky při nevyzvednutí žáka,
- dočasné umístění žáků, kteří nebyli přihlášeni do školní družiny nebo školního klubu,
- předávání žáků ze školy do školní družiny nebo školního klubu,
- zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví žáků ve školní družině či klubu,
- zajištění pitného režimu,
- podmínky spojování oddělení,
- podmínky pro přechod žáků ze školní družiny či klubu do mimotřídních nebo mimoškolských aktivit,
- další činnosti organizované školní družinou, klubem,
- pravidla styku se zákonnými zástupci,
- ustanovení o platbách zákonných zástupců za školní družinu či školní klub (Pávková, 2008).

Pávková a Hájek zdůrazňují vedení pedagogické dokumentace ve školní družině či školním klubu. Obsahem by mělo být rozhodnutí o zápisu do školského rejstříku, evidence žáků, doklady o přijetí žáků, školní vzdělávací program školní družiny, doklady o průběhu vzdělávání, vnitřní řád a rozvrh provozu školní družiny a kniha úrazů. Pedagogická dokumentace školních družin by měla být uložena tři roky a dokumentace zájmových útvarů až deset let (Pávková, Hájek, 2007).

1.3.2 STŘEDISKA PRO VOLNÝ ČAS DĚTÍ A MLÁDEŽE

Bendl uvádí, že střediska volného času jsou zařízení pro zájmové vzdělávání a jejich činnosti se řídí podle určené vyhlášky. Střediska nabízí své služby dětem, žáků, studentům, a i dospělým osobám. Existují dva typy, a to dům dětí a mládeže (DDM) a stanice zájmových činností. Domovy dětí a mládeže poskytují různé druhy zájmových činností, zatímco stanice zájmových činností se zaměřuje na jednu danou oblast. Nabízené činnosti vyplývají ze zájmu účastníků. Střediska mají základní formu činnosti, a to pravidelnou zájmovou činnost ta nejčastěji vychází dle přání klientů středisek. Dále se ve střediskách vyskytují příležitostné aktivity zájmového či rekreačního zaměření. Ty se z pravidla vyskytují jen zřídka, ale opakovaně například jednou za rok, jako například, besídky, soutěže, jarmarky a tak dále. Následující činností je táborová činnost. Táborová činnost má u nás dlouholetou tradici a je spojená s vícedenním pobytem mimo oblast, kde středisko sídlí. Táborová činnost většinou probíhá v době letních nebo zimních prázdnin. Tábory mohou být zacílené všeobecně či mohou mít specifikované programy. Střediska poskytují i nabídku spontánních činností, a proto zakládají kluby, kde nabízejí volné a přitažlivé činnosti, ale nepovažují docházku a pravidelnou návštěvnost. Další typ činnosti, kterou střediska nabízejí je činnost osvětová. Tato činnost shromažďuje informace klientům středisek, ale i pedagogům, rodičům a široké veřejnosti (Bendl, 2015).

1.3.3 DOMOVY MLÁDEŽE

Pávková definuje domovy mládeže jako školské zařízení, které zajišťuje žákům středních škol ubytování a stravu. Obsah výchovné činnosti by měl pokračovat v souladu se střední školou. Domovy mládeže mohou být součástí škol, ale také mohou působit samostatně. Provoz a činnost domovů mládeže se řídí vyhláškou číslo 64 z roku 1992 Sb., o domovech mládeže. Ve vyhlášce se dozvíme, že ubytování pro žáky není nárokové a o přijetí rozhoduje ředitel. Provoz probíhá během školního roku jak v týdnu, tak i o víkendech.

Podle vyhlášky domovy mládeže jsou povinny zřídit vnitřní řád, který vymezuje práva a povinnosti ubytovaných žáků. V domovech pro mládež je zakázáno svévolně poškozovat zařízení, užívat a přechovávat alkohol či jiné omamné látky a hrát hazardní hry. Součástí vnitřního řádu může být i režim dne a výchovná opatření.

Výchovně vzdělávací činnost má za úkol pomoc osvojit žákům nové studijní návyky, podřídit se novému režimu, budovat sociální vztahy v novém prostředí. Domovy mládeže nabízí volnočasové aktivity, kterými působí na žáky. Zájmy jsou možné absolvovat individuální činností v době osobního volna žáka či ve skupině.

I v domovech pro mládež je vyžadována pedagogická dokumentace. Ta obsahuje evidenci ubytovaných žáků a osobní spisy žáků, záznamy o výchovně-vzdělávací činnosti, denní hlášení, rozvrh služeb vychovatelů, zápisy z pedagogických rad. Dále je v každém domově mládeže vedena interní dokumentace, které by měla obsahovat jednací protokol, personální dokumentaci, hospodářskou a účetní evidenci, knihu úrazů, protokoly o kontrolách a zápisy o kontrolní činnosti vedení (Pávková, 1999).

1.3.4 DALŠÍ SUBJEKTY PRACUJÍCÍ S DĚTMI A MLÁDEŽÍ V JEJICH VOLNÉM ČASE

Bendl ve své publikaci uvádí příklady dalších subjektů jako například Junák, Pionýr, Sokol, ekologické organizace. Organizace Junák je součástí celosvětového skautského hnutí. Byla založena v roce 1907 lordem Robertem Baden Powellem, ovšem u nás se za zakladatele považuje A. B. Svojsík, a to v roce 1911. V roce 1912 byl publikován spis Základy junáctví. Během let prošel Junák několika změnami a náročným vývojem. Jeho činnost byla během let několikrát přerušena. Ve svém programu zdůrazňuje pobyt v přírodě, osvojování si praktických dovedností, zvyšování fyzické zdatnosti a rozvíjení morálních hodnot.

Pionýr je druhým největším sdružením dětí a mládeže u nás. Pionýr tak jako dnes známe vznikl po zániku Pionýrské organizace SSM v roce 1990. Definiuje se jako demokraticky, nezávislé, nepolitické a otevřené hnutí. Svým členům nabízí pravidelné volnočasové činnosti a táborovou činnost, která má dlouholetou tradici.

Spolek zájmového charakteru, jako je například sokol má nejdelší tradici, Byl založen v roce 1862, a to Miroslavem Tyršem a Jindřichem Fügnerem. Klíčovou částí programu byly tělovýchovné aktivity, ale i kulturní a osvětové činnosti. Počátečně byl především zaměřený na aktivity pro dospělé, ale později narostl i význam pro děti a mladistvé.

Autor dále uvádí nízkoprahová zařízení pro děti a mládež, která jsou zaměřena pro děti a mládež, která nemá zájem o pravidelně organizované aktivity. Nízkoprahová zařízení většinou navštěvují jedinci, u kterých se vyskytly osobní problémy v souvislosti

s rodinou, partnerskými vztahy, školským vzděláním či pracovním uplatněním. Někteří jedinci se pohybují na hranici mezi zákonným a nezákonným jednáním a bývají ohroženi sociálně patologickými jevy. Tyto zařízení mají snadnou přístupnost ve smyslu, že klienti se nemusí přihlašovat, platit poplatky a nemusí uvádět své jméno (Bendl, 2015).

Pávková doplňuje ekologické organizace o Hnutí Brontosaurus, které sdružuje děti a mládež zaměřené na ochranu a tvorbu životního prostředí.

Dále uvádí křesťanské organizace, jako je YMCA. Toto sdružení usiluje o plnohodnotný život mladých lidí (Pávková, 1999).

2 RODINA

Jandourek ve svém sociologickém slovníku uvádí definici rodiny jako formu dlouhodobého soužití osob spojené příbuzenským vztahem a zahrnující rodiče a děti (Jandourek, 2001).

Konečná, Závodný, Pospíšil a Závodná popisují rodinu jako malou, primární a neformální skupinu v níž jsou emocionální vazby. Rodina by měla pro jedince znamenat přirozené prostředí, které jej obklopuje ihned od narození. Rodina podle těchto autorů může vznikat sňatkem. Jde o právní akt, který se řídí zákony České republiky (Konečná, Závodný, Pospíšil a Závodná, 2022).

Havlík a Kořa vychází z toho, že rodina je primární skupina, která vzniká narozením dítěte. Již od narození dítěte se formuluje jeho osobnost a v rodině prožívá všechny fáze svého života. Rodina je nejdůležitější společenská skupina, která je primárním prvkem sociální struktury. Pro jedince by rodina měla představovat primární skupinu s emocionálním základem, pilířem jistoty a bezpečí, stimulace podmětů a uznání a místem elementárních zkušeností.

Rodina má základní sociální funkce a to:

- biologickou a reprodukční,
- emocionální,
- ekonomickou,
- socializační a výchovnou.

Biologická a reprodukční funkce má za úkol udržení života dítěte a zajištění pokračování rodu rodiny. Dále by měla uspokojovat sexuální potřeby partnerů.

Emocionální funkce, která dnes patří k nejdůležitější funkci má za cíl uspokojovat emocionální potřeby každého člena rodiny. Jde o vzájemnou poskytování lásky, citů, důvěry, bezpečí a uznání. Tato funkce je zcela zásadní pro emocionální vývoj jedince.

Ekonomická funkce, která patří k nejvýznamnější funkci tkví v materiálním zaopatření všech členů rodiny. Rodiče mají povinnost zabezpečit uspokojení základních potřeb svých dětí.

Socializační, výchovná a vzdělávací funkce je velmi důležitá. Má za úkol naučit vstupovat jedince do vztahů s jinými lidmi. V rodinném prostředí se učíme jazyk, zvyky, tradice, zásady slušného chování nebo hygienické návyky, a to vše je náplní této funkce (Havlík a Kořa, 2002).

Konečná, Závodný, Pospíšil a Závodná uvádějí typy rodin, které se rozlišují podle různých parametrů. Prvním typem je rodinu nukleární a širší. Nukleární rodina obsahuje matku, otce a děti, ovšem širší rodina obsahuje i prarodiče, tety, strýce a tak dále. Druhým typem je rodina úplná a neúplná. Úplná rodina představuje rodiče a minimálně jedno dítě. V neúplné rodině chybí jeden z rodičů. Posledním rozdělením je rodina patriarchální, matriarchální a rovnostářská. V patriarchální rodině má hlavní slovo muž, a to většinou otec. Opakem je rodina matriarchální, kde rozhoduje žene neboli matka a v rodině rovnostářské mají stejné postavení jako muž tak i žena. Partneři jsou vyvážení a oba se podílejí na fungování rodiny a vzájemně se doplňují (Konečná, Závodný, Pospíšil a Závodná, 2022).

Matějček rozlišuje typy rodin na úplné a neúplné. Úplnou rodinu definuje jako rodinu, která je složena z obou vlastních rodičů. Opakem je rodina neúplná, kde je absence jednoho z rodičů. Dále si Matějček zamýšlí nad otázkou, jak moc se liší neúplná rodina, kde je například otec fyzicky nepřítomen v důsledku smrti ne rozvodu od rodiny úplné, otec neplní svou funkci a je „nepřítomen“ z následku užívání alkoholu nebo duševní nemoci (Matějček, 2017).

Sobotková ve své publikaci píše o rodičovství v nevlastních rodinách. Popisuje, že po vzniku nevlastní rodiny má nevlastní rodič jakousi obtížnou roli. Psychologové, kteří se zabývají touto problematikou se shodují v tom, že právě nevlastní rodič by měl fungovat jako přítel a rádce, což by mělo usnadnit jeho adaptaci s dětmi. Úspěšnou adaptaci může podpořit i pevné manželské či partnerské pouto s minimem konfliktů. Velmi specifické je období pubescence. Tyto děti mívají většinou problémy v přizpůsobení se novému uspořádání rodiny, zatímco mladší děti se přizpůsobují snadněji (Sobotková, 2007).

Helus v literatuře přináší několik typů rodin. Rozeznává rodinu nezralou:

- Tím je myšlena rodina, ve které se vyskytují lidé, kteří zatím nejsou připraveni na roli rodičů. Nezralost se objevuje nejvíce v oblasti zaměření životních

hodnot a životního způsobu. Mladí rodiče mají velké množství problému sami se sebou. Zatím nemají ujasněné partnerské vztahy a city, neujasněnost životních plánů a jsou spíše zvyklí, že je o ně pečováno a představa, že oni pečují o dítě je zatím nereálná. Další z oblastí je nezralost zkušeností. Mladí lidé neměli zatím možnost načerpat dostatek zkušeností, nedokážou se do určitých situacích vcítit a spoustu problému zlehčují. Poslední nedostatek je v oblasti ekonomické. Tento nedostatek se bohužel objevuje nejčastěji. Rodiče jsou nezajištěni například profesionálně či mají problémy s bydlením.

Dalším typem rodin je rodina přetížená:

- Tento typ rodin je charakterizován nedostatkem času, jak již název napovídá. Většinou jsou to lidé vzdělaní, mají upřímný zájem o výchovu dítěte, záleží jim na péči, a přesto dítě postrádá v uspokojování řadu potřeb.

Rodina ambiciózní:

- Je to rodina, kde na první pohled nabízí dobré podmínky pro rozvoj dětí, ovšem problém je v tom, že rodiče jsou nadměrně pohlcováni potřebami, které se vážou k jejich vlastnímu uplatnění, seberealizaci či vzestupu na úkor rozvoje osobnosti jejich dětí.

Kategorizace rodin je možná i z hlediska funkčnosti.

První kategorie jsou rodiny stabilizovaně funkční:

- U stabilizovaně funkční rodiny dochází k úplnému plnění všech funkcí a zajišťuje dětem kvalitní socializační podmínky.

Dále existuje rodina s přechodnými, více či méně vážnými problémy.

- Tato rodina dokáže problémy následně vyřešit. Těchto rodin je asi většina a jejich problémy vyvolává vlastnosti jejich členů, vnější okolí, osobní selhání či různé životní nápory.

Dále mohou být rodiny problémové:

- V těchto rodinách už nejde pouze o problémy, kterým rodina musí čelit, ale jde i o to, že rodina má potíže plnit funkce. Rodina čelí rozpadu i když

stále vyvíjejí snahu o zlepšení situace. Častou možností bývá rozchod a hledání způsobů řešení, tak, aby to děti zasáhlo co nejméně.

Předposlední je rodina dysfunkční:

- Ta je charakterizována dlouhodobém neplněním některé z funkcí. Posledním typem je rodina afunkční. Tato rodina neplní vůči dítěti své poslání a dítě ohrožuje. Nejčastěji se to stává, když se v rodině objevují patologické jevy. V tomto případě je žádoucí hledat řešení mimo rodinu. Většinou je potřeba dítě odebrat a rodiče zbavit rodičovských práv a povinností (Helus, 2015).

Dysfunkční rodinu popisuje i Sobotková. Uvádí, že dysfunkční rodiny manifestují některé z následujících charakteristik:

- popírání či úplné neřešení problémů,
- absence intimity,
- vzájemné ovlivňování,
- rigidní role,
- potlačování identity na úkor rodinné identity,
- nejasná komunikace,
- absence jasných hranic mezi členy rodiny,
- nejasná pravidla a kompetence (Sobotková, 2007).

Sobotková také prezentuje typy rodin. Ve své literatuře se odkazuje na D. Kantora a W. Lehra, kteří rozčlenili typologii následovně:

1. uzavřený rodinný systém, který je popsán typickými pevnými strukturami, jak jsou například rigidní prostor, pravidelný čas a stálá energie,
2. otevřený rodinný systém, kde řád a změna plynou z interakce relativně pevných, ale vyvíjejících se rodinných struktur,
3. náhodný neboli nepravidelný rodinný systém, kde všechny struktury jsou nestabilní (Sobotková, 2007).

2.1 CHARAKTERISTIKY SOUČASNÉ RODINY

Helus na úvod vyjasňuje, že současná rodina je charakterizována několika znaky, které se liší od rodiny nesoučasné a tím odkazujeme na historický vývoj rodiny, a to mám

pomůže k lepšímu pochopení současné rodiny. Současná rodina se vyznačuje několika základními pojmy. Je to rodina nukleární neboli jádrová, manželská, dvougenerační, intimně vztahová či rodina centrální vztahové zóny a rodina privátní individualizace.

Dnešní rodina je většinou rodinou nukleární (jádrovou) a je to bráno ve smyslu, že v rodině pozůstává z několika málo lidí tvořící jádro a sdílejících intimního soužití, které představuje jádro a ono jádro představuje partnerská dvojice. Pokaždé hovoříme o rodině partnerské nebo manželské, lze předpokládat, že mají děti, o které pečují. Tím vzájemně můžeme tvrdit, že se jedná o rodinu dvougenerační, jelikož se v rodině setrvávají nejméně dvě generace (rodině a děti). Rodina intimně vztahová funguje na principu soukromého prostoru. Centrální vztahová zóna se vyčlenila se z předchozí velké rodiny. Ovšem stále má větší význam rodina nukleární nežli rodina než tradiční velká rodina v jednotě jádrových osob propojená city lásky a starostí spojené se společnými problémy. Poslední pojmem je privátní individualizace. Individualizace se vyznačuje vymaněním se z tradice, historicky předávaných zvyků a podobně. Představuje možnost i nutnost se rozhodovat, volit vsi a nést následky za své rozhodnutí (Helus, 2015).

Zatím co, Jandourek moderní formu rodiny označuje jako rodinu atomární nebo nukleární neboli párovou nebo manželskou. Tento typ rodiny nezůstává izolovaný, jak by se dalo očekávat, ale naopak stále zůstává v propojení přinejmenším s prarodiči. Moderní rodina se v dnešní době může objevovat v několika formách. Velkým trendem dnešní doby je nesezdané soužití neboli kohabítace nebo konkubinát. Znamená to soužití dvou lidí nejčastěji muže a ženy bez manželského sňatku. Tento typ rodiny nejčastěji vzniká ve společnosti, která se řídí monogamií. Takže není možné legalizovat manželský vztah k dalšímu partnerovi nebo není možné uzavřít druhé manželství, jelikož společnost neuznává rozvod.

Další aktuální možností je registrované partnerství. Pod tímto pojmem nalezneme dvojice, které nemohly být sezdané například z důvodu homosexuality. Proto se používá právní pojem registrované partnerství, které vyřešilo důležité otázky, jako jsou například v oblasti dědictví, návštěvy nemocného partnera v nemocnici a podobně.

Dalším novodobým pojmem je singles. Tento pojem označuje jedince, který z nějakého důvodu nechce vstoupit do manželství, protože jim zkrátka život o samotě

vyhovuje. Je to především z důvodu vidiny pracovní kariéry, nebo vstupují do více sexuálních vztahů. Ovšem druhou stranou tohoto životního stylu je samota a izolace.

Posledním velmi častým jevem jsou rozvody. Třetina až polovina manželství se do několika let po jejich uzavření rozpadne, a to zhruba do čtyř let. Důsledkem může být zněna hodnot v celé společnosti, nebo je prokázáno, že se rozvádějí jedinci, kteří pocházejí z rozvedené rodiny, dále to může být narušené dětství některého z partnerů nebo jeden z partnerů odsouvá narození dítěte anebo jej zcela odmítá a nejčastěji se objevuje nový partner. Zkrátka důvody rozvodů mohou být psychické, sociální i ekonomické a zasahují všechny zúčastněné. Samozřejmě nejvíce postihnuté jsou děti. Manželství zaniká rozhodnutím soudu, kdy soud stanoví nejen následnou organizaci péče o děti (Jandourek, 2003)

Helus moderní trendy ještě doplňuje odkládáním mateřství. Počet starších matek stále narůstá a věk prvorodiček je kolem 35 let a později. Jsou to většinou ženy, které usilují o vyšší vzdělání, a tedy doba studia se prodlužuje. Po ukončení tak dlouhého studia nechtějí ženy hned nastoupit na mateřskou dovolenou a být s dítětem doma. Naopak mají nespočet pracovních možností. Tendence odkladu může pokračovat dále v momentě, kdy se po pracovní stránce daří a mají motivaci dosáhnout oné pracovní kariéry. Následně je zmíněno i klesání porodnosti nejsem v důsledku pracovní kariéry. Narůstá počet žen, které zůstávají bezdětnými a také je zaznamenám nárůst rodin pouze s jedním potomkem.

Helus se ve své publikaci věnuje důvodům proč nezakládat rodinu. Velkým faktorem, jak bylo již uvedeno je zásah do kariéry. Dále je to zásah navyklého způsobu života, kdy narození dítěte omezuje již vzniklé návyky. Jeden z důvodů, proč nezakládat rodinu může být zásah do osobní ekonomiky. Dítě je velmi finančně náročné a mladý pár, který se teprve vyrovnává nátlaku okolí a by si pořídil to či ono, nepřemýšlí nad založením rodiny. Dále se mezi důvody může objevit například starosti, pochybnosti, nedůvěra a nízké sebevědomí (Helus, 2015).

2.2 VÝZNAM RODINY PRO UTVÁŘENÍ VZTAHU K VOLNÉMU ČASU

Pávková uvádí, že rodina a rodinné prostředí se markantně podílí na utváření osobnosti jedince, ale i ostatních členů rodiny. Mezi působením rodiny a školy jsou velké

rozdíly. Rodina neposkytne profesionální přístup narozdíl od školy, jelikož pedagogové mají pedagogickou kvalifikaci. Za to však rodina poskytuje velmi silné emociální vztahy. Oba tyto vztahy jsou velice důležité. Rodina určuje jistým způsobem životní styl svých členů a využívání volného času je z jedním jeho ukazatelů. Děti od svých rodičů přijímají hodnoty, jak přistupují k volnému času. Rodiče by měli vyvolávat pozitivní vzor k volnému času. Měli by s ním umět hospodařit a naplňovat jej určitými činnostmi a brát jej jako součást běžného života. Určitě by ho neměli podceňovat anebo naopak nepodceňovat. Je velice ideální, když dítě vidí, že matka i otec mají své koníčky a zájmy a navzájem se tolerují. Společné trávení volného času je kvalitním pilířem pro utváření dobrých rodinných vztahů. Ovšem je podstatné, aby se na utváření programu podíleli všichni členové rodiny. Konkrétní činnosti by měly odpovídat věku, možnostem i zájmovému zaměření všech členů rodiny. Důležité je to, že děti se postupně od rodičů naučí mít osobní záliby, které patří k životu. Pro dobré trávení volného času s rodinou se doporučuje sdílet kontakt s jinými rodinami, ve kterých mají děti i rodiče kamarády. Dále je vhodné využít nabídky různých subjektů, které nabízejí volnočasové aktivity pro rodiny s dětmi, jako jsou například střediska volného času anebo rodinná centra (Pávková, 2014).

Tento text popisuje, jak rodina a škola tvoří osobnost jednotlivce s ohledem na využívání volného času. Pávková podotýká, že zatímco škola má profesionální přístup díky pedagogické kvalifikaci, rodina je klíčová pro silné emociální vztahy. Je často přenášeno z rodičů na děti, jaké hodnoty týkající se volného času mají, a proto je pro rodiče důležitý pozitivní příklad a umět naplňovat volný čas. Zapojení všech členů rodiny do plánování aktivit je klíčem k posilování rodinných vztahů prostřednictvím společného trávení volného času. Je důležité, aby výběr konkrétních aktivit bral ohled na věkové a zájmové rozdíly mezi jednotlivými členy. I sociální interakce s jinými rodinami a využívání volnočasových aktivit poskytovaných institucí jako střediska volného času a rodinná centra hrají důležitou roli v tomto procesu. Rodina se takto stává prostředím pro rozvoj a výchovu, které má pozitivní vliv na celkový životní styl a vztahy uvnitř rodiny.

Pávková uvádí další možnosti, jak rodiče mohou děti vést děti ke kvalitnímu naplnění volného času je podpora jejich zájmu. Rodič, který dobře zná své dítě, může nenásilně směřovat dítě k vhodným zájmovým aktivitám. Děti velmi rádi vypráví o svých zájmech.

Rodič by měl umět svému dítěti naslouchat a projevit opravdivý zájem o jejich volnočasovou aktivitu. Měla by být pro rodiče samozřejmostí podpora dětí, tam kde prezentují své úspěchy a radovat se z nich společně s dětmi. Ovšem nezbytná je i materiální podpora. Tím je namysli placení různých poplatků a pomůcek k vykonávání volnočasové aktivity a zajištění dopravy nebo doprovodu na zájmovou činnost.

Citlivý přístup k volnočasovým aktivitám je velice důležitý. Především je nutné respektovat, že zájmové činnosti jsou na dobrovolné bázi a není vhodné je dětem přikazovat. I když se dítěti nebude tak dařit, jak rodiče očekávali nebo nebude tak úspěšný, nesmí by to narušit vzájemný vztah. Dobrovolnost ve zájmové činnosti by neměla vést k časnému střídání zájmů.

Je tedy potřeba si nastavit určitý cíl, kterého se budou snažit dosáhnout jak děti, tak i rodiče. Jakmile nastane pokles v určitém zájmu, je potřeba přijít na příčinu a hledat účinnou motivaci a vhodné prostředky k tomu, aby zájem k volnočasové aktivitě přetrval (Pávková, 2014).

Jak je již uvedeno, rodina hraje klíčovou roli v životě dítěte, ale není výhradním místem, kde se vyvíjí jeho zájmy a dovednosti. Ve spolupráci s různými volnočasovými institucemi lze skvěle doplňovat a poskytovat širokou škálu zážitků a možností pro rozvoj vztahu k volnému času. Kupříkladu školní družiny, střediska volného času nebo domovy dětí a mládeže představují jednu z takových institucí, které nabízejí strukturované aktivity a ukazují, jak se dá využít volný čas. Tyto instituce jsou pro děti důležitým prostředím, kde mohou objevovat své zájmy a talenty a budovat si nové přátelství. Spolupráce rodiny s těmito institucemi může posílit podporu dítěte v jeho zájmech a aktivitách, a tím přispět k jeho celkovému rozvoji a šťastnému dětství.

2.3 VÝCHOVNÉ STYLY V RODINĚ A JEJICH EDUKAČNÍ PŮSOBENÍ

Čáp zdůrazňuje, že výchova v rodině, ve škole či na dětském táboře obsahuje velké množství činností a vzájemného působení dospělých s dětmi. V úsilí dosažení výchovných cílů dospělý využívají různé výchovné prostředky a metody jako je například kladení požadavků a kontrola jejich plnění, vysvětlování, pochvaly a napomínání, odměny a tresty a tak dále. Přitom tyto výchovné metody mohou být účinné a jindy

neúčinné a někdy to vede k úplnému opaku. Spočívá to na vychovávajícím, na vychovávaném a jejich vzájemné vztahu, na okolní situaci a na nespočet podmínek, které mohou být mnohdy nejasné. Pro lepší orientaci v náročném výchovném dění a pro snadnější pochopení výchovných situací používáme termín způsob výchovy (Čáp, 1996).

„Termín způsob výchovy, popřípadě výchovný styl, vyčleňuje z vysoce složitého souboru výchovných procesů klíčové momenty: zejména emoční vztahy dospělých a dětí, jejich způsob komunikace, velikost požadavků na dítě, způsob jejich kladení a kontroly. Projevuje se taktéž volbou výchovných prostředků a způsobem reagování dítěte na ně.“ (Čáp a Mareš, 2001, str. 303).

Čáp konstatuje, že způsob výchovy vyjadřuje to podstatné ve výchově, a to co ovlivňuje další prostředky a postupy. Zjednodušeně se pro to používá termín výchovné působení dospělých na dítěti. Existují různé formy výchovného působení a každý z nich vysvětluje odlišné reakce dětí na různé dospělé, odlišné účinky, prostředky a metody (Čáp, 1996).

Ve výchově dítěte je několik faktorů a rolí, které na dítě působí, ale největší vliv mají především rodiče. Jak Dunovský uvádí, výchovné vazby s rodiči jsou utvářeny po celý vývoj dítěte tedy od narození až do dospělosti (Dunovský, 1999).

Postavení rodičů uvádí Grecmanová. Píše, že zastupitelnost obou pohlaví (matky i otce) je pro rodinnou výchovu velmi důležité, protože dítě by mělo vnímat vzájemné vztahy mezi mužem a ženou.

Matka zastává roli vychovatelky a má důležité místo. Výchovné působení ze strany matky se skládá ze silných emocionálních prvků. Matka nejen zajišťuje ze začátku potravu a chrání dítě před tělesnými nepříjemnostmi, ale taky dítěti zajišťuje pocit jistoty a bezpečí. Výchova dítěte již začíná v prenatálním období a později matka zprostředkovává základy mravní, citové, intelektové, pracovní i tělesné výchovy a představuje jít ženské role. I když matčino srdce by mělo být plné laskavosti, něhy a trpělivosti, přesto by měla být i důsledná, neustupující, neměla by rozmazlovat anebo se případně dostat do role služky.

U otce by dítě mělo mít vzor v životní moudrosti, rozhledu v manuální v zručnosti a dovednosti. Role otce bývá většinou zábavnější, velkorysejší a méně úzkostlivý.

Pro syna je spíše vzorem muž, nicméně dcera potřebuje také mužský vzor ve svém nejbližším okolí. Je velmi důležité, aby se otec i přes všechny své pracovní povinnosti věnoval společnému čas a zálibám dětí (Grecmanová, 1998).

Baumrindová pro typologii výchovných stylů využila kombinaci emočních charakteristik vztahu rodičů a dětí jejich vedení. V roce 1978 vymezila základní třístupňový model rodičovských stylů výchovy (autoritativní, autoritářský a shovívavý jinak řečeno volný). Tato klasifikace se stala základní a následně ji další pokračovatelé rozvíjeli do čtyřstupňové klasifikace (autoritářský, autoritativní, liberální a lhostejný). Dalším typologickým formulacím výchovných stylů se dostávalo postupně (Baumrind in Čáp, Čechová, Boschek, 2000).

2.3.1 TRADIČNÍ MODEL TŘÍ STYLŮ VÝCHOVY PODLE K. LEWINA

Čáp a Mareš uvádí, že model K. Lewina obsahuje autokratický neboli autoritativní, liberální a demokratický styl výchovy. Toto rozlišení je dosud často užívané, i když bylo K. Lewinem představeno už v roce 1939. Autokratický styl vedení se vyznačuje rozkazy, hrozbami, tresty, malým respektováním přání a potřeb dětí, nedostatkem porozumění, iniciativy a samostatnosti. Liberální styl vedení je identifikován jako slabé vedení, při kterém se vyskytuje malé nebo žádné řízení dětí, nekladení požadavků a nedůslednost při kontrole. Lze říci, že je to opak autokratického stylu vedení. Třetí a asi nejlepší možnost je demokratický styl vedení. V tomto stylu je dětem umožňována jistá míra volnosti, ale zároveň jsou na ně kladeny i požadavky. Podporuje tak iniciativu dětí. Důležitým aspektem u demokratického stylu je podávání návrhů. Tento styl se považuje ve výchově za nejobtížnější, ale také nejúčinnější. K. Lewin však ve svých stylech výchovy nezmiňuje proměnnou citových vztahů a důraz klade na výchovné vedení.

Tabulka 1: Tradiční dělení výchovných stylů

Autokratický (autoritativní, dominantní vedení)	Silné řízení
Liberální (slabé vedení, laissez faire)	Minimální řízení
Sociálně integrační (integrativní, demokratický, kooperativní)	Kombinace výše popsaných

(Lewin, 1939, in Čáp, 1996)

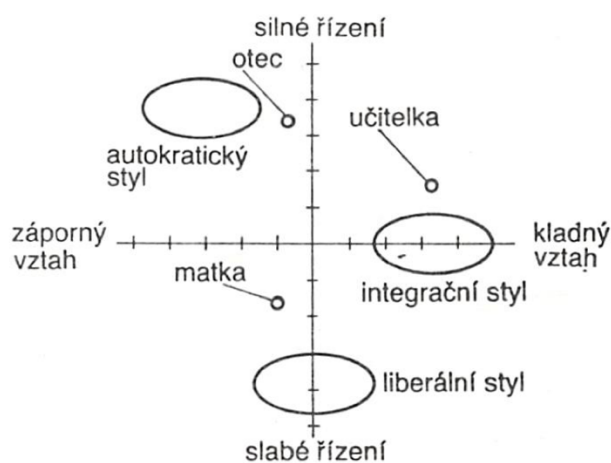
Každý styl výchovy utváří u dětí specifický způsob chování a prožívání. Autoritářský styl vede děti spíše k většímu napětí, dráždivosti, dominantnosti a agresivitě k ostatním. Zatímco demokratický styl výchovy má prokazatelně lepší účinky v chování a kázni u dětí, a proto se považuje za optimální (Čáp a Mareš, 2001).

2.3.2 MODEL DVOU DIMENZÍ RODIČOVSKÝCH POSTOJŮ

Čáp považuje za předchozí popis tří stylů výchovy K. Lewina za příliš zjednodušený. K zdolání nedostatků typologického přístupu slouží vyjádření způsobu výchovy modelem dvou dimenzí. Tento model byl předložen v roce 1959 E. S. Schaeferem a inspiroval se rozložením typů osobnosti od E. J. Eysencka. Nejpoužívanějšími jsou dimenze emočního vztahu k dítěti (ve kterém se objevuje láska, kladný postoj, záporný postoj vyjadřuje nepřátelství) a dimenze řízení (vyjadřovaná autonomií – minimálním řízením, nebo naopak maximálním řízením a přísnou kontrolou). Jejich kombinací je vyjádřen celkový způsob výchovy (Čáp a Mareš, 2001).

Čáp, Čechová a Boschek zdůrazňují, že poprvé se dá mluvit o tak zvaném konceptu dimenzí, kdy dvě dimenze rodičovských hodnot se vysvětlují jako styly výchovy a jsou formulovány bodem, ze kterého je vyjádřena hodnota na souřadnici dvou dimenzí (Čáp, Čechová a Boschek, 2000).

Obrázek 2: Model dvou dimenzí ke vztahu k typologii tří stylů

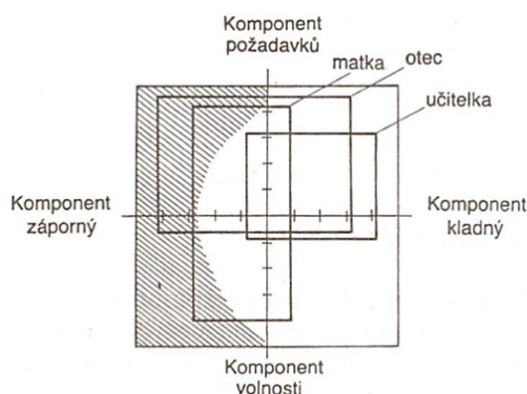
(Čáp, 1996, str. 145)

Na obrázku je uvedeno spojení tradičního modelu tří stylů výchovy podle Lewina a modelu dvou dimenzí ve vyjádření rodičovských postojů.

2.3.3 MODEL ČTYŘ KOMPONENT VÝCHOVY A DVOU DIMENZÍ EMOČNÍHO VZTAHU A ŘÍZENÍ

Další model, který se objevuje v Čáповě pojetí, je model čtyř komponentů výchovy, který „upravuje“ nedostatky předchozích modelů. Tento model vytvořil Čáp s Rotterovou už v roce 1979. Strategie rodičovské výchovy k dítěti uspořádali do čtyř komponent – kladné a záporné v dimenzi emočního vztahu, dále požadavků a volnosti v dimenzi výchovného řízení. Utvořily se protikladné dvojice (kladná – záporná, požadavků-volnosti), z kterých je možné vyvozovat plně vytvořené typologie stylu výchovy na emoční vztah dospělého k dítěti. V kontrastu s předchozími modely je tento model rozmanitější ve vyjádření více bodů než jedním (Čáp, 1996).

Obrázek 3: Model čtyř komponentů výchovy

(Čáp, 1996, str. 145)

Podobný model nabízí Baumrindová, která rozlišuje emoční dimenzi jako odmítající anebo akceptující. Tyto projevy emočního vztahu je v kombinaci se způsoby výchovného stylu řízení dítěte a je charakterizováno mírou požadavků a nároku s následnou kontrolou.

Tabulka 2: Model čtyř stylů výchovy

RODIČE	ODMÍTAJÍCÍ	AKCEPTUJÍCÍ
	NÁROČNÍ A KONTROLUJÍCÍ	AUTORITÁŘSKÝ STYL
NENÁROČNÍ A NEKONTROLUJÍCÍ	ZANEDBÁVAJÍCÍ STYL	SHOVÍVAVÝ STYL

(Baumrindová, in Gillernová, 2004, str. 2)

Autoritářský styl je zde popsán jako působení náročných, kontrolujících a zároveň odmítajících rodičů, kteří skoro vůbec nejsou schopni respektovat potřeby a přání dětí.

Autoritativně vzájemný styl charakterizuje také působení náročných a kontrolujících rodičů, ale zde se objevuje určitá míra laskavosti a akceptace potřeb a přání dětí.

Zanedbávající styl výchovy je identifikovaný lhostejností rodičů k dítěti a zároveň rodiče nekladou na dítě žádné nároky ani požadavky a neprojevují zájem o dítě. Někdy jsou k dítěti citově chladní a odmítají jej.

Shovívavý styl je charakterizován přijímáním dítěte s dostatečnou emoční podporou a porozuměním, ale také se zde vyskytují malé požadavky ve smyslu vymezení hranic (Gillernová, 2004).

V souladu s Čáповým přístupem Gillernová dále podrobněji charakterizuje dimenzi emočního vztahu a dimenzi řízení.

Dimenze emočního vztahu obsahuje kladnou i zápornou komponentu. Rodiče dítě přijímají a dokážou mu projevovat lásku a kladné citové vztahy, ale také dokážou projevovat citový odstup. Tyto komponenty dimenze emočního vztahu zahrnují různou míru kladné a záporné komponenty a z nich jsou definovány základní formy emočního vztahu k dítěti: Kladná, střední (ambivalentní) a záporná.

Kladný komponent nebo také extrémně kladný je emoční vztah ve které převažují kladné projevy. Střední emoční vztah se vyznačuje rovnováhou mezi kladnou a zápornou komponentou. Může ovšem nabýt podoby záporněkladného vztahu, ve kterém se jedná o tak zvanou dvojí vazbu neboli ambivalentní vztah. Záporný emoční vztah je sycen projevy jako se nezájem, odstup apod.

Dimenzi řízení zahrnuje komponenty požadavků a volnosti. Každá výchovná situace předpokládá, že na dítě jsou kladeny nároky a požadavky a zároveň dospělými je dané jakým způsobem budou tyto požadavky kontrolovat. Míra a rozsah, způsob jejich kladení a stupeň kontroly nebo volnosti pak vytváření základní formy výchovného řízení v rodině.

Silné řízení, obsahuje nespočet úkolů, požadavků a nároků a je patrná jejich důsledná kontrola. Střední řízení představuje přiměřené požadavky nároky i následnou kontrolu.

Slabé řízení, je typické minimem požadavků bez kontroly. Rozporné řízení obsahuje poměrně velké množství požadavků, ale již už není důsledná kontrola.

Kladné a záporné komponenty emočního vztahu a komponenty požadavků a volnosti v dimenzi řízení se vzájemně kombinují v různých kvantitativních stupních i kvantitativně odlišných formách, jak je znázorněno v modelu devíti polí (Gillernová, 2009, 2011).

2.3.4 MODEL DEVÍTI POLÍ PODLE J. ČÁPA

Modelu devíti polí nejprve předcházela model dvanácti polí z roku 1992 (Čáp, Čechová a Boschek, 2000). Čáp následně dospěl na základě dalších výzkumných dat k rozpracování a upřesnění modelu dvou dimenzí (emočního vztahu a výchovného řízení) a čtyř komponent výchovy (kladné a záporné v dimenzi emočního vztahu a požadavků a volnosti v dimenzi výchovného řízení). Obě dimenze se ve stylech výchovy naplňují a jsou pro jejich typologii důležité.

Čáp popisuje složení modelu dvanácti polí na tři úrovně emočního vztahu (kladný, střední a záporný). Formy výchovného řízení jsou ovšem čtyři (silné, středné, slabé a rozporné). Model by využit v praxi a ukázal jisté nedostatky, a to především u středního emočního vztahu, kde byl výsledkem zjednodušeného sloučení hodnot komponentů kladného a záporného, a to jak pro otce i pro matku. Proto došlo k přepracování na model devíti polí (Čáp, 1996).

Tabulka 3: Model dvanácti polí

Způsob výchovy v rodině		Řízení			
		silné	střední	slabé	rozporné
Emoční vztah k dítěti	záporný	1	2	3	4
	střední	5	6	7	8
	kladný	9	10	11	12

1 ... 12 jednotlivé formy způsobu výchovy v rodině

- příznivý vývoj dítěte
- průměrný vývoj dítěte
- nepříznivý vývoj dítěte
- formy s nízkými četnostmi

(Čáp, 1996, str. 153)

Čáp dále píše o přepracování modelu dvanácti polí na devět polí, a to v roce 1994 ve spolupráci s Boschkem. Vytvořili takzvané analyticko-syntetické schéma devíti polí, které se dnes užívá a je využito i v hodnocení dotazníku rodičovských stylů výchovy (Čáp, Boschek, 1994). K vytvoření nového schématu došli na základě získaných dílčích výsledků, které jsou více uvedeny v publikacích od J. Čápa „*Způsob výchovy v rodině a jeho interakce s dalšími podmínkami ve vývoji dítěte*“ z roku 1995 a v publikaci od J. Čápa a P. Boschka „*Faktory osobnosti adolescentů ve vztahu ke způsobu výchovy v rodině*“ z roku 1996.

Tabulka 4: Model devíti polí

EMOČNÍ VZTAH	ŘÍZENÍ			
	Silné	Střední	Slabé	Rozporné
Záporný	1 výchova autokratická, autoritářská se záporným emočním vztahem		2 liberální výchova s nezájmem o dítě	3 výchova s rozporným řízením a záporným emočním vztahem
Záporně – kladný	9 výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný (příznivější pro dívky)			
Kladný	4 výchova přísná a přitom laskavá	5 výchova se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením	6 laskavá výchova bez požadavků a hranic (příznivější pro chlapce)	7 rozporné řízení ve výchově relativně vyváženo kladným emočním vztahem
Extrémně kladný			8 kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem	

(Čáp, J., Mareš, J. Psychologie pro učitele. Portál, Praha 2001, str. 303–308)

Obrázek se opětně obsahuje dvě dimenze tak, jak tomu bylo i u modelu dvanácti polí, a to dimenze emočního vztahu a výchovného řízení. Ovšem nyní se pozměnil divergentní obsah dimenze emočního vztahu. Místo tří forem modelu (kladné střední a záporné) se objevují čtyři (záporný, záporněkladný, kladný a extrémně kladný). Co se týče výchovného řízení, je jich aktuálně devět a Čáp, Čechová a Boschek je interpretují následovně:

1. Výchova autokratická, tradiční a patriarchální – zde je jednoznačný záporný emoční vztah rodiček k dítěti. V takové rodině dominuje napjatá a přísná atmosféra. Tedy když dítě nesplní přehnané požadavky velmi rychle přichází použití zákazů, psychického vyhrožování, ale i fyzických trestů. Zatímco pochvala se vyskytuje pouze zřídka v první poli se spolu promítne záporný emoční vztah se silným nebo středním výchovným řízením.
2. Liberální výchova s nezájmem o dítě – opět se jedná o záporný emoční vztah, ale ve spojení se slabým výchovným řízením. Zde se neobjevují skoro žádné nároky na dítě, a proto dítě není podporováno a jeho následný výkon se stává pasivním.
3. Pesimální forma výchovy – stále se jedná o záporný emoční vztah a rozporné řízení. Zde dochází ke spojení prvního pole s druhým. Při tomto spojení dítě nedisponuje příznivými vlastnosti, protože mu chybí potřeba pochopení, sdílení a citové náklonosti. V rodině se můžeme setkat s rozporem výchovného řízení mezi rodiči, a to většinou vede k hádkám.
4. Výchova přísná a přitom laskavá – zde se pojí velmi kladný někdy až extrémně kladný emoční vztah se silným výchovným vedením. Tento styl se dá považovat za ideální, přátelský a demokratický, ovšem jeho výskyt není zas tak častý. Role rodiče ve v tomto případě spíš kamarádká, ale stále má autoritu a dokáže dítěti v nesnázích pomoci.
5. Optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním – zde se taktéž setkáváme s kladným ne-li až extrémně kladným emočním vztahem, ovšem v kombinaci středním výchovným řízením. Tento styl je velice příznivý a stabilní a mnoho mladiství a dějí jej považuje za optimální. Je tvořeno demokratické soužití a rádi tráví volný čas společně.

6. Laskavá výchova bez požadavků a hranic – U tohoto stylu je kladný emoční vztah se slabým výchovným řízením. Tento style se spíše používá v tak zvaných bohémských rodinách s rozmazlujícím přístupem. Rodič své dítě bere za kamaráda a velmi ho rozmazuje a dítě následně rodiče nerespektuje.
7. Rozporné řízení relativně vyvážené kladným až extrémně kladným emočním vztahem – tento styl bývá velmi často označován jako laskavá příležitost.
8. Kamarádský vztah s dobrovolným dodržováním norem – osmý styl se velmi podobá pátému stylu, ale zde více dochází k identifikaci s rodičem i přes extrémně kladní emoční vztah. Dítě je bez nátlaku a všechny pravidla či požadavky dodržuje samo.
9. Výchova emočně rozporná – v posledním stylu se objevuje zavrnutí jednoho z rodičů v protikladu extrémně kladného vztahu ke druhému rodiči. Nastává silný rozpor mezi výchovami rodičů (Čáp, Čechová a Boschek, 2000).

3 PEDAGOGICKO-PSYCHOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA ADOLESCENCE A NASTUPUJÍCÍ DOSPĚLOSTI

Podle Langmeiera a Krejčířové je adolescence přechod mezi dětstvím a dospělostí. Tento životní úsek je ohraničený na jedné straně prvními známkami pohlavního zrání, na druhé straně dovršením plné pohlavní zralosti. Jedná se o jednu dekádu života, a proto v tomto období dochází ke komplexní proměně osobnosti ve všech oblastech (biologické, psychické a sociální). Většina změn je podmíněna biologicky, ale vždy je výrazně ovlivněny psychologickými a sociálními faktory, které se nachází vzájemné interakci. Adolescence představuje určitou etapu, která má své jasně dané znaky v rámci životního cyklu. V tomto období se vyznačuje nejen hledáním a přehodnocováním, ale i zráním své vlastní identity.

Adolescence se rozděluje na dvě období (období pubescence a období adolescence). Období pubescence je ještě označovaná jako ranná dospělost a pokrývá prvních pět let dospívání. Časově je klasifikována přibližně od jedenácti do patnácti let. Období pubescence je dále klasifikováno na fázi prepuberty neboli první pubertální fáze, a na fázi vlastní puberty neboli druhá pubertální fáze. Období adolescence lze nazývat i pozdní dospělost a probíhá zhruba od 15 do 22 let (Langmeier, Krejčířová, 2006).

Vágnerová uvádí, že nejvýraznější fyzická proměna je spojená s pohlavním dozráváním ve spojení změnou zevnějšku, chováním a sebepojetím. Celkově v tomto období dochází ke změně způsobu myšlení. Adolescent je schopen uvažovat abstraktně. Hormonální změny ovlivňují emoční prožívání. Pro toto období je typické osamostatňování se od rodiny a velký význam se vztahuje na vrstevníky, se kterými se jedinec ztotožňuje, a proto je velmi důležité přátelství, první lásky a počáteční experiment s partnerskými vztahy. Sociálním milníkem je ukončení povinné školní docházky a nástup na střední školu.

Pozdní adolescence zahrnuje dalších pět let života a klasifikuje se zhruba od patnácti do dvaceti let. V této fázi dochází více rozvoji psychické a sociální oblasti. Biologicky je pouze vymezeno pohlavní dozrávání, jelikož v tomto období dochází k prvnímu pohlavnímu stylu. Důležitým mezníkem je ukončení profesní přípravy a nástup

na vysokou školu anebo do právního zaměstnání a s tím je spojeno dosažení nebo oddálení ekonomické samostatnosti. U nás je dosažení ekonomické nezávislosti jedním z důkazů dospělosti. Přijetím specifické adolescentní kultury a stylu života dochází k utvoření tak zvané sociální identity. V tomto období dostávají jedinci nespočet nových sociálních rolí. Také dochází ke stabilizaci rodinných vztahů a k rozvoji vztahů s vrstevníky, a to především v oblasti partnerství. V osmnácti letech adolescent dosáhne plnoletosti a očekávají ho nové povinnosti v právní oblasti. Dosažení plnoletosti je také jeden ze znaků dospělosti. Výraznou změnou v období adolescence je aktivnější přístup k seberealizaci a vědomí možnosti ovládat vlastní život. Jedinec usiluje o různé změny a snaží se je prosazovat. Zkouší různé alternativy, a tím hledají hranice svých možností. Pozdní adolescence je označována za období volnosti a svobody s minimální zodpovědností. Smyslem pozdní dospělosti je poskytnout adolescentovi čas a možnost, aby porozuměl sám sobě a zvolil si, čeho chce v životě dosáhnout a osamostatnit se ve všech oblastech (Vágnerová, 2012).

Nastupující dospělost, nebo také vynořující se dospělost, je podle Baumgartnera a Karaffové období, které vyobrazuje přechod mezi adolescencí a dospělostí. Většina autorů toto období nazývá pozdní dospělostí. Věkové rozmezí této vývojové fáze je individuální, a proto se u různých autorů velmi liší. Pro klasifikaci tohoto období jsou vymezena sociální a psychologická kritéria, které jsou rozhodující. Mezi kritéria řadíme ukončení studia na střední škole, dosažení stabilní identity, dosažení nezávislosti a tak dále. Ovšem psychosociální vymezení je složité, a to díky faktu, že tato proměna nebývá jasně časově lokalizována, protože u každého jedince probíhá v odlišnou dobu. Věková škála je proto určena od osmnácti do třiceti let, a to kvůli vlivu prodloužení doby vzdělávání a přípravy na výkon povolání, také se posouvá vstup do manželství a rodičovství. Za nejvýznamnější psychické znaky lze posuzovat samostatnost, relativní svobodu vlastního rozhodování a chování spojenou s odpovědností ve vztahu k druhým a s odpovědností za své činy a rozhodnutí. Dále je to také spojeno s větší sebejistotou, se sebedůvěrou, s vědomím vlastních sil a kompetencí a projevením větší osobní vytrvalosti. Vynořující se dospělost je podmíněna kulturně a nemá tedy jasnou podobu a nevyskytuje se univerzálně. Je typické, že neexistují žádné normy chování, které by byly aplikovatelné pro všechny (Baumgartner a Karaffová, 2012).

3.1 NASTUPUJÍCÍ DOSPĚLOST PODLE J. J. ARNETTA

Jeffrey Jensen Arnett je současný americký pedagog, který se věnuje tématu nastupující dospělosti („*emerging adulthood*“) a položil teoretické základy této koncepce. Věkové rozmezí nastupující dospělosti Arnett uvádí od 18 do 28 let. Nižší věkovou hranici stanovil, jelikož standartně lidé v tomto věku dokončují středoškolské vzdělání a většina se stěhuje od rodičů a začíná žít samostatný a dospělý život. Ovšem horní věková hranice se již určuje obtížněji, jelikož to nelze s přesností určit. Někteří jedinci ve věku devatenáct let už pociťují dospělost demograficky i subjektivně, zatímco u některých jedinců ve 29 letech tato fáze ještě nenastala. I přesto Arnett nastupující dospělost vymezil do 25 let. Nic méně věkové rozlišení nemusí platit na všechny a u každého jedince je individuální. Proto nastupující dospělost je období mnoha možností, kde se nachází nespočet rozdílů u každého jedince.

Dále definoval pět znaků nastupující dospělosti, kterými se člověk liší od předcházejícího vývojového období. Mezi znaky řadí věk poznání vlastní identity („*The age of Identity Explorations*“), věk možností („*The Age of Possibilities*“), věk zaměření na sebe samého („*The Self-Focused age*“), věk na půli cesty mezi adolescencí a dospělostí („*The Age of Feeling In-Between*“) a věk nestability („*The Age of Instability*“) (Arnett, 2004).

Poznání vlastní identity se u Arnetta výrazně liší od jiných autorů. Arnett se zde zaměřil na poznání identity v oblasti partnerských vztahů a profesí. Tvrdí, že lidem v tomto období se naskytují nové možnosti právě v oblasti partnerských vztahů a profesním zaměřením. Díky tomu zjišťují, co jim je v těchto oblastech bližší, a co naopak vzdálenější, a díky tomu si ujasňují své priority a jsou schopni se rozhodnout pro varianty, které pro ně budou do budoucna výhodné. Jak je již uvedeno výše, lidé v tomto období většinou již nesdílejí domácnost s rodiči, ale zatím ani s partnery, a proto mají nespočet možností k poznání nových životních stylů. K tomu, aby žili dobrý životní styl, musí znát svoji identitu, která je formuje ve výběru (Arnett, 2006).

Věk možností se vyznačuje velkým optimismem a vírou v kvalitní budoucnost. Arnett upozorňuje, že lidé s nízkým socioekonomickým statusem více věří než lidé s vysokým socioekonomickým statusem. V období nastupující dospělosti téměř nikdo neočekává, že se bude mít špatně, předpokládají spíše opak. Ovšem tyto představy mladých lidí jsou

někdy nereálné, i když si to nedokážou připustit. Mladí lidé zatím netuší, co je v životě čeká, a proto jsou jejich představy někdy nedosažitelné. Arnett zde zaznamenal, že mladí lidé, kteří se stěhují od rodiny, mají možnost žít nový způsob života, a to po svém.

Zaměření na sebe samého z pohledu Arnetta znamená zaměření se na společnost. Mladí lidé mají nespočet sociálních závazků a povinností a z tohoto důvodu jsou poměrně nezávislí. V předchozích vývojových etapách se většinou podřizovali rodičům a pravidlům, která museli splňovat, v období dospělosti je budou čekat zase povinnosti, které budou vyplývat z manželství. Proto nyní Arnett shledává prostor na svobodu a nezávislost a zdůrazňuje, že to je velmi důležitou součástí nastupující dospělosti (Arnett, 1998).

Věk na půl cesty mezi adolescencí a dospělostí označuje otázku „Máš pocit, že jsi dosáhl dospělosti?“. Arnett tuto otázku položil několika respondentům a nejčastější odpovědí bylo „v něčem ano a v něčem ne“. Odpověď „ano“ zodpověděli respondenti ve věku okolo třiceti pěti let. Na základně získaných dat Arnett stanovil tři kritéria stanovení dospělosti:

- přijetí vlastní zodpovědnosti,
- finanční nezávislost,
- nezávislé rozhodování (Arnett, 2006).

Nestabilitu Arnett shledává u mladých lidí především v oblasti bydlení. Jak již bylo zmíněno, mladí lidé v tomto období často mění své bydliště. Po střední škole nastupují na vysoké školy a stěhují se na kolej. Ovšem, než si najdou vlastní bydlení mnohdy se ještě vrátí k rodičům nebo vystřídá několik typů bydlení. Rozmanitost a nepředvídatelnost u mladých lidí poukazuje právě na jejich stabilitu a na to, jak experimentují se svými možnostmi. Nestabilita se mimo jiné také objevuje ve vztazích, práci či názorech (Arnett, 2000 a 2006).

EMPIRICKÁ ČÁST

4 VÝCHODISKA, CÍLE A ÚKOLY VÝZKUMU, VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Výzkum diplomové práce je zaměřen na rodičovské styly výchovy a volnočasové aktivity v dospívání.

V posledních desetiletích se zvyšuje zájem o roli rodičů a jejich působení na vývoj dětí a mladistvých. Pedagogové i psychologové se stále více soustředí na zkoumání různých aspektů rodičovství a jeho vlivu na formování osobnosti, chování a životního stylu mladých lidí. Výzkumy z různých kultur a společenských prostředí naznačují, že rodičovské metody mohou ovlivnit volnočasové aktivity mládeže. Existuje široká škála rodičovských přístupů, které ovlivňují způsob trávení volného času a rozvoje dovedností, zájmů a sociálních vztahů dospívajících – od autoritativní po liberální.

Aktuální výzkum se zaměřuje na pochopení nejen různých rodičovských stylů, ale také jejich vzájemné interakce s dalšími faktory, jako jsou sociální a ekonomické podmínky, úroveň vzdělání rodičů, kvalita rodinných vztahů a vnější vlivy, které ovlivňují volnočasové aktivity během dospívání.

Omezené pochopení komplexní dynamiky rodičovství a jeho vlivu na život dospívajících patří mezi problémy a nedostatky. Důležité je zkoumat interakce a proměnlivost rodičovských stylů v různých situacích, nejen omezeně na určité stylizované modely, jak naznačují některé studie. Výchova v rodině je komplexní oblast, do které se promítá mnoho faktorů, jako je sociokulturní kontext, věk dětí a rodičů a interkulturní rozdíly.

Další příležitostí může být hledání toho, jaký rodičovský styl nejlépe podporuje zdravý vývoj dospívajících a jejich zapojení do volnočasových a zájmových aktivit, i když disponujeme detailními znalostmi. Nicméně v souvislosti s určitými situačními charakteristikami je možné vymezit příznivější styl výchovy, zejména ten, který vyjadřuje kladný emoční vztah a mírné řízení. Je důležité najít konkrétní strategie a postupy, které by mohly posilovat pozitivní rodičovské chování a podporovat dospívající k účasti na různorodých a prospěšných volnočasových aktivitách.

Nedostatkem je malí množství longitudinálních a mezinárodních studií, které by sledovaly vývoj rodičovských stylů a jejich vliv na volnočasové aktivity dospívajících v průběhu času, v různých kulturách a společenských kontextech.

Touto problematikou se zabývají například autoři Diana Baumrind, již zmiňovaný John J. Arnett, Eleanor Maccoby a John Martin. Z českých autorů navazuje zejména na koncept rodičovských stylů výchovy J. Čápa a jeho spolupracovníků.

4.1 VÝZKUMNÝ CÍL

O výzkumném cíli píše Ochrana a popisuje ho jako plánovanou aktivitu vědeckých účastníků, která nese podobu plánu výzkumné činnosti s definicí očekávaných výstupů a výsledků výzkumné činnosti. Výzkumné cíle mohou být děleny do dvou skupin, a to na cíle plánované a očekávané.

Výzkumné otázky definujeme jako formulaci (transformaci) vědeckého problému do podoby dotazu, jehož zodpovězením se pokoušíme dozvědět něco nového, anebo se snažíme něco nového vyřešit (Ochrana, 2019).

Chráška píše o dvou základních úkolech výzkumu, které se aplikují, jakmile jsou získána data. První z nich je deskriptivní (popisná statistika). Ta shromážděná data popisuje tak, aby byla co možná nepřesnější. Druhý úkol se nazývá induktivní statistika. Jejím úkolem je pomoc při rozhodování, zda mezi sledovanými jevy vztah je či není (Chráška, 2016).

Výzkumným cílem empirické části této práce je zjistit souvislosti mezi rodičovskými styly výchovy a zejména obsahem a formou realizace volnočasových a zájmových aktivit respondentů.

4.2 VÝZKUMNÉ OTÁZKY

Ochrana se ve své publikaci věnuje také výzkumným otázkám a definuje je jako formulaci (transformaci) vědeckého problému do podoby dotazu, jehož zodpovězením se pokoušíme dozvědět něco nového, anebo se snažíme něco nového vyřešit. Zjednodušeně řečeno jsou výzkumné otázky cesty k hledání odpovědí. Nesprávně zformulovaná otázka vede k bloudění, naopak dobře zformulovaná otázka napomáhá pohybovat se v prostoru vědeckého bádání. Výzkumná otázka vychází z logiky vztahu. Tento vztah vzniká při určení předmětu výzkumu, na který následně navazuje vědecký

problém. Z vědeckého problému pak vyplývají výzkumné cíle. Na základě výzkumných cílů můžeme určit výzkumné otázky (Ochrana, 2019).

Podle Chrastiny by měly být výzkumné otázky vymezeny co nejjasněji a co nejvíce konkrétně, ideálně bez dvojznačností. Výzkumné otázky jsou většinou formulovány na začátku výzkumu, protože později mohou být ovlivněny různými faktory, a to jak ze strany výzkumníka, tak i ze strany zkoumaného problému. Výzkumné otázky jsou ovšem flexibilními komponenty výzkumu a mohou se v průběhu sběru dat a zpracování měnit a upravovat. Z tohoto důvodu je možné vysledovat dvě možnosti aplikace výzkumných otázek. První možností jsou otázky, které jsou již položeny na začátku výzkumu, a podle toho se celý empirický výzkum sestavuje, druhou možností jsou otázky, které nejsou položeny na začátku celého výzkumu a jsou spíše výsledkem nebo součástí výzkumu (Chrastina, 2019).

Hlavní část dotazníkového šetření vychází z modelu devíti polí (Čáp & Bosček, 1994), který je propojen v kontextu volnočasových aktivit u dospívajících.

Hlavní výzkumná otázka tedy zní: *„Jaké vztahy existují mezi jednotlivými způsoby rodičovské výchovy a volnočasových a zájmových aktivit u dospívajících?“*

Dílní výzkumné otázky jsou stanoveny následovně:

VO2: Jaké nejčastější aktivity se objevují ve stylech výchovy s kladným a NON kladným (to je ostatními formami emočního vztahu) emočním vztahem?

VO3: Jaké nejčastější aktivity se objevují ve stylech výchovy se silným, slabým a s rozporným řízením?

VO4: Jaké konkrétní volnočasové a zájmové aktivity byly nejčastěji vykonávány společně s rodiči?

VO5: Jaký převládající výchovný styl zastávají rodiče u svých dětí podle devítipolového modelu?

VO6: Jaký způsob výchovy převládá u rodičů vlastních i nevlastních?

5 POPIS VÝZMU – METODY A RESPONDENTI

Výzkumné šetření využilo metodu dotazování. Chráska definuje dotazník jako metodu písemného kladení otázek a následné získávání písemných odpovědí. Kladené otázky se mohou týkat buď vnitřním jevů, anebo jevů vnějších. Vnitřními jevy jsou myšleny například postoje, motivy, citové stavy a tak dále. Mezi vnější jevy můžeme zařadit názory vyučujících na zavádějící organizační opatření. Samotný dotazník obsahuje předem zformulované otázky, které jsou promyšleně seřazené. Dotazník může obsahovat několik položek neboli typ otázek, na které respondenti odpovídají. Nejčastěji se objevují položky otevřené, jinak položky nestrukturované. Tyto položky nenavrhují respondentům žádné předem vyhotovené odpovědi. U takového typu otázek je pouze určen předmět, ke kterému se respondenti mají vyjádřit. Nevýhodou těchto položek je právě jejich volnost, která může působit obtíže při vyhodnocování dat. Po sběru všech dat je nutné většinou učinit takzvanou kategorizaci, která umožní chaoticky velký počet individuálních odpovědí převést na menší počet zvolených kategorií, a to zajistí jasnější přehlednost v získaných datech. Naopak výhodné může být otevřené položky používat v předvýzkumech, kde se dají nejafektovanější odpovědi použít pro sestavení nabídek odpovědí. Jakmile dotazník nabízí možnosti, odpovědi nazývá se uzavřeným, anebo také strukturovaným. Hlavní výhodou tohoto typu je zjednodušené vyhodnocování odpovědí. Takto strukturované otázky respondenti většinou ochotněji vyplňují. Velkou nevýhodou je fakt, že odpovědi jsou násilně vtěsnávány do schématu připravených odpovědí. Ještě existují položky polouzavřené, které nabízí „jiná odpověď“. Tuto variantu si respondent volí, pokud si nevybere žádnou z nabízených možností.

Svoji roli hraje i obsah, který položka dotazníku zjišťuje. V návaznosti na to můžeme položky v dotazníku roztrdit na položky, které zjišťují fakta, na položky, které zjišťují znalosti a dovednosti, a na položky, které zjišťují mínění, postoje a motivy respondentů.

Položky, které zjišťují fakta, standartně nevyžadují velkou námahu při odpovídání respondentů, a proto se většinou používají v úvodu dotazníku. Ovšem dají se použít i v jiné části, ale tak, aby si respondent při vyplňování odpočinul od náročnějších otázek. Tyto položky bývají často dichotomické a objevují se ve tvaru „ano-ne“. Mezi zjišťující fakta nejčastěji řadíme demografické otázky, které mohou zjišťovat věk, pohlaví,

zaměstnání, složení rodiny anebo sociální postavení. Z psychologického hlediska se však doporučuje tyto otázky řadit až na závěr dotazníku.

Položky, které zjišťují znalosti nebo vědomosti, se musí formulovat velmi opatrně tak, aby respondenti nezačali cítit, že jsou kompromitováni při neznalosti. Položky, které zjišťují mínění, postoje a motivy, jsou velmi citlivé a je důležité otázky dobře zformulovat. Velmi důležité je to, že se nesmí projevovat postoje, názory či hodnocení autora dotazníku. U tohoto typu se velmi často používají nepřímé otázky. U nepřímých otázek se předpokládá, že respondent se ztotožní s příslušnou skupinou a do odpovědi nezahrne svůj subjektivní názor. Zde je potřeba počítat s tím, že respondent může své odpovědi vědomě zkreslovat.

Aby by dotazník přínosný, měl by splňovat několik kritérií. Mezi důležitá kritéria dotazníku určitě řadíme jasnost a srozumitelnost. To znamená formulování otázek co nejstručněji. Dalším požadavkem je jednoznačnost. Formulace požadavků by měla být jednoznačná a nesmí připouštět chápání více způsoby. Výzkum by měl zjišťovat jen opravdu nezbytné informace a neměl by být příliš rozsáhlý (Chrasta, 2016).

Autorka práce pracovala se standardizovaným dotazníkem stylu výchovy v rodině (Čáp & Boschek, 1994), který uvedené požadavky na dotazování ze své podstaty standardizovaného dotazníku splňuje.

Pelikán zdůrazňuje etiku pedagogického výzkumu, kdy poukazuje na určité limity, které každý výzkum přináší. Tyto limity se vztahují především na respektování intimity lidského myšlení neboli respektování citů u zkoumaných subjektů. Tyto limity je důležité brát v potaz například u sdělování výsledků empirického šetření. Při sdělování výsledků respondentovi by mělo začínat sdělení obecného charakteru, konstatující obecné závěry výzkumu, kde se neuvádějí informace, které by se mohly respondenta citlivě dotknout. I u pedagogického výzkumu může dojít ke zjištěním, která by se mohla následně negativně zneužít, a to například k manipulaci člověka či skupin. Proto je tedy otázkou svědomí každého pedagogického výzkumníka, zda takový typ výsledků zveřejní nebo nikoliv (Pelikán, 2011).

5.1 CHARAKTERISTIKA VÝZKUMNÉHO VZORKU

Výzkumný soubor tvořili mladí lidé ve věku 18 až 22 let. Výzkum si klade za cíl porozumět vztahu mezi styly rodičovství, a to právě volnočasovými aktivitami adolescentů. Abychom odráželi povahu této studie a preference cílové skupiny, byl výzkum proveden prostřednictvím online dotazníku. Respondenti byli osloveni prostřednictvím online platformy. Tato platforma umožnila snadný a pohodlný přístup k dotazníku, Tento přístup byl zvolen s ohledem na mobilitu a digitální dovednosti mladých lidí.

Výzkumu se dobrovolně zúčastnilo 100 mladých lidí ve věku od 18 do 22 let. Z tohoto počtu bylo 44 respondentů mužů a 56 respondentek žen, což poskytlo genderovou rozmanitost, která měla následně vliv na odpovědi.

Ze sta respondentů žilo v dospívání 36 ve velkém městě, 35 v malém městě a 29 na vesnici.

Ze 100 respondentů jich 11 uvedlo, že mají dokončené základní vzdělání, 15 dokončilo střední odborné učiliště, 58 má ukončené vzdělání s maturitou, pouze jeden respondent má vyšší odbornou školu a 15 respondentů má ukončené vysokoškolské vzdělání.

5.2 DESIGN DOTAZNÍKOVÉHO ŠETŘENÍ

Dotazník zahrnoval otázky týkající se stylů rodičovství a volnočasových a zájmových aktivit pro dospívající, které byly vytvořeny s cílem poskytnout komplexní pohled na toto téma. Respondenti reagovali na otázky týkající se jejich vlastních zkušeností a postojů.

Následně byly provedeny analýzy odpovědí respondentů a jejich interpretace s cílem získat hlubší porozumění vztahu mezi rodičovskými styly výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami dospívajících. Cílem bylo porozumění procesům formování identity a chování mladých lidí v období dospívání.

Dotazník je strukturovaný do tří částí. První část obsahovala Dotazník stylů výchovy v rodině (Čáp, Boschek, 1994). Dotazník je vhodný jak pro jednotlivce, tak i skupinová vyšetření a je primárně určen jedincům od 13 let věku dále. Tento dotazník obsahuje čtyřicet otázek zaměřených zvláště na otce, a zvláště na matku.

Na volnočasové aktivity se zaměřuje druhá část dotazníku, která měla osm otázek. Tyto otázky se věnují volnočasovým a zájmovým aktivitám, která jsou realizovány mimo školu nebo práci. Cílem této části je zjistit, jaké jsou nejčastější volnočasové a zájmové aktivity u dospívajících, zda jsou respondenti spokojeni s využitím volného času a jaké volnočasové a zájmové aktivity konali i s rodiči. Tyto otázky byly zaměřené především na aktuální vnímání volného času, ovšem se zde objevovaly i otázky, které měly za cíl zjišťovat informace z období pubescence.

Posledních 6 otázek ve třetí části dotazníku se zaměřuje na demografické informace o respondentech. Otázky v této části zjišťovaly informace o věku, pohlaví, úrovni vzdělání, bydlišti a jiných relevantních faktorech, které mohou mít vliv na rodičovské styly a volnočasové a zájmové aktivity.

Celý dotazník tedy obsahuje 54 otázek a je dostupný v příloze (Viz příloha 1). Celkový čas vyplnění celého dotazníku zabralo dotazujícím v průměru patnáct minut.

6 POSTUP SBĚRU DAT A JEJICH ZPRACOVÁNÍ

Celé dotazníkové šetření probíhalo na online platformě MS Forms, která je skvělým pomocníkem při získávání dat a následném shromažďování odpovědí. Díky online platformě se dotazník dal snadno šířit. Respondenti byli osloveni jednak prostřednictvím středních škol, kde se autorka diplomové práce domluvila s vedením příslušných středních škol, poté byl dotazník poskytnut na sociálních sítích v adekvátních skupinách. Dotazníkové šetření probíhalo v únoru 2024. Během měsíce se povedlo získat 100 respondentů z různých krajů České a Slovenské republiky.

Jak již bylo uvedeno, dotazník se skládal ze tří částí a každá část dotazníku se vyhodnocovala jiným způsobem. V první části byly uvedeny otázky, které cílí na rodičovské způsoby výchovy u rodičů. Tato část obsahovala čtyřicet otázek, které byly dále rozlišené na rodiče vlastní či nevlastní. Všechna získaná data byla přepsána do MS Excel, kde se data dala lépe vyhodnocovat. Postup vyhodnocení a analýzy těchto dat se konal podle standardizovaného skórového hodnoticího archu (viz příloha 2). Následně se odpovědi vykódovaly podle následujícího postupu: Ano – 3 body, Zčásti – 2 body, Ne – 1 bod.

Číselné kódy byly napsány do MS Excel stejným způsobem jako do skórovacího archu k příslušným číslům otázek zvlášť pro otce (vlastního i nevlastního) a pro matku (vlastní i nevlastní). Uvedené hodnoty autorka práce sečetla ve sloupcích, a tím získala hrubé skóre jednotlivých komponentů výchovy (K – kladný, Z – záporný, P – požadavků, V – volnosti). U kladného komponentu bylo potřeba sečíst vykódované hodnoty z otázek 1, 5, 9, 13, 17, 21, 25, 29, 33, 37. U záporného komponentu to jsou otázky 2, 6, 10, 14, 18, 22, 26, 30, 34, 38. U komponentu požadavků je nutné sečíst otázky 3, 7, 11, 15, 19, 23, 27, 31, 35, 39 a u komponentu volnosti to jsou otázky 4, 8, 12, 16, 20, 24, 28, 32, 36 a 40 (Čáp, Boschek, 1994). Sečtené hodnoty „K“, „Z“, „P“ a „V“ se dále vyhodnocovaly podle tabulek na emoční vztah a výchovné působení.

U každého z rodičů odděleně autorka diplomové práce posoudila, jak dítě vnímá emoční vztah otce (vlastního a nevlastního) a matky (vlastní i nevlastní) podle následující tabulky (Čáp, Boschek, 1994).

Tabulka 5: Emoční vztah

		Hrubý skór kladného komponentu – K		
		10...24	25...27	28...30
Hrubý skór záporného komponentu – Z	10	střední	extrémně kladný	extrémně kladný
	11	střední	Kladný	kladný
	12...14	záporný	Střední	kladný
	15...30	záporný	Záporný	záporný

(Čáp, Boschek, 1994)

Tabulka 5 se vyhodnocuje emoční vztah. Na základě vyhodnocených výsledků v záznamovém archu (viz příloha 2) se dá posoudit emoční vztah podle kladného komponentu „K“ a záporného komponentu „Z“. Spojením těchto komponentů vznikne druh emočního vztahu.

Tabulka 6: Výchovné řízení

		Hrubý skór komponentu volnosti – V		
		10...13	14...17	18...30
Hrubý skór komponentu požadavků – P	10...17	Silné	střední	slabé
	18...30	silné		rozporné

(Čáp, Boschek, 1994)

Podle tabulky 6 se dá zjistit druh výchovného řízení. Při vyhodnocování se opět použijí výsledky získané na základě záznamového archu. Pro vyhodnocení druhu výchovného řízení je třeba znát hrubé skóre komponentu volnosti „V“ a hrubé skóre komponentu požadavků „P“. Po sloučení těchto komponentů lze zjistit druh emočního řízení.

Po analýze skóre vyšlo, jaký je emoční vztah, jaké je výchovné působení. Poslední použitá tabulka hodnotila již výsledný způsob výchovy. Jedná se již o model devíti polí (viz tabulka 4). K vyhodnocení způsobu výchovy podle modelu devíti polí je potřeba znát druh emočního vztahu a výchovného řízení, následným sloučením pak lze vyvodit způsob výchovy. Toto vyhodnocování se provedlo pětkrát, a to u matky vlastní, matky nevlastní, otce vlastního, otce nevlastního a u rodiny jako celku.

Tabulka 7: Vyhodnocení rodičovských způsobů výchovy

	1	2	3	4	5
Matka vlastní Kladný (K)	30	30	27	14	30
Matka vlastní záporný (Z)	12	12	12	20	12
Matka vlastní požadavků (P)	13	12	18	25	18
Matka vlastní volnosti (V)	16	20	17	16	23
Celkem	71	74	74	75	83
Emoční vztah (K+Z)	42	42	39	34	42
Emoční vztah (K+Z)	Kladný	Kladný	Střední	Záporný	Kladný
Výchovné řízení (P+V)	29	32	35	41	41
Výchovné řízení (P+V)	Střední	Slabé	Silné	Silné	Rozporné
Výsledek podle 9ti polí	5	6	9	1	7

Tabulka 7 ukazuje zpracování dat autorky diplomové práce. Tabulka konkrétně ukazuje způsob vyhodnocování dat u prvních pěti respondentů, a to u matky vlastní. V prvním řádku je uvedeno označení respondenta (tmavomodrý řádek 1–5) a v prvním sloupci je uvedeno, u koho a jaká data zjišťujeme a sečtené skóre podle záznamového archu. Žlutý řádek označuje součet hodnot získané v archu (viz příloha 2). Světle zelený řádek označuje výsledek z tabulky 5 emoční vztah a tmavě zelený řádek označuje výsledek podle tabulky 6 výchovné řízení. Na základě těchto výsledků vznikl světle modrý řádek, který reprezentuje výsledky z celého výzkumu. Uvedená čísla v tomto řádku jsou podle čísel, které obsahuje model devíti polí (viz tabulka 4).

Výchovný způsob autorka práce zjišťovala i u rodiny jako celku, kdy emoční vztah k dítěti v rodině jako celku odvodíme z následné tabulky 8.

Tabulka 8: Emoční vztah k dítěti v rodině jako celku

		MATKA – emoční vztah k dítěti			
		záporný	střední	kladný	Extrémně kladný
OTEC – emoční vztah k dítěti	Záporný	záporný	záporný	záporný	záporně kladný
	Střední	záporný	individuálně posoudit	kladný	kladný
	Kladný	záporný	kladný	kladný	extrémně kladný
	Extrémně kladný	záporně kladný	kladný	extrémně kladný	extrémně kladný

(Čáp, Boschek, 1994)

Pokud měli oba rodiče k dítěti střední vztah, bylo potřeba posoudit z tabulky emoční vztah k dítěti v rodině jako celku individuálně podle toho, k čemu se blížily hodnoty hrubých skóre kladného a záporného komponentu (Čáp, Boschek, 1994). Výchovná řízení v rodině jako celku byla odvozena stejným způsobem jako odděleně u rodičů, ovšem z tabulky 6.

Tabulka 9: Výchovné řízení v rodině jako celku

		MATKA – výchovné řízení			
		silné	střední	slabé	rozporné
OTEC – výchovné řízení	Silné	silné	silné	rozporné	rozporné
	Střední	silné	střední	slabé	rozporné
	Slabé	rozporné	slabé	slabé	rozporné
	Rozporné	rozporné	rozporné	rozporné	rozporné

(Čáp, Boschek, 1994)

Na základě získaných výsledků i podrobnější analýzy jednotlivých odpovědí respondenta bylo provedeno individuální posouzení edukačního působení otce a matky zvlášť, ale více si bylo všimáno jak charakteru emočního vztahu, tak výchovného vedení.

Vyhodnocené údaje o způsobu výchovy v rodině umožňují stejné zařazení do modelu devíti polí (viz tabulka 6), ale vždy je nutné zároveň provést podrobnější individuální upřesnění působení otce a matky ve výchově dítěte v rodině. Za velmi důležité se považuje posouzení rodičovského stylu s ohledem na podmínky života rodiny či rodičů a dětí (životní styl, rodina úplná či neúplná, rodiče vlastní a nevlastní, pravidelný či nepravidelný kontakt s rodiči apod.) (Čáp, Boschek, 1994).

Druhá, třetí a čtvrtá část otázek se vyhodnocovala také v MS Excel, kde se ze získaných dat vytvořily přehledné grafy, které jsou interpretovány v následující kapitole číslo 8.

Vyhodnocování vztahů mezi způsoby výchovy se také hodnotilo za pomoci MS Excel, kdy se vytvořila kontingenční tabulka, která se projevila jako ideální nástroj k zjišťování vztahů mezi proměnlivými. Tabulka nám ukazuje v procentech vztahy mezi proměnnými.

Tabulka 10: Vztahy mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami

Způsoby výchovy	Volnočasové a zájmové aktivity								Počet aktivit
	1	2	3	4	5	6	7	8	
1	21,4%	25,0%	10,7%	7,1%	14,3%	10,7%	10,7%	0,0%	14
2	31,8%	13,6%	13,6%	13,6%	9,1%	0,0%	13,6%	4,5%	11
3	24,1%	10,3%	10,3%	6,9%	8,6%	10,3%	22,4%	6,9%	29
4	0,0%	16,7%	16,7%	0,0%	0,0%	16,7%	33,3%	16,7%	3
5	25,0%	12,5%	12,5%	12,5%	0,0%	0,0%	12,5%	25,0%	4
6	41,7%	12,5%	20,8%	8,3%	4,2%	0,0%	8,3%	4,2%	12
7	6,3%	12,5%	25,0%	0,0%	12,5%	12,5%	25,0%	6,3%	8
8	39,3%	17,9%	21,4%	7,1%	3,6%	0,0%	7,1%	3,6%	14
9	30,0%	30,0%	10,0%	0,0%	10,0%	20,0%	0,0%	0,0%	5

K vytvoření souhrnné tabulky číslo 10 byla použita data o reflexi dospívajících o stylech výchovy v rodině, byly použity výsledky z rodiny jako celku a k volnočasovým aktivitám se využila otázka číslo čtyřicet dva, která se respondentů ptala na volnočasové a zájmové aktivity, které dělali v dospívání, tedy zhruba od čtrnácti let. U této otázky museli respondenti uvést minimálně dvě odpovědi. Proto byly nejprve vytvořeny dvě kontingenční tabulky, které se následně spojily. Výsledky vyšly tak, jak uvádí tabulka číslo jedenáct. Interpretace vztahů mezi způsoby výchovy

a volnočasovými a zájmovými aktivitami je vyjádřena pomocí grafů, které vyšly z tabulky číslo jedenáct, tedy z kontingenčních tabulek, a to v kapitole 8.3 Vztahy mezi rodičovskými způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými činnostmi.

Posledním krokem u vyhodnocování výsledků bylo zjistit závislost mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami. Tato závislost byla opět zjišťována v aplikaci MS Excel a pomocí chí kvadrátu. Aby byly výsledky více reprezentativním bylo potřeba některé kategorie sloučit. Na počátku tohoto výpočtu bylo nutné si stanovit dvě hypotézy, a to:

H0: Druhy aktivit dospívajících nezávisí na rodičovských stylech výchovy.

H1: Druhy aktivit dospívajících závisí na rodičovských stylech výchovy.

K výpočtu chí kvadrátu byl použit následující vzorec.

Obrázek 4: Vzorec k výpočtu chí kvadrátu

$$\chi^2 = \sum_{i=1}^k \frac{(n_i - n\pi_i)^2}{n\pi_i}$$

Pro dokončení chí kvadrátu bylo ještě potřeba spočítat testové kritérium, které se počítá podle následného vzorce.

Obrázek 5: Vzorec k výpočtu testového kritéria

$$W = (\chi^2_{1-\alpha(r-1)(s-1)}; \infty)$$

Tím dostaneme testové kritérium, kterým dokážeme potvrdit nebo vyvrátit hypotézy. Po zjištění závislosti lez ještě vypočítat intenzitu závislosti, a to pomocí následujícího vzorce.

Obrázek 6: Vzorec k výpočtu Pearsnova a Cremerova koeficientu

- Pearsonův koeficient

$$K_1 = \sqrt{\frac{\chi^2}{n + \chi^2}},$$

- Cramerův koeficient

$$K_2 = \sqrt{\frac{\chi^2}{n \cdot \min(r - 1, s - 1)}},$$

Výsledky závislosti a intenzity jsou uvedeny v kapitole 8.4.

7 PREZENTACE VÝSLEDKŮ A JEJICH ANALÝZA

Kapitola s názvem „Prezentace výsledků a jejich analýza“ se věnuje získaným výsledkům z prováděného výzkumu zaměřeného na rodičovské styly výchovy a volnočasové a zájmové aktivity dospívajících. Obsahuje čtyři hlavní části výsledků, které pečlivě prezentují a analyzují data zjištěná pomocí dotazníkového šetření.

Rodičovské styly výchovy jsou identifikovány podle devíti typů v rámci modelu devíti polí, na které je zaměřena první část této kapitoly. Tato analýza poskytne podrobnější pohled na to, jaké rodičovské způsoby převažují ve zkoumané populaci a jak mohou ovlivnit rozvoj dětí a mladých lidí. Zde bylo dbáno jak na rodiče vlastní, tak i na rodiče nevlastní, a proto budou výsledky uvedeny čtyřikrát. Na závěr těchto výsledků je provedena komparace výchovných stylů u rodičů vlastních a i nevlastních. Následně jsou posouzeny výchovné způsoby v rodině jako v celku a z těchto výsledných dat autorka diplomové práce následně zjišťovala vztahy mezi těmito výchovnými způsoby a volnočasovými aktivitami v dospívání.

Druhá část kapitoly je věnována otázkám týkajícím se volnočasových a zájmových aktivit dospívajících. Zde je detailně uvedeno, jaké aktivity jsou mezi lidmi populární, jakým volnočasovým a zájmovým aktivitám se respondenti věnovali v období čtrnácti let, jak jsou nyní dopívající spokojeni s trávením volného času.

Třetí část využívá dosavadních vyhodnocených výsledků a zkoumá, zda existují souvislosti mezi stylem výchovy a preferovanými volnočasovými aktivitami.

V závěru této kapitoly je část, která se zabývá závislostmi mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami.

Tyto výsledky se snaží poskytnout komplexní a strukturovaný pohled, který umožní hlouběji porozumět vztahům a závislostem mezi rodičovskými styly a volnočasovými a zájmovými aktivitami u dospívajících.

7.1 RODIČOVSKÉ ZPŮSOBY VÝCHOVY

Jak je již uvedeno, výzkumu se zúčastnilo 100 respondentů. Otázky byly zaměřeny zvláště na matku a na otce, kde se ještě navíc dotazovalo na rodiče vlastní a nevlastní. Každý z respondentů si měl vybrat, zda bude uvádět matku vlastní či nevlastní a otce

vlastního či nevlastního. Následně tedy vyšlo dvě stě odpovědí, které byly vyhodnoceny zvlášť pro matku vlastní, zvlášť pro matku nevlastní, zvlášť pro otce vlastního a zvlášť pro otce nevlastního. Následně byly zanalyzovány výsledky dohromady a z toho se určil nejčastější způsob výchovy.

V grafu je vždy pod jednotlivými čísly (jedna až devět) uvedeno, o jaký typ výchovy se jedná:

1. výchova autokratická, tradiční a patriarchální,
2. liberální výchova s nezájmem o dítě,
3. pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem,
4. výchova přísná a přitom laskavá,
5. optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením,
6. laskavá výchova bez požadavků a hranic (příznivější pro chlapce),
7. rozporné řízení relativně vyváženo kladným emočním vztahem,
8. kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem,
9. výchova emočně rozporná, jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný, nebo dítě je s ním v koalici (příznivější pro dívky) (Čáp a Mareš, 2001).

Graf 1: Nejčastěji vyskytující se způsoby výchovy

Výsledky prezentují přístupy k rodičovské výchově a jejich dopady na emoční vztahy mezi rodiči a dětmi. Zjištění ukazují, že některé formy výchovy jsou spojeny s negativními emocionálními vztahy, jako je výchova autokratická, tradiční a patriarchální (1). Tento způsob výchovy reflektuje 33 respondentů. Nedostatek zájmu o dítě, tedy liberální výchova (2), se objevuje u 28 respondentů. Rozporné řízení a záporný emoční vztah (3) vyšly u 25 respondentů. Na druhou stranu výchova spojená s přiměřenou přísností a láskou bez požadavků a hranic (6) se vyskytla u 11 respondentů. Výchova se vzájemným porozuměním a s respektem mezi rodiči a dětmi (5) se vyskytuje pouze u 12 respondentů, i když může být považována za optimální. Výchova laskavá bez požadavků a hranic (4) má zastoupení u 25 respondentů, ale i ta může mít svá rizika. Kamarádský vztah a dobrovolné dodržování norem (8) má velké zastoupení u 33 respondentů a jeví se jako vhodný způsob výchovy. Výchova emočně rozporná (9), kdy jeden z rodičů je zavrhuje a druhý extrémně kladný, nebo dítě je s ním v koalici, má také velké zastoupení, a to u 20 respondentů. Rozporné řízení s relativně vyváženým kladným vztahem (7) je zastoupeno 13 respondenty.

Z grafu tedy plyne, že nejvíce respondentů reflektuje kamarádský vztah a dobrovolné dodržování norem, ale také výchovu autokratickou, tradiční a patriarchální. Naopak pouze 11 respondentů zvolilo výchovu přísnou a přitom laskavou, která se ve studii objevuje nejméně.

7.1.1 MATKA VLASTNÍ

Graf 2: Způsob výchovy u matek vlastních

Matku vlastní v dotazníku uvedlo 86 odpovídajících. Z grafu vyplývá, že nejčastěji je reflektován pro vlastní matky kamarádský vztah s dobrovolným dodržováním norem (8), a to až u 17 respondentů Autokratická a autoritářská výchova se záporným emocionálním vztahem (1) a výchova s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem (3) se vyskytla až u 12 respondentů. Laskavá výchova bez přílišných požadavků (6) je zastoupena 13 respondenty. Liberální výchova (2), kdy matka odmítá zájem o dítě, se vyskytuje u 5 respondentů. Problematické formy výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem (7) se významně objevují u 12 respondentů. Výchova se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením (5) se objevuje u 7 respondentů Mezi dalšími zaznamenanými typy výchovy je přísná, avšak laskavá výchova (4), která má zastoupení u 5 dotazovaných respondentů. Nejvíce se tedy u matek vlastních vyskytuje kamarádský vztah s dobrovolným dodržováním norem. Opakem je výchova liberální a výchova přísná a přitom laskavá, která se ve výsledcích objevuje nejméně. To je zdůrazněno těmito výsledky.

7.1.2 MATKA NEVLASTNÍ

Graf 3: Způsob výchovy u matek nevlastních

Matka nevlastní byla v dotazníku zodpovězena pouze 15krát. Analýza výsledků ukazuje, že nejčastěji se vyskytuje liberální výchova s nezájmem o dítě (2), kterou zvolili 4 respondenti. Naopak výchova autokratická, autoritářská se záporným emočním vztahem (1), výchova přísná a přitom laskavá (4), optimální forma výchovy

se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením (5), kamarádský vztah s dodržováním norem (8) a výchova emočně rozporná, kdy jeden z rodičů je zavrhuje a druhý extrémně kladný (9), je vždy zastoupena pouze jedním respondentem. Výchova pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem (3) má zastoupení u 3 respondentů, u 2 respondentů se objevila výchova laskavá výchova bez požadavků a hranic (6). U jednoho respondenta bylo zaznamenáno rozporné řízení, které je vyváženo kladným emočním vztahem (7). Z grafu jasně plyne, že u matky nevlastní se nejčastěji objevuje výchova liberální výchova s nezájmem o dítě.

Výsledek z výzkumu naznačuje, že existují různá vnímání a aplikace rodičovských přístupů k nevlastním dětem, z nichž každý může mít specifický dopad na vývoj a vztahy v rodině.

U jednoho respondenta byla dvakrát zodpovězená matka, ovšem otce respondent již nevyplnil. Je na místě se domnívat, že respondent žije v rodině se dvěma matkami. Proto se u matky v součtu sejdeme s číslem 101.

7.1.3 OTEC VLASTNÍ

Graf 4: Způsob výchovy u otců vlastních

Otce vlastního uvedlo v dotazníkovém šetření 80 respondentů. Nejčastěji se ve výsledcích objevila výchova kamarádská s dobrovolným dodržováním pravidel (8), a to až 16krát. Opakem byla optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením (5) a rozporné řízení s relativně vyváženým emočním vztahem

(7). U 6 respondentů vyšla laskavá výchova bez požadavků a hranic (6) a výchova emočně rozporná (9). Tyto způsoby se objevily pouze u 4 respondentů. U 5 respondentů vyšla výchova přísná, a přitom laskavá (4), a u sedmi dotazujících se objevila pasimiální forma výchovy s rozporným řízením a záporným vztahem (3). 9krát byla zaznamenaná výchova laskavá bez požadavků a hranic (6), 14krát je uvedena liberální výchova (2) a 15krát výchova autokratická, autoritářská se záporným emočním vztahem (1).

7.1.4 OTEC NEVLASTNÍ

Graf 5: Způsob výchovy u otců nevlastních

Otce nevlastního uvedlo pouze 19 dotazovaných respondentů. U otce nevlastního se poprvé setkáváme pouze s pěti způsoby výchovy. U 6 lidí z 12 vyšla výchova s rozporným řízením a relativně vyváženým emočním vztahem (9). 5krát se vyskytuje výchova liberální s nezájmem o dítě (2). 4krát je uvedena výchova autokratická, autoritářská se záporným emočním vztahem (1). 3krát se nachází pesimiální forma výchovy s rozporným řízením a záporným emočním vztahem (3), a v neposlední řadě pouze 1 respondentem je zastoupena laskavá výchova bez požadavků a hranic (6). Ostatní způsoby výchovy se ve výzkumu u otců nevlastní neprokázaly. Jak se již potvrdilo u matky nevlastní, zájem nevlastních rodičů je poměrně často malý.

7.1.5 RODINA JAKO CELEK

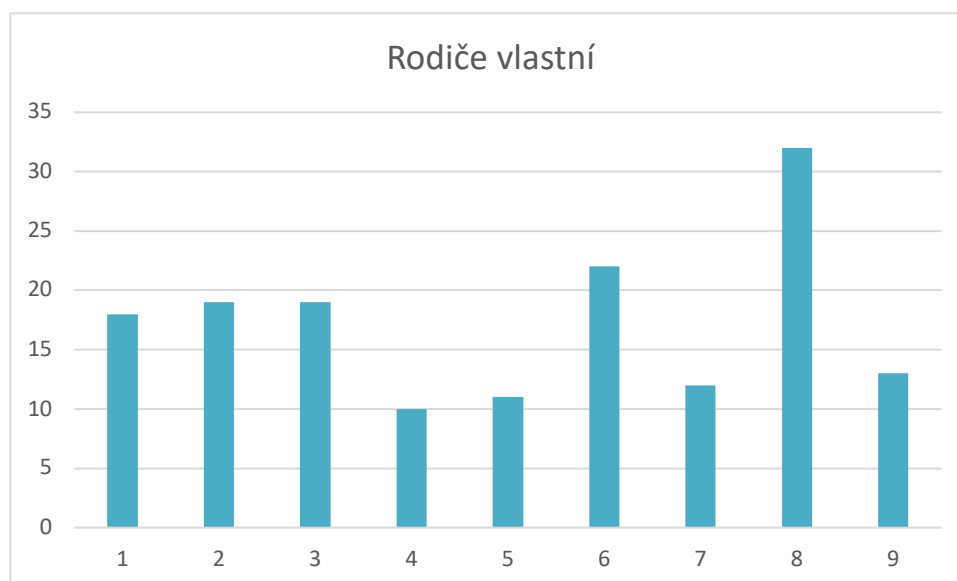
Ze získaných dat bylo možné provést analýzu rodičovských způsobů výchovy u rodiny jako celku (viz kapitola 7).

Graf 6: Způsob výchovy u rodiny jako celku

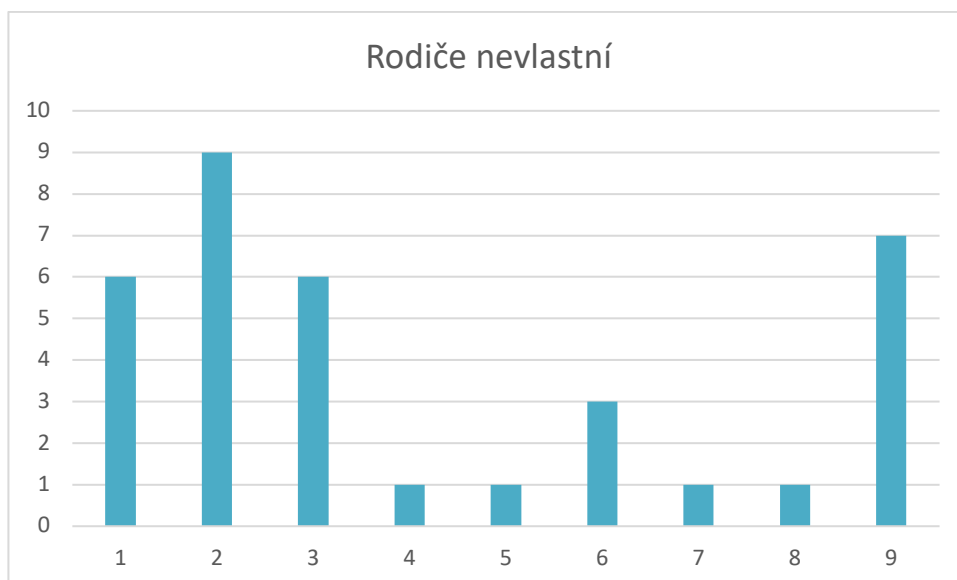
Z grafu důrazně plyne, že nejčastěji se u způsobu výchovy u rodiny jako celku vyskytuje pesimální forma výchovy s rozporným řízením a záporným emočním vztahem (3), a to až u 29 rodin. U 14 rodin se objevuje výchova autokratická, tradiční a patriarchální (1) a také kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem (8). 12 rodin zastupuje laskavou výchovu bez požadavků a hranic (6), která je příznivější pro chlapce. Liberální výchova s nezájmem o dítě (2) se vyskytuje u 11 rodin. 8krát bylo v empirickém výzkumu zaznamenáno rozporné řízení relativně vyvážené kladným emočním vztahem (7), pětkrát byla zachycena výchova emočně rozporná (9), kdy je jeden z rodičů zavrhuje, a ten druhý extrémně kladný, nebo je s ním dítě v koalici, která je zase příznivější pro dívky. U 4 rodin vyšla optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením (5), pouze u 3 se objevila výchova přísná a přitom laskavá (4).

7.1.6 KOMPARACE VÝCHOVNÁCH ZPŮSOBŮ VLASTNÍCH A NEVLASTNÍCH RODIČŮ

Graf 7: Rodiče vlastní

U rodičů vlastních z výzkumu vyplývá, že nejčastěji se vyskytl kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem (8), a to až u 32 vlastních rodičů. 22 vlastních rodičů zastupuje laskavou výchovu bez požadavků a hranic (6). U 19 se objevuje liberální výchova, kde je nezáměr o dítě (2), také pak pesimální forma výchovy s rozporným řízením a záporným emočním vztahem (3). Výchova autokratická, tradiční a patriarchální (1) je zastoupena 18 rodiči. Již s nižším zastoupením se objevuje výchova emočně rozporná (9), jeden z rodičů zavrhuje, druhý extrémně kladný, nebo je s ním dítě v koalici, která vyšla u 13 rodičů. 12krát se vyskytuje rozporné řízení, které má relativně vyvážený kladný emoční vztah (7) a 11krát je ve výzkumu zaznamenána optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením (5). Pouze u 10 vlastních rodičů je výchova přísná a přitom laskavá (4).

Graf 8: Rodiče nevlastní

U rodičů nevlastních z grafu zřetelně vyplývá, že nejčastěji zastoupeným způsobem výchovy je liberální výchova s nezájmem o dítě (2), která se projevila u 9 rodičů. 7krát byla zaznamenána výchova emočně rozporná (9), kdy jeden z rodičů je zavrhuje, a ten druhý extrémně kladný, anebo je s ním dítě v koalici. U 6 nevlastních rodičů se vyskytuje výchova autokratická, tradiční a patriarchální (1), také pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem (3). U 3 nevlastních rodičů je zachycena výchova laskavá bez požadavků a hranic (6), a vždy po jednom nevlastním rodiči je zastoupena výchova přísná a přitom laskavá (4), optimální forma výchovy, která se vyskytuje se vzájemným porozuměním a přiměřeným řízením (5), rozporné řízení s relativně vyváženým kladným vztahem (7), a v neposlední řadě i kamarádský vztah, při kterém je dobrovolné dodržování norem (8).

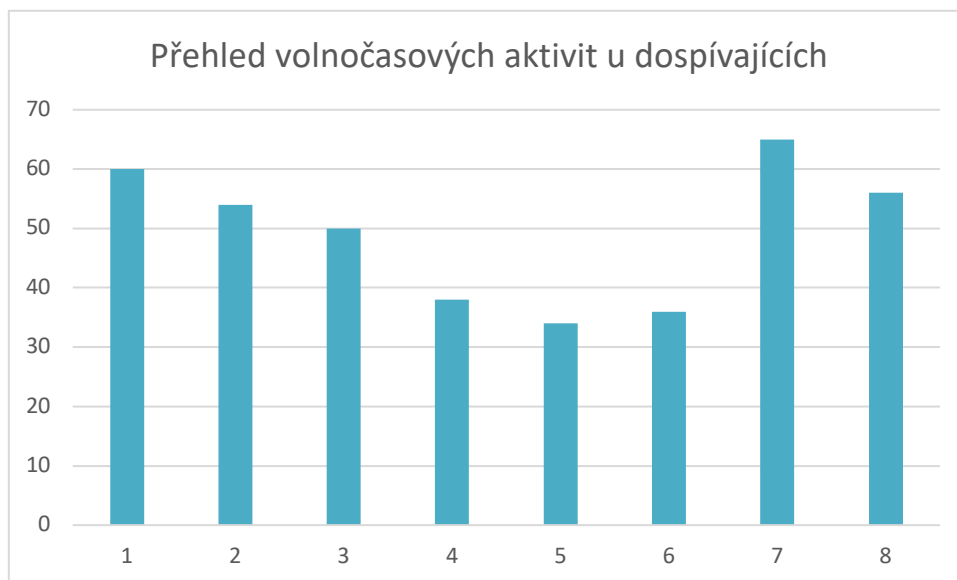
Při komparaci těchto výsledů lze posoudit, že se vyskytují poměrně viditelné rozdíly u způsobů výchovy u rodičů biologických, tedy vlastních a nevlastních. U biologických rodičů se vyskytl spíše způsob kamarádského vztahu, při kterém je dodržování norem na dobrovolném uvážení, zatímco u nevlastních rodičů jasně dominuje liberální způsob, kdy se neprojevuje zájem o dítě. Tyto poznatky ovšem zdůrazňují individuální přístup a upozorňují také na význam porozumění a respektování specifických potřeb a dynamiky každé rodiny.

7.2 VOLNOČASOVÉ A ZÁJMOVÉ AKTIVITY

Tato část dotazníkového šetření obsahuje osm otázek. Většina otázek cílí na druhy volnočasových a zájmových aktivit. V nabídce se vyskytovaly tyto možnosti druhů volnočasových a zájmových aktivit:

1. sportovní (aktivně sportovat, sledování sportovního utkání),
2. kulturní (chodit do divadla, kina, na výstavy, kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat),
3. vzdělávací (učit se jazyky, číst knihy, vzdělávací programy),
4. přírodovědný (chodit do přírody, pečovat o rostliny, starat se o zvířata),
5. kreativní a technický (technické záliby, modelářství, ruční práce a výtvarné činnosti),
6. komunikativní (rozvíjení sociální interakce – bavit se, povídat si, elektronická komunikace),
7. zábavný a relaxační (sledování TV, práce nebo hry na PC nebo tabletu, poslouchání hudby, číst knihy, jen tak odpočívat),
8. cestování (poznávání světa, nových míst a kultur).

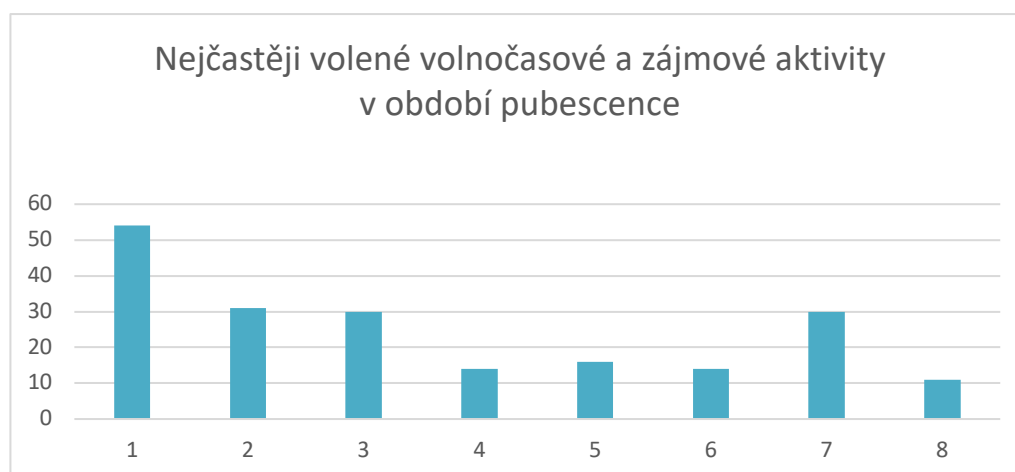
První otázkou je „*Kterým volnočasovým a zájmovým aktivitám se aktuálně věnujete?*“

Graf 9: Přehled volnočasových aktivit u dospívajících

Nejvíce respondentů (65) uvedlo, že se věnuje zábavným a relaxačním aktivitám. 60 respondentů uvedlo sportovní aktivity, 56krát je uvedené cestování. Kulturním aktivitám se věnuje 54 dotazovaných a 50 dotazovaných se rádo vzdělává. Zatímco pouze 38 respondentů se rádo věnuje přírodovědným zálibám, 36 respondentů se věnuje komunikativním činnostem, kterými rozvíjí sociální interakce, baví se, povídají si, anebo používají elektronickou komunikaci. Nejméně uvedená aktivita byla kreativní a technická (36). U této otázky byla možnost zvolit více odpovědí, a proto je součet získaných odpovědí 393.

Druhou otázkou v dotazníkovém šetření je „*Kterým aktivitám jste se věnoval/a nejvíce v období dospívání zhruba od 14 let?*“

Graf 10: Nejčastěji volené volnočasové a zájmové aktivity v období pubescence

U této otázky bylo možné zvolit pouze dvě odpovědi. Z grafu jasně vyplývá, že nejčastěji zvolenou aktivitou jsou sportovní činnost, kterou zvolilo 54 dotazovaných. 31 respondentů se věnovalo v období pubescence kulturní aktivitám a stejný počet (30) respondentů uvedl aktivity relaxační a odpočinkové. a vzdělávací. Kreativním a technickým aktivitám se věnovalo 16 respondentů, 14 respondentů se věnovalo přírodovědným a komunikačním a pouze 11 respondentů uvedlo, že v období pubescence se věnovalo cestování.

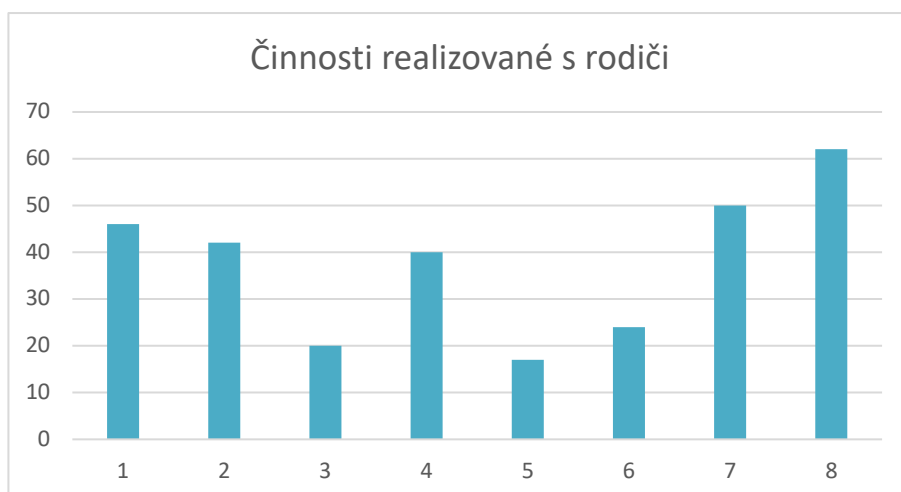
Třetí otázkou je „*Jaké byly vaše oblíbené typy volnočasových aktivit?*“

Graf 11: Oblíbené volnočasové a zájmové aktivity

Mezi nejoblíbenější volnočasové a zájmové aktivity opět spadají sportovní činnosti, které zvolilo 59 dotazujících. Na druhém místě s počtem 47 respondentů se objevují zábavné a relaxační činnosti, které obsahují sledování televize, práce nebo hry na počítači či tabletu, poslouchání hudby, číst knihy či odpočinek. Ovšem 42 respondentů velmi rádo cestuje, následně 41 respondentů mezi oblíbené aktivity řadí kulturní činnosti. Stejný počet respondentů (22) uvádí kreativní a technické a přírodovědné aktivity a 18 respondentů se objevuje u vzdělávacích a komunikativních volnočasových a zájmových činností.

Čtvrtá otázka je „Kterou z činností jste realizovali s rodiči?“

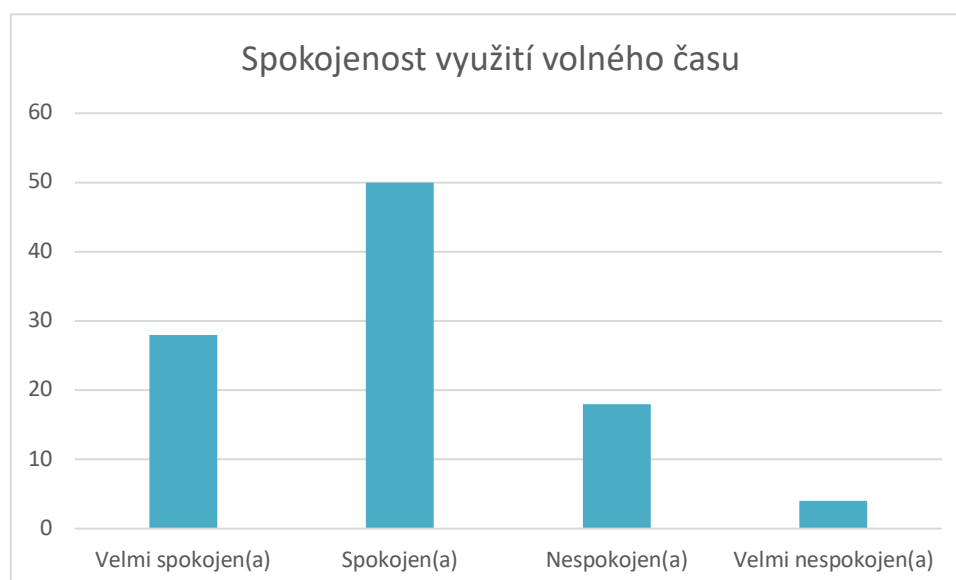

Graf 12: Činnosti realizované s rodiči

U této otázky bylo opět možné zvolit více odpovědí. Celkově je zde 301 odpovědí. Nejčastější činností, kterou děti s rodiči vykonávaly, je cestování, které uvedlo 62 respondentů. U 50 respondentů jsou zaznamenány relaxační a odpočinkové aktivity. Vzápětí jsou sportovní činnosti, které jsou uvedeny u 46 dotazovaných. S rodiči společně kulturní činnosti vykonávalo 42 respondentů a u 40 respondentů byly uvedeny přírodovědné aktivity. 20 dotazujících se společně s rodiči věnují vzdělávacím činnostem, a v neposlední řadě pouze 17 odpovídajících se společně s rodiči věnuje kreativním a technickým činnostem.

Následující otázky a odpovědi v dotazníkovém šetření cílily již na jinou nabídku odpovědí.

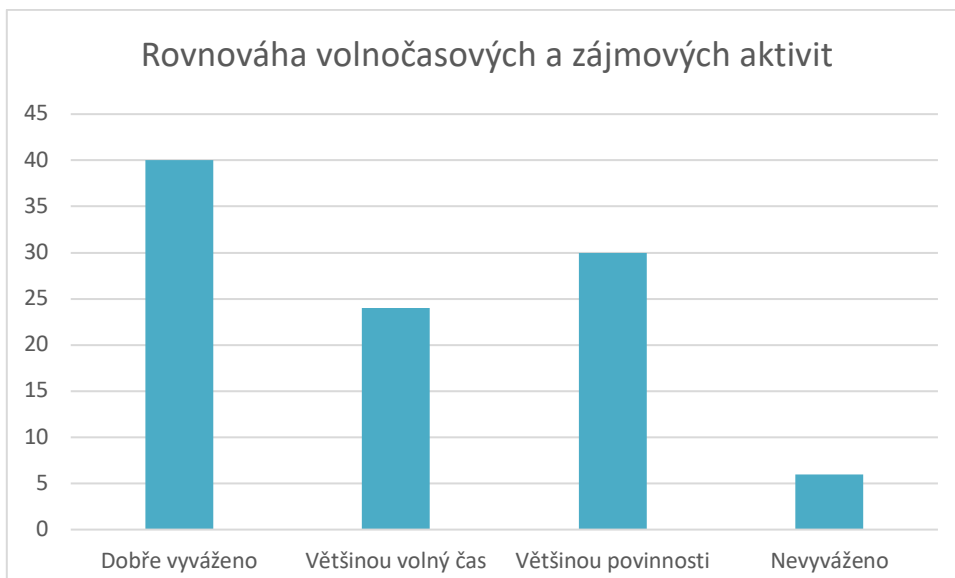
Následující otázka zněla: „*Jak jste spokojeni se svým využíváním volného času?*“

Graf 13: Spokojenost využití volného času

Většina respondentů (50) v dotazníkovém šetření uvedla, že je spokojena se svým využitím volného času. Již menšina (28) uvedla, že je velmi spokojena s využitím volného času. Ze 100 dotazujících 18 uvedla nespokojenost a pouze 4 lidé uvedli velmi nespokojeni.

Další otázka se zaměřovala na vyváženost volného času a volnočasových a zájmových aktivit. Otázka tedy zní: „*Jak byste hodnotil(a) rovnováhu mezi povinnostmi a volnočasovými aktivitami ve svém životě?*“

Graf 14: Rovnováha volnočasových aktivit

Z grafu plyne, že většina respondentů (40) má ve svém životě dobrou vyváženost volného času a povinností. Ovšem 30 respondentů uvádí, že v životě má většinou povinností a už méně volného času. Většinou volný čas uvedlo 24 respondentů a 6 respondentů uvádí nevyváženost mezi volným časem a povinnostmi.

V dotazníku se také vyskytují dvě otázky, které mají volné odpovědi. První z nich byla zacílena na profesionální úroveň volnočasových a zájmových aktivit, kdy otázka zní následovně: „Byla/je nějaká volnočasová a zájmová aktivita na profesionální úrovni? Pokud ano, která?“

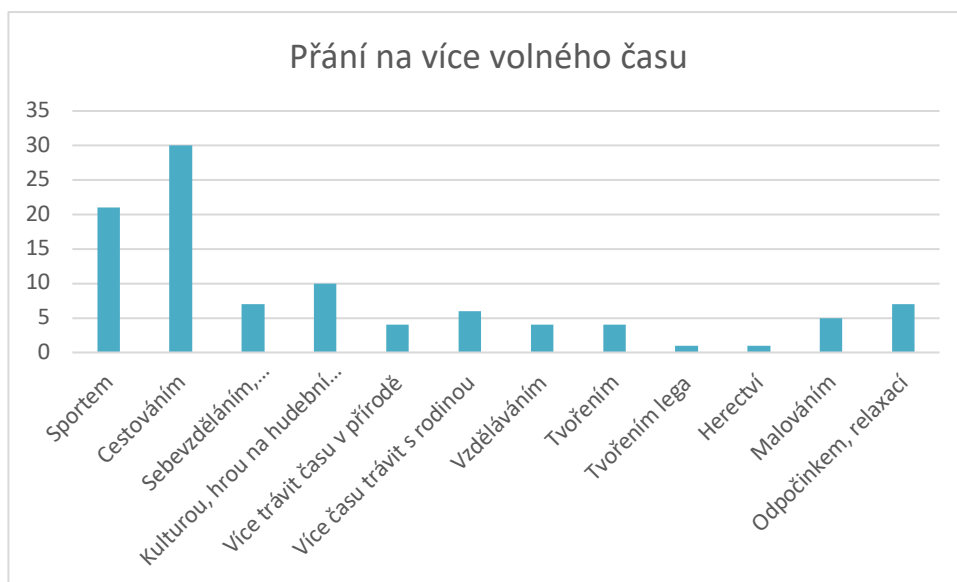

Graf 15: Profesionální úroveň volnočasových a zájmových aktivit

Ze 100 dotazovaných bylo zaznamenáno 15 odpovědí. Nejčastěji se ve výzkumu ukázalo, že u 4 respondentů se vyskytuje nějaký druh tance na profesionální úrovni. U 3 respondentů se objevuje plavání. Dále výzkum zachytil na profesionální úrovni aerobik a hru na hudební nástroj, které jsou zastoupeny po dvou respondentech. Následně se vyskytuje hokej, volejbal, balet anebo zpěv, které bylo vždy zastoupeno jedním respondentem.

Druhá otázka se ptá na přání: „*Čím byste se chtěli zabývat ve volném čase, kdyby ho bylo více?*“

U této otázky se sešlo několik typů odpovědí. Autorka práce vyselektovala nejčastější uvedené odpovědi a výsledky převedla do následného grafu.

Graf 16: Přání na více volného času

Opět se zde sešlo na 100 odpovědí. Nejčastěji se objevovalo cestování, a to až u 30 odpovídajících. Autorka práce se domnívá, že právě cestování je aktuálně trend převážně u mladých lidí a napomáhá tomu i dnešní doba, kdy jsou nespočetné možnosti. Například za dob komunismu by cestování pravděpodobně nedosáhlo tak vysokého skóre. Dále bylo u 21 respondentů uvedeno sportování, u 10 respondentů se vyskytlo přání více navštěvovat kulturní dění a hra na hudební nástroj. Další aktuální téma této doby je seberozvoj a sebevzdělání, a i to se objevilo v odpovědi, ovšem pouze 7krát. 7krát se také objevil odpočinek a relaxace. Více trávit času s rodinou, blízkými, jako jsou přátelé či partneři projevilo u 6 respondentů. U 5 respondentů se objevilo malování či jiné

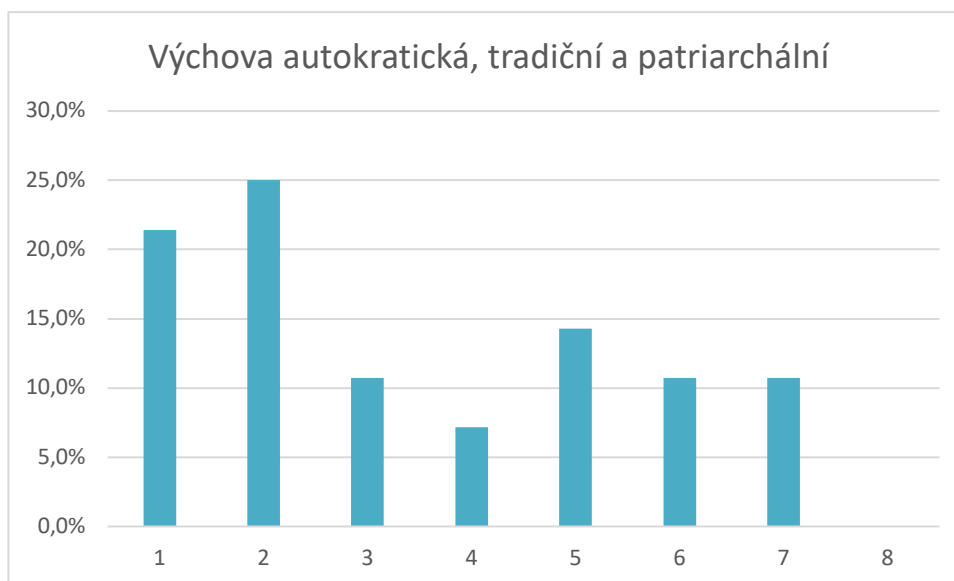
výtvarné techniky. Tvoření a vzdělávání se vyskytlo se stejným počtem, a to 4 odpovídající. Po jednom respondentovi se objevovalo herectví či tvoření z lega.

7.3 VZTAHY MEZI RODIČOVSKÝMI ZPŮSOBY VÝCHOVY A VOLNOČASOVÝMI A ZÁJMOVÝMI ČINNOSTMI

Vztahy mezi rodičovskými způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými činnostmi lze posoudit z vypracované kontingenční tabulky, která je uvedena v kapitole číslo 7 (viz tabulka 10). Interpretace výsledků vztahů v tomto výzkum jsou čistě orientační a nejsou příliš reprezentativní, a to především u méně zastoupených cílových skupin, což jsou skupiny, kde se vyskytlo méně jak deset, a to z důvodu malého počtu respondentů, kteří se celkově výzkumu zúčastnili. Z tohoto vysvětlení vyplývá, že autorka práce se více zaměřila na popis vztahů u skupin, kde se objevilo větší zastoupení respondentů. Výsledky jsou rozděleny do kapitol podle způsobů rodičovských stylů výchovy. Grafy jsou vždy aplikovány na jeden styl výchova a pod číselným označením 1 až 8 se ukrývá volnočasová a zájmová aktivita. Pořadí těchto aktivit je stejné jako v kapitole 8.2, která se zabývá analýzou právě volnočasových a zájmových aktivit.

Důvod nulového zastoupení u některých vztahů si autorka vysvětluje například malým počtem respondentů, kteří se empirického výzkumu zúčastnili, vlivem prostředí, ve kterém žili, také to lze přisoudit individuálním potřebám a referencím respondentů.

7.3.1 VÝCHOVA AUTOKRATICKÁ, TRADIČNÍ A PATRIARCHÁLNÍ

Graf 17: Výchova autokratická, tradiční a patriarchální

U tohoto způsobu jasně dominuje vztah mezi kulturní volnočasovou a zájmovou aktivitou. Pod kulturní aktivitou je možné si představit návštěvy divadla, kina, výstav, anebo také kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat. Autorka této práce se domnívá, že důvody, proč dominují právě kulturní aktivity, mohou být různé. Například jsou to rodiče, kteří chtějí mít přehled nad kontrolou a řízením vybírají aktivity, které jsou v souladu s jejich preferencemi a hodnotami. Dalším důvodem může být fakt, že autokratická výchova klade důraz na konformitu a poslušnost, a právě kulturní aktivity mohou být jakýmsi prostředkem, který posiluje poslušnost a konformitu, a díky tomu si rodiče mohou vybírat tento typ volnočasových a zájmových činností pro své děti. Mezi důvody může patřit také kontrola nad časem, který tento styl také upřednostňuje. Právě kulturní aktivity mají většinou jasně daný nejen časový harmonogram, který může sloužit pro rodiče jako další prostředek pro plánování a kontrolu času u dětí.

Velké procento vztahu se také projevilo u sportovních aktivit, které celkově ve výzkumu dominovaly. I sportovní aktivity mohou sloužit jako prostředek autoritářské, tradiční a patriarchální výchovy, a to u dodržování disciplíny, hierarchie, soutěživosti, poslušnosti a týmové práce. Ovšem je velmi důležité si uvědomit, že sportovní aktivity by měly být primárně zaměřené na zdravý rozvoj dětí a zábavu, nikoliv na používání kontroly či manipulace ze strany rodičů.

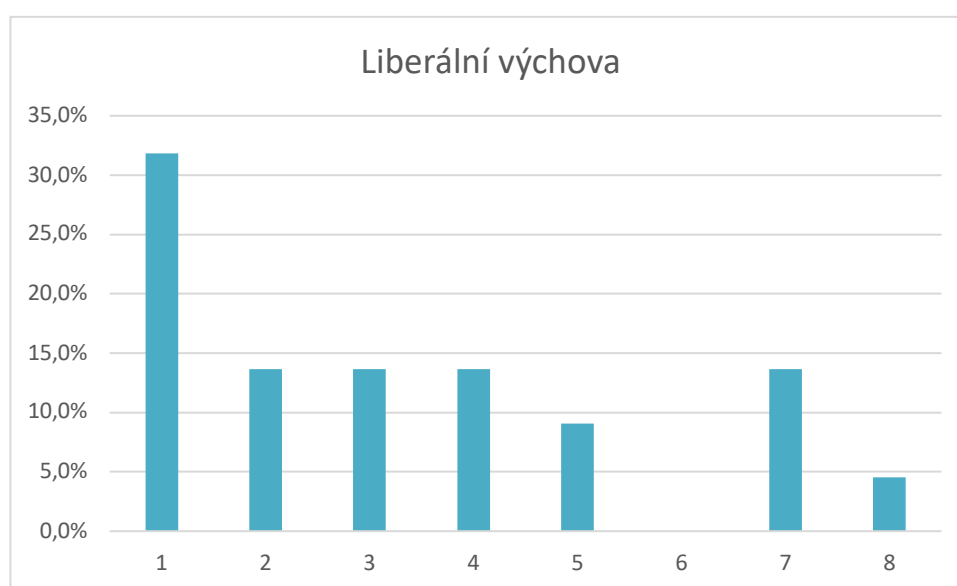
Další vztah se projevil u kreativních a technických činností, které získaly 14,3 %. I přes tyto aktivity se dají projevovat potřeby, které tento styl výchovy charakterizuje. Například se opět tyto volnočasové aktivity mohou složit jako prostředek kontroly nad obsahem aktivit, které děti vykonávají. Rodiče mohou dětem určovat, jakým projektem se budou zabývat, co bude obsahem, jakou to bude mít strukturu, a to na základě preferencí rodičů.

Vzdělávací, komunikativní a zábavné a relaxační aktivity se projeví s 10,7 %. Menší vztah se mohly projevit právě kvůli menšímu zásahu a kontrole ze strany rodičů. U vzdělávacích aktivit se dá působit určitě více nežli u aktivit komunikativních a zábavných, kde se obsah dá ovlivňovat již těžko.

K přírodovědným aktivitám se také projevil vztah, ale již menší, a to 7,1 %. Autorka se domnívá, že důvod může být stejný jako u komunikativních a zábavních aktivit, a to, že kontrola nad obsahem ze strany rodičů je zde minimální.

Žádný vztah se neprojevil u cestování. Autorka se domnívá, že tento výsledek může mít důvod v malém počtu respondentů, anebo kvůli tomu, že cestování může přinášet otevřenost, nezávislost a rozhodování, což není v souladu s autoritářskou, tradiční a patriarchální výchovou.

7.3.2 LIBERÁLNÍ VÝCHOVA

Graf 18: Liberální výchova

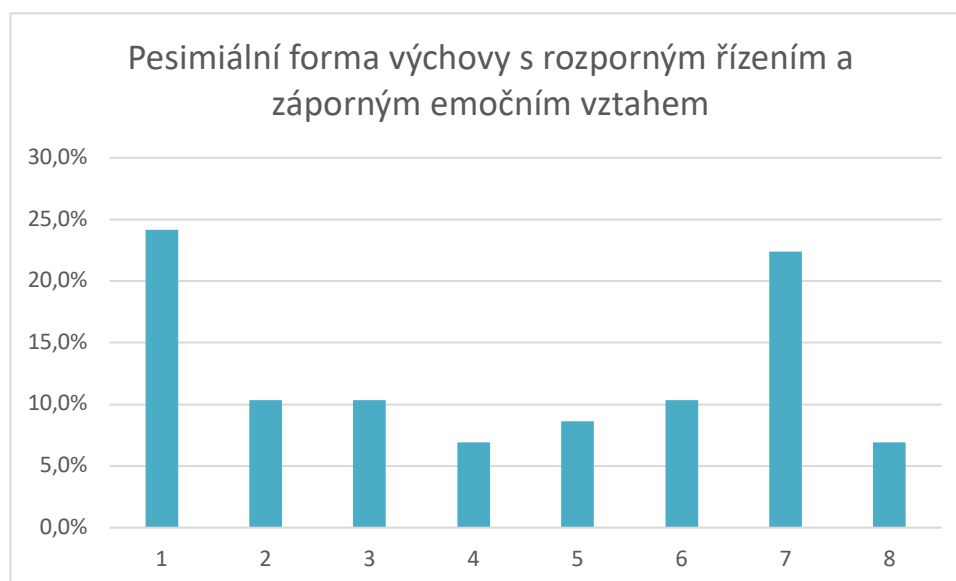
U liberální výchovy, která se projevuje nezájmem od dítě, graf jasně ukazuje největší vztah mezi sportovními aktivitami, a to až u 31,8 %. Liberální styl je často spojován s velkou škálou různých typů výchovy, která dbají na individuální svobodu, autonomii a sebeurčení dítěte, a proto mezi důvody, proč má takto vysoký vztah se sportovními aktivitami, může zařadit například být to, že sport podporuje samostatnost a rozhodování. Sportovní aktivity nabízejí velké množství druhů, tedy nabízejí volnost při výběru, kde děti mohou uplatnit své preference, což může vést k větší motivaci a zapojení. Dále sportovní aktivity podporují osobní rozvoj a experimentování, což liberální výchova podporuje. Děti díky sportovním aktivitám mohou objevovat své silné či slabé stránky a vyzkoušet si několik druhů sportů. Sport celkově podporuje zdraví, pohyb, ale i sociální interakci, což je v souladu s liberálním způsobem výchovy.

U kulturních, vzdělávacích přírodovědných a zábavných a relaxačních aktivit se také vyskytl vztah, a to 13,6 %. Zatímco u autoritářského stylu výchovy měly tyto aktivity spíše menší zastoupení, a to pravděpodobně z důvodu malé kontroly ze strany rodičů, u liberálního stylu jsou naopak zastoupeny poměrně hojně, možná právě z důvodu, že tyto aktivity jsou volné a dostupné. Tyto aktivity mimo již uvedených důvodů výběru mohou také podporovat kritické myšlení a kreativitu u dětí.

Vztah 9,1 % se projevuje i u kreativních a technických volnočasových a zájmových činností, u cestování dokonce 4,5 %. Kreativní a technické činnosti poskytují dětem naprostou svobodu při tvoření či výběru projektů, postupů, materiálů a podobně. Děti si mohou samy určovat jakou cestu si zvolí, případně překážky musí odstranit také samy. I cestování představuje svobodu, volnost, poznání nových míst či kultur. Malý vztah si autorka práce vysvětluje buď malým počtem respondentům, anebo i finanční náročností, která cestování doprovází.

Komunikativní volnočasové a zájmové aktivity zde nemají žádný vztah. Může to být opět z důvodu malého počtu respondentů, kteří se dotazníkového šetření zúčastnili, nebo tím, že například sociální interakce může být pro některé jedince svazující a nepociťují zde tolik volnosti tak, jak by potřebovali.

7.3.3 PESIMIÁLNÍ FORMA VÝCHOVY S ROZPORNÝM ŘÍZENÍM A SE ZÁPORNÝM EMOČNÍM VZTAHEM

Graf 19: Pesimiální forma výchovy s rozporným řízením a záporným emočním vztahem

U pesimální formy výchovy se ukázal největší vztah se sportovními aktivitami, a to až 24,1 %. Důvodů může být opět několik. Autorka této práce se domnívá, že tento vysoký vztah by mohl být z důvodu určité kompenzace stresu. Sportovní aktivity mohou pro děti představovat únik od nekomfortního stresu a napětí, které může vyplývat právě z domácího prostředí, a proto děti vyhledávají způsob, jak se tohoto nepříjemného pocitu zbavit. Nebo je také možné, že děti vyhledávají fyzickou aktivitu z důvodu „ventilu“, který umožňuje dětem uvolnit energii a napětí. Jak je již zmíněno, sportovní aktivity nabízejí sociální interakci, kterou mohou právě vyhledávat děti z pesimální formy výchovy. Díky této interakci mohou děti pociťovat sport jako místo, kde mohou najít podporu a přátelství, které je v domácím prostředí minimální.

Zábavné a relaxační aktivity mají také velký vztah s pesimální formou výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem, a to 22,4 %. Opět se zde může projevit únik od stresu, který děti nachází v relaxačních a zábavných volnočasových aktivitách. Zábavné aktivity, jako je například hraní her, sledování televize nebo poslouchání hudby, mohou na děti působit klidným dojmem a pomáhají jim se od stresu

odprosit. Zábavné a relaxační aktivity mohou sloužit jako náhrada chybějící podpory, a z tohoto důvodu mohou vyšší vztah. Velký vliv zde může mít vztah k mediálním prostředkům, jako jsou například videohry, filmy nebo sociální média, skrz které mohou děti hledat útěchu a zábavu.

Kulturní, vzdělávací a komunikativní volnočasové činnosti mají také vztah s pesimální formou výchovy, a to vyznačený 10,3 %. Tento vztah může být nižší například z důvodu finanční náročnosti, která může souviset s některými kulturními či vzdělávacími aktivitami. Mezi dalšími důvody se může projevat i nedostatek podpory pro rozvoj zájmů a dovedností ze strany rodičů, a to může vést k omezeným příležitostem k rozvoji kulturních a vzdělávacích dovedností. Děti, které pocházejí z tohoto typu výchovy, mohou mít nedostatek podpory pro komunikaci, sdílení zájmů, nedostatek motivace, a i sebevědomí, a proto mohou méně vyhledávat komunikaci s ostatními lidmi a celkovou ochotu se zapojovat do dění kolem nich.

Přírodovědné volnočasové aktivity a cestování má vztah interpretovaný 6,9 %. Tento výsledek lze u cestování přisuzovat finanční náročnosti, nebo nedostatku sebevědomí, kterou jedinci, kteří pocházejí z této výchovy, mohou mít. Nízký vztah mezi přírodovědnou volnočasovou aktivitou si autorka práce spojuje s nízkým počtem respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili.

7.3.4 VÝCHOVA PŘÍSNÁ A PŘITOM LASKAVÁ

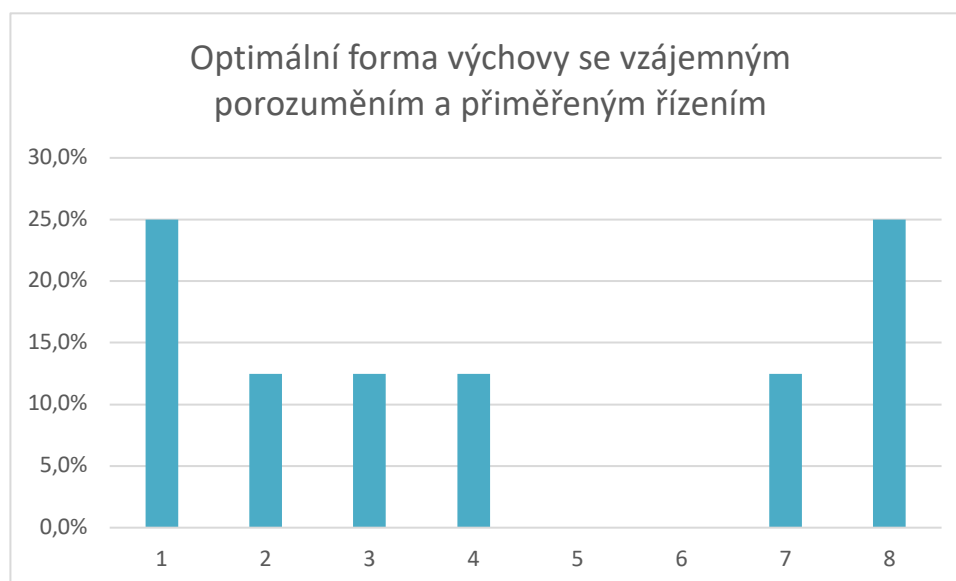
Graf 20: Výchova přísná přitom laskavá

U přísné, a přitom laskavé výchovy jasně dominují zábavné a relaxační aktivity. Může to být kvůli tomu, že tento styl výchovy má jasně dané hranice, strukturu a pravidla, a proto děti následně vyhledávají formu odpočinku, kterou můžou nalézat právě v odpočinkových a relaxačních činnostech. Děti mají možnost se uvolnit a prozkoumat svět zábavnou formou. Déle tento výsledek může být i kvůli tomu, že tato výchova poskytuje dětem podporu a porozumění, a tyto aktivity mohou působit jako prostředek, který posilují vazbu mezi rodiči a dětmi. Děti mohou díky tomu pociťovat pocit bezpečí a důvěry k rodičům.

Cestování, kulturní, vzdělávací a komunikační aktivity mají stejný vztah, a to 16,7 %. Opět to může být kvůli přísné výchově, která přináší strukturu a disciplínu, která je potřebná pro úspěch v těchto aktivitách. Zároveň také podporuje důvěru a porozumění, což dětem umožňuje otevřeně komunikovat, učit se novým věcem a rozvíjet jejich kulturní a vzdělávací zájem. Cestování je ideální pro poznání něčeho nového v oblasti kultury, tradic a způsobů života. Přísnost, kterou tento způsob rodičovské výchovy má, může dětem dopomoc pochopit důležitost respektování a přizpůsobování se novým věcem, zároveň laskavost poskytuje otevřenost a zvědavost, které cestování nabízí.

Nulový vztah se ukázal se sportovními, s přírodovědnými a kreativními a technickými aktivitami. Tento výsledek autorka diplomové práce přisuzuje mimo nízkého počtu respondentů různorodosti zájmů u respondentů také vlivu prostředí, ve kterém žili, a k individuálním potřebám a referencím.

7.3.5 OPTIMÁLNÍ FORMA VÝCHOVY SE VZÁJEMNÝM POROZUMĚNÍM A S PŘIMĚŘENÝM ŘÍZENÍM

Graf 21: Optimální forma výchovy se vzájemným porozuměním a s přiměřeným řízením

Výsledky u optimální výchovy, u které je vzájemné porozumění, zároveň i přeměřené řízení, vyplývají z preferencí dětí a rodičů. Výzkum poukázal, že u optimální výchovy převládají hned dvě volnočasové a zájmové aktivity, a to sportovní činnosti a cestování, které mají 25 %. Tyto aktivity jsou často spojovány se zdravým životním stylem. Rodiče, kteří obecně podporují zdravé aktivity, mohou být nakloněny zdravému životnímu stylu a přiměřenému řízení, což může vycházet z jejich výchovného přístupu. Optimální forma výchovy podporuje rozvoj různých dovedností, sebevědomí, samostatnosti, týmové práce a plánování. Aktivity jako sport a cestování mohou nabízet právě příležitosti k týmové práci, sdílení zážitků a vzájemné komunikaci, a proto jsou vhodnými.

Vztah vyjádřený 12,5 % mají kulturní, vzdělávací, přírodovědné, zábavné a relaxační aktivity. Tento vztah mohl vzniknout opět v důsledku rozvoje osobnosti u dětí, na který rodiče dbají. Optimální výchova se může zaměřovat na rozvoj v oblasti emocionální, sociální, kreativní, a i na rozvoj akademické dovednosti. Z tohoto důvodu mohou mít vztah. Další možností je učení skrze zkušenosti, které tyto aktivity také nabízejí. V neposlední řadě tyto činnosti podporují posilování vztahů, a to jako rodinných, tak i vztahů k určité činnosti.

Žádný vztah se neprojevil mezi komunikativními, kreativními a technickými činnostmi. Důvody, proč se zde vztah neobjevil může, být stejný jako u předchozích způsobů rodinné výchovy, kde se projevily nulové vztahy.

7.3.6 LASKAVÁ VÝCHOVA BEZ POŽADAVKŮ A HRANIC

Graf 22: Laskavá výchova bez požadavků a hranic

Z grafu plyne, že největší vztah se prokázal u sportovních aktivit, a to až 41,7 %. Laskavá výchova může vytvářet prostředí, kde se vyskytuje svobodné vyjádření názorů a zájmů. Sportovní činnosti mohou složit jako prostředek, kterým děti vyjadřují své schopnosti, a to jak schopnosti fyzické, tak i schopnosti emocionální a psychické v podobě týmové spolupráce, a to může posilovat dětskou sebedůvěru a pocit úspěchu. Laskavá výchova může dětem poskytovat pocit bezpečí a podpory, které mohou být klíčové pro úspěšnost ve sportovních aktivitách, jelikož děti s pevným základem v emocionální a psychické oblasti se mohou cítit odvážnější a motivovanější, což jim můžeme pomoci v přijímání nových výzev a v dosažení svých cílů nejen v oblasti sportovních aktivit.

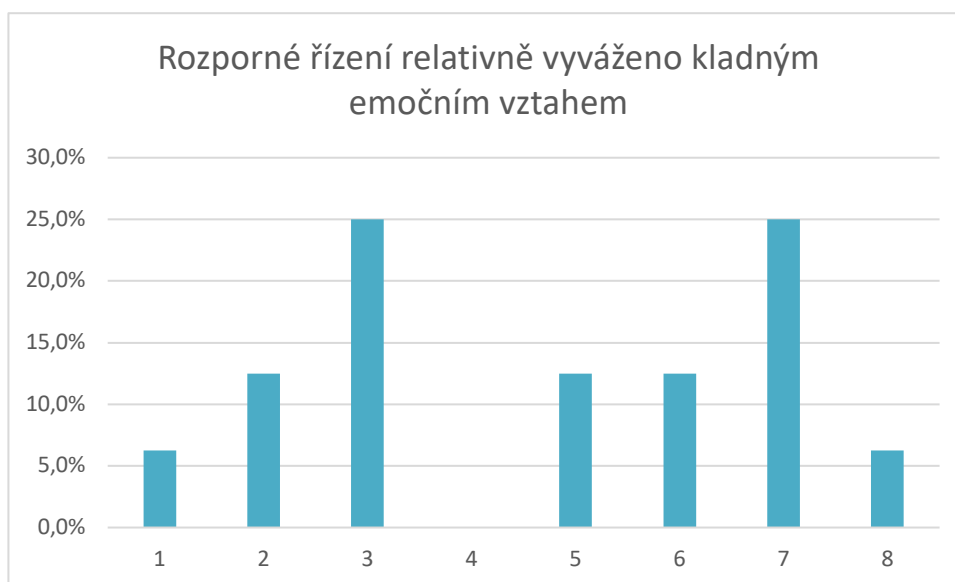
Další poměrně vysoký vztah se procházel u vzdělávacích aktivit, kde se objevilo 20,8 %. Laskavá výchova je velmi podporující a může vytvářet pocit důvěry a bezpečí. Právě toto může dětem dodávat pocit svobody a motivace, které mohou vést k poznávání něčeho nového. Z tohoto důvodu mohou být děti více otevřené novým zkušenostem a učení.

Tento typ volnočasových a zájmových aktivit poskytuje příležitosti, které následně rozvíjejí kognitivní dovednosti, jako je například analytické myšlení, kritické myšlení a řešení problémů. Rozvoj těchto dovedností podporuje laskavá výchova bez požadavků a hranic.

Vztah 12,5 % má laskavá výchova s kulturními volnočasovými a zájmovými aktivitami. Tento vztah může být díky podporujícímu přístupu ze strany rodičů. Kulturní aktivity mohou pomáhat nejen v rozvoji sebevzdělání a kritického myšlení. Kultura může být prostředkem, který vede k vyjádření emocí a porozumění světu kolem sebe.

Vztah 8,3 % se prokázal i u přírodovědných, zábavných a relaxačních činností. Tyto aktivity mohou působit proti stresu, což může vést k celkové pohodě a zdraví. Ovšem nejmenší vztah mají kreativní a technické aktivity a cestování. Zde je vztah 4,2 %. I u tohoto vztahu se dá posoudit důvod, který lze interpretovat svobodou, dostatečnou motivací a sebevědomím, který laskavá výchova bez požadavků a hranic podporuje.

7.3.7 ROZPORNÉ ŘÍZENÍ RELATIVNĚ VYVÁŽENO KLADNÝM EMOČNÍM VZTAHEM

Graf 23: Rozporné řízení relativně vyváženo kladným emočním vztahem

U výchovy s rozporným řízením hned dominují dva vztahy, který se projeví 25 %. Jedná se o vztahy se vzdělávacími, zábavnými a volnočasovými aktivitami. Takto vysoký procentuální vztah se dá zdůvodnit několika možnostmi. Děti s rozporným řízením

mohou hledat únik od domácího prostředí a tlaku, a to především v zábavných a relaxačních volnočasových a zájmových aktivit, které mohou poskytovat uvolnění od každodenních stresů a konfliktů. I přes rozporné vedení chtějí děti pocítovat úspěch a vzdělávací aktivity mohou být ideálním prostředkem, jak úspěchu dosáhnout. Tyto aktivity dále mohou poskytovat jaké si vybalancování, a to především v emocionálním prostředí. Tento typ aktivit dětem může poskytovat stabilitu a bezpečí, které mohou vyvážit negativní dopady rozporného řízení.

Již menší vztah se ukázal u kulturních, komunikativních, kreativních a technických činností, a to 12,5 %. Důvody, proč tomu tak může být, jsou velmi podobné, jak již bylo zmíněno u vzdělávacích, zábavních a relaxačních aktivit. Dalším důvodem může být posílení rodinného pouta, které mohou posilovat komunikativní činnosti tím, že poskytují příležitost ke sdílení společných zájmů a zážitků. Tyto činnosti mohou přispět k vytváření pozitivní atmosféry v rodině.

Nejmenší vztah, a to sice 6,3 %, mají sportovní aktivity a cestování. Důvodů, proč je tento vztah nižší, může být vícero. Mezi první důvod lze zařadit nedostatek času a finančních zdrojů. Rodiče, kteří zastávají rozporné řízení, se mohou více věnovat kontrole a řízení v domácnosti, a díky tomu může nastat k nedostatku času, který by se mohl věnovat k vyplnění volného času. Dětem z rozporného řízení může chybět kromě volného času i dostatek podpory a povzbuzení, které se spojují se sportovními aktivitami, ale i s cestováním. Dalším důvodem může být nedostatek flexibility a spontaneity, protože rozporné vedení může vést k rigidnímu a ke strukturovanému životnímu stylu, který může bránit spontánnosti a flexibilitě v plánování volnočasových a zájmových aktivit a cestování.

Nulový vztah se ukázal s přírodovědnými aktivitami. Důvodem může například být nedostatek zájmu o přírodu, a to především u rodičů, nebo nedostatek motivace k objevování a zkoumání přírodních jevů, nebo celkově preferují jiné druhy volnočasových a zájmových aktivit.

7.3.8 KAMARÁDSKÝ VZTAH, DOBROVOLNÉ DODRŽOVÁNÍ NOREM

Graf 24: Kamarádský vztah, dobrovolné dodržování norem

U kamarádského vztahu jasně dominuje vztah se sportovními aktivitami. Výzkum ukázal 39,3 %. Takhle vysoký vztah se dá vysvětlit vícero způsoby. U výchovy, kde se projevuje kamarádský vztah, může působit vzorové chování dospělých. Děti se mohou inspirovat tím, co vidí u svých rodičů nebo jiných vzorů, a může nastat snaha napodobování chování a postojů. Dalším důvodem může být rozvoj osobní integrity a zodpovědnosti. Kamarádský vztah s dobrovolným dodržováním norem může dětem pomoci rozvíjet osobní integritu a zodpovědnost. Sportovní aktivity vyžadují úctu k pravidlům a posilují schopnosti dětí přijímat zodpovědné rozhodnutí a respektovat pravidla v různých situacích, což může být nejen u sportovních aktivit, ale i životě. Tento styl výchovy může napomáhat k vytváření pevných kamarádských vztahů s vrstevníky, a to díky dobrovolnému dodržování norem.

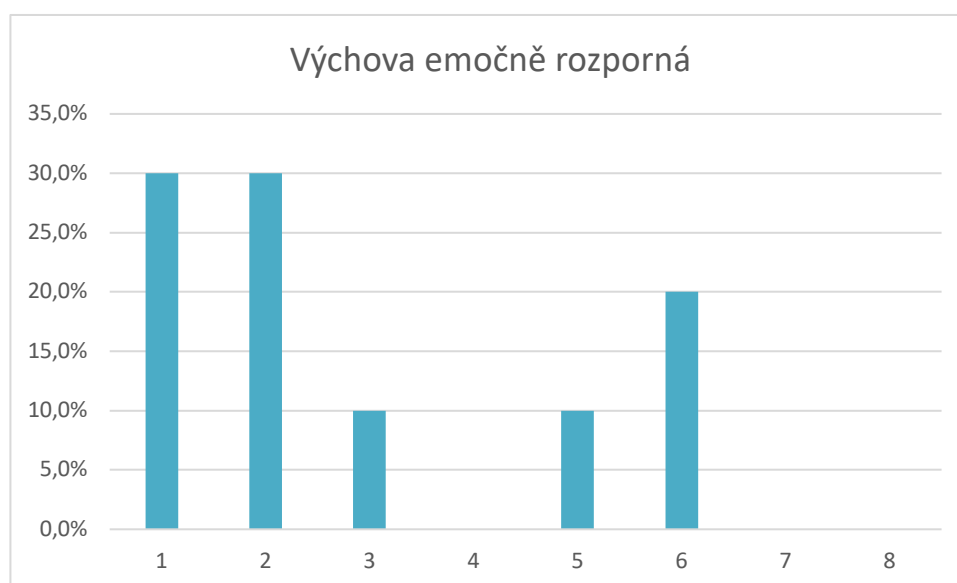
Druhý největší vztah výzkum prokázal u vzdělávacích aktivit (21,3 %). Může to být díky tomu, že vzdělávací aktivity často zahrnují interakci s ostatními, různé diskuse, sdílení názorů i spolupráci na projektech. Kamarádský vztah výchovy, který podporuje důvěru a respekt mezi rodičem a dítětem, může posilnit schopnost dítěte zapojovat se do vzdělávacích aktivit a přijímat nové informace společně s ostatními. Dalším důvodem může být dostatečná motivace k učení, kterou kamarádský vztah může podporovat.

Třetí největší vztah se prokázal u kulturních volnočasových a zájmových činností, a to 17,9 %. Zde se může projevit silná podpora sociální interakce ze strany rodičů. Podporující rodiče zde mohou působit jako kamarádi či společníci na různé kulturní akce, jako je návštěva divadla, kina, výstav a podobně. Návštěvy kulturních akcí v takovém složení dále mohou vést k rozvoji sociálních dovedností, jako je komunikace, spolupráce a empatie. Kamarádský vztah dále podporuje i týmovou práci a sdílení zážitků s ostatními. V neposlední řadě kulturní činnosti poskytují zážitky a vzpomínky, které budou mít pozitivní vliv na celkový vývoj a pohodu rodičovského vztahu.

Vztah 7,1 % má kamarádský vztah s přírodovědnými, se zábavnými a s relaxačními aktivitami a 3,6 % má s cestováním a kreativní a technické aktivity. Tyto nižší vztahy si autorka práce vysvětluje osobními preferencemi dětí i rodičů.

Nulový vztah je u komunikativních volnočasových a zájmových aktivit.

7.3.9 VÝCHOVA EMOČNĚ ROZPORNÁ, JEDEN Z RODIČŮ ZAVRHUJÍCÍ, DRUHÝ EXTRÉMNĚ KLADNÝ, NEBO JE S NÍM DÍTĚ V KOALICI

Graf 25: Výchova emočně rozporná

U výchovy emočně rozporné se projevily s vysokým podílem 30,0 % dva vztahy, a to vztah mezi sportovními a kulturními aktivitami. Důvodem může být únik od emočního napětí v domácím prostředí. Účast v těchto aktivitách může dětem poskytnout příležitost vyjádřit své emoce, uvolnit stres a nalézt dočasnou úlevu.

Pravidelná sportovní činnosti může mít pozitivní dopady na emoční vztah dětí a kulturní aktivity jako například divadlo, hudba nebo umělecké dílny mohou sloužit jako kreativní prostředek vedoucí k vyjádření emocí a sebevyjádření. Úspěchy a pokroky v rámci sportovních a kulturních aktivit mohou posilovat sebevědomí, i když se vyrovnávají s emočně náročnou výchovou.

20% vztah má s komunikativními aktivitami. Takto vysoký vztah může mít díky možnosti vyjádření emocí. Komunikativní aktivity, jako jsou například komunikativní kroužky, poskytují prostor k vyjadřování svých emocí a pocitů. Ve výchově rozporné mohou děti hledat způsob, jak vyjádřit své pocity. Komunikace obecně je ideálním prostředkem.

10% vztah má se vzdělávacími a kreativními a technickými aktivitami. Takto nízký vztah může být v důsledku nízké podpory pro rozvoj zájmů, protože výchova, kde se vyskytuje rozporné vedení, může vést k nejistotě a nedostatku podpory pro rozvoj zájmů.

Žádný vztah se neprojevil u přírodovědných, zábavných a relaxačních aktivit, ale ani u cestování.

7.4 ZÁVISLOSTI MEZI ZPŮSOBY VÝCHOVY A VOLNOČASOVÝMI A ZÁJMOVÝMI AKTIVITAMI

Jak již je uvedeno v kapitole 7, bylo nutné některé kategorie sloučit kvůli více reprezentativnímu výsledku. Zájmové a volnočasové aktivity se sloučily do čtyř kategorií.

- A. sportovní aktivity,
- B. kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity,
- C. přírodovědné aktivity a cestování,
- D. komunikativní, zábavné a relaxační aktivity.

Tyto čtyři kategorie se propojily se způsoby výchovy, která se také rozdělily do pěti kategorií podle emočního vztahu a výchovného řízení. Emoční vztahy se rozdělily na kladné, kde se posuzuje způsob výchovy číslo 4 až 8 a NON kladné, kde jsou použity způsoby výchovy číslo 3 až 9 a 1. Výchovné řízení se klasifikuje na řízení silné, kde

se použil způsob výchovy číslo 1, 4 a 5, u slabého řízení to jsou způsoby výchovy 2, 6 a 8 a rozporného 3, 7 a 9.

7.4.1 EMOČNÍ VZTAH

Tabulka 11: Závislost mezi emočním vztahem a volnočasovými a zájmovými aktivitami

Emoční vztah	A	B	C	D
4-8 (kladný)	0,155	0,065	0,055	0,905
1-3,9 (NON kladný)	0,107	0,045	0,038	0,629

Testové kritérium pro emoční vztah vyšlo 2,001113 a kritický obor 7,814728. To znamená, že na 5% hladině významnosti nezamítám nulovou hypotézu, a proto nelze prokázat závislost.

Důvodů, proč se závislost neprokázala, může být několik. Mezi důvody může například být nedostatečný počet respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili. Pokud je malý vzorek respondentů, může to vést k nedostatečné síle testu a nízké citlivosti k detekci skutečné závislosti. Dále mohla vzniknou variabilita ve vzorku. Jestliže existovala velká variabilita v preferencích aktivit, mohlo to vést k neschopnosti detekování statistických rozdílů.

Mimo výzkumné důvody, proč se vztah neprojevil, ještě můžou patřit důvody například jako psychický dopad emočního vztahu na volbu volnočasových a zájmových aktivit, nedostatečná kvalita života a vliv sociální interakce.

Tabulka 12: Četnost emočního vztahu a volnočasových a zájmových aktivit

Emoční vztah	A	B	C	D	Marginální četnosti
4-8 (kladný)	24	33	11	14	82
1&3-9 (NON kladný)	30	44	14	30	118
Marginální četnosti	54	77	25	44	200

Z tabulky vyplývá, že u kladného emočního vztahu jsou nejčastěji volené aktivity kulturní, vzdělávací, kreativní a technické. Jako druhé jsou aktivity sportovní, třetí aktivity komunikační, zábavné a relaxační a nejmenší četnost je s přírodovědnými aktivitami a cestováním.

Autorka diplomové práce se domnívá, že tento výsledek může být z několika důvodů. Z výzkumného hlediska to může být právě kvůli spojení volnočasových a zájmových aktivit. Kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity se spojily jako jediné ze tří samostatných druhů, a proto se četnost mohla ukázat větší, i když celkově nejvíce volenou volnočasovou a zájmovou aktivitou byly sportovní činnosti. Nejčastěji volné kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity mohou být dále spojeny s intelektuálním a tvůrčím rozvojem jedince. Lidé, kteří prošli výchovou s kladným emočním vztahem, mohou být více motivováni k zapojení do těchto aktivit, a tím více podporovat jejich osobní růst a rozvoj. Sportovní aktivity mohou být tak časté kvůli tomu, že jedinci je mohou vnímat jako způsob uvolnění, odreagování, zlepšení celkového zdraví, a z tohoto důvodu jedinci mohou pociťovat větší motivaci k zapojení do sportovních aktivit. Komunikační, zábavné a relaxační aktivity slouží jako prostředek k budování a udržování sociálních vztahů, zábavě a relaxaci. Jedinci, kteří mají výchovu s kladným emočním vztahem, jsou více otevřeni společenským interakcím a aktivitám, které je baví a uvolňují je. Aktivity, jako je například cestování nebo poznávání přírody, mohou vyžadovat více úsilí, času, ale především finančních prostředků, a proto mohou být méně časté.

U NON kladného emočního vztahu jsou výsledky stejné jako u kladného emočního vztahu. Nejčastěji jsou opět uvedeny kulturní, vzdělávací, kreativní a technické činnosti. Druhé nejčastější jsou sportovní aktivity. Třetí jsou komunikativní, zábavné a relaxační, nejméně časté jsou přírodovědné aktivity a cestování.

Důvodem může být rozdílná preference volnočasových a zájmových aktivit, útek od negativních emocí, potřeba sociální interakce a nedostatek zájmu o dané aktivity.

7.4.2 VÝCHOVNÉ ŘÍZENÍ

Tabulka 13: Závislost mezi výchovným řízením a volnočasovými a zájmovými aktivitami

Výchovné řízení	A	B	C	D
1&4&5 (Silné)	0,983	0,207	0,107	0,063
2&6&8 (Slabé)	3,219	0,009	0,061	5,290
3&7&9 (Rozporné)	0,966	0,164	0,214	3,928

Testové kritérium pro výchovné řízení je 15,21687148 a kritický obor 12,59158724. To znamená, že na 5% hladině významnosti zamítám nulovou hypotézu a lze prokázat závislost. Dále se zde počítala intenzita, kdy K1 vyšlo 0,265903791 a K2 0,195044043. Po analýze těchto výsledků lze prokázat, že zde existuje pouze slabá závislost.

Mezi důvody, proč se zde závislost prokázala, může patřit například komplexnost vztahů. Tím jsou namysli vztahy mezi osobními preferencemi, životními okolnostmi a vnějšími faktory. Dalším důvodem může být variabilita individuálních vztahů. Každý jedinec může mít odlišné reakce na výchovné řízení. To může ovlivnit temperament, výchovné postupy rodičů a sociální podmínky. Dále tento výsledek může ovlivňovat socioekonomická status rodiny, vzdělání rodičů nebo kulturní faktory.

Tabulka 14: Čestnost výchovného řízení a volnočasových a zájmových aktivit

Výchovné řízení	A	B	C	D	Marginální četnosti
1&4&5 (Silné)	8	18	6	10	42
2&6&8 (Slabé)	28	29	10	7	74
3&7&9 (Rozporné)	18	30	9	27	84
Marginální četnosti	54	77	25	44	200

Z tabulky vyplývá, že u silného výchovného řízení se nejčastěji volily aktivity kulturní, vzdělávací, kreativní a technické. Jako druhé jsou přírodovědné aktivity a cestovním. Třetí nejčastěji volené aktivity jsou sportovní a nejméně volné aktivity u silného výchovného řízení jsou aktivity komunikativní, zábavné a relaxační.

Nejčastěji volené kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity mohou být právě díky silnému řízení, kdy si rodiče mohou klást důraz na tyto aktivity kvůli vyššímu vzdělání a kulturním rozvoji svých dětí. Tyto aktivity podporují rozvoj intelektových a kreativních schopností, což může být pro rodiče cílem. Silné řízení může podporovat přírodovědné aktivity a cestování a můžou být chápány jako prostředek rozvoje znalostí a zkušeností. Sportovní aktivity mohou být podporovány z důvodu zlepšení fyzického zdraví a kondice dětí. Komunikativní, zábavné a relaxační aktivity mohou být vnímány jako odměna po plnění jiných úkolů, a proto nemusí být pro rodiče tak atraktivní a preferované.

U slabého výchovného řízení jsou opět nejčastěji volené kulturní, vzdělávací, kreativní a technické činnosti. Druhé jsou sportovní aktivity, třetí jsou přírodovědné aktivity a cestování. Nejméně časté jsou komunikativní, zábavné a relaxační činnosti.

Kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity mohou být častější například z důvodu dostupnosti, podpory rozvoje osobnosti, z důvodu přidané vzdělávací hodnoty a z důvodu kulturního a sociálního přínosu. Důvodem menší četnosti může být nedostatek struktury a vedení, omezené finanční prostředky, nedostatek povzbuzení, anebo nedostatek povědomí o možnostech trávení volného času.

U rozporného výchovného řízení jsou aktivity ve stejném umístění. To může být například kvůli nedostatku jednoho směru, omezené možnosti volby, snahou o kompromis v rodině a kvůli stabilitě a jistotě, které některé volnočasové a zájmové aktivity přináší.

Stejně výsledky u silného, slabého, ale i rozporného řízení mohou mít i výzkumný důvod stejně jako u emočního vztahu. Autorka práce se domnívá, že to může být právě kvůli spojení volnočasových a zájmových aktivit. Kulturní, vzdělávací, kreativní a technické aktivity se spojily jako jediné ze tří samostatných druhů, a proto se četnost mohla ukázat větší, i když celkově nejvíce volenou volnočasovou a zájmovou aktivitou byly sportovní činnosti.

8 SHRNUÍ VÝSLEDKŮ A DISKUZE

Výzkumným cílem empirické části této práce je zjistit souvislosti mezi rodičovskými styly výchovy a zejména obsahem a formou realizace volnočasových a zájmových aktivit respondentů. Závěrem výzkumného šetření lze konstatovat, že existují vztahy, a i závislosti mezi volnočasovými a zájmovými aktivitami a rodičovskými styly výchovy. U emočního vztahu a volnočasových a zájmových aktivit se neprokázala žádná závislost. U výchovného řízení a volnočasových aktivit se prokázala závislost minimální.

Výsledky celého výzkumného šetření lze shrnout do kategorií, a to výsledky rodičovských způsobů výchovy, výsledky volnočasových a zájmových aktivit, analýza vztahů mezi způsoby výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami a analýza závislosti mezi způsoby výchovy a volnočasovými aktivitami.

Hlavní výzkumnou otázkou této práce je: *„Jaké vztahy existují mezi jednotlivými způsoby rodičovské výchovy a volnočasových a zájmových aktivit u dospívajících?“* Výsledky vztahů se zabývá celá kapitola 8.3, kde je podrobně uvedeno v procentech, jaké vztahy a jak silné vztahy jsou mezi devíti způsoby výchovy a osmi volnočasovými aktivitami. U výchovy autokratické, tradiční a patriarchální se největší vztah projevil s kulturními aktivitami a s nulovým vztahem z cestování. U liberální výchovy se prokázal největší vztah se sportovními aktivitami, žádný vztah se prokázal u komunikačních aktivit. Pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem má největší vztah se zábavnými a s relaxačními aktivitami a nejmenší vztah s přírodovědnými aktivitami. Výchova přísná, ale přitom laskavá má dominující vztah se zábavnými a s relaxačními volnočasovými aktivitami a žádný vztah s přírodovědnými, kreativními a technickými činnostmi. U optimální formy výchovy se vzájemným porozuměním se prokázal největší vztah se sportovními aktivitami a s cestováním. Výchova laskavá bez požadavků a hranic má opět dominující vztah se sportovními aktivitami a nulový vztah s aktivitami komunikativními. Rozporné řízení, které je vyváжено kladným emočním vztahem, má dva největší vztahy, a to se vzdělávacími a zábavnými a relaxačními aktivitami, naopak nulový vztah má s přírodovědnými zájmy. U kamarádského vztahu s dobrovolným dodržováním norem má největší vztah se sportovními aktivitami a žádný vztah se projevil u komunikativních zájmových aktivit. U výchovy emočně rozporné vedou dva vztahy, a to se sportovními a s kulturními

aktivitami a nulové vztahy se projevily s přírodovědnými, se zábavnými a s relaxačními aktivitami a u cestování. Odůvodnění těchto výsledků je taktéž uvedeno v kapitole 8.3.

Druhou výzkumnou otázkou je: „*Jaké nejčastější aktivity se objevují ve stylech výchovy s kladným (to je ostatními formami emočního vztahu) a NON kladným emočním vztahem?*“ U kladného emočního vztahu jsou nejčastěji volené kulturní, vzdělávací, kreativní a technické činnosti a u NON kladného je tomu stejně. Nejčastěji volené aktivity jsou zaměřeny na kulturu, vzdělání, kreativitu a techničnost. Výsledkům na emoční vztah se podrobněji věnuje kapitola číslo 8.4.1.

Třetí výzkumnou otázkou je: „*Jaké nejčastější aktivity se objevují ve stylech výchovy se silným, slabým a rozporným řízením?*“ Zde výsledek vyšel úplně stejně u všech řízení. Nejčastěji volené aktivity volené u stylech výchovy se silným, slabým či s rozporným řízením jsou aktivity kulturní, vzdělávací, kreativní a technické. Podrobnější zpracování výsledků, a i důvody, proč výsledky mohly vyjít takto, jsou uvedeny v kapitole 8.4.2.

Čtvrtou dílčí výzkumnou otázkou je: „*Jaké konkrétní volnočasové a zájmové aktivity byly nejčastěji vykonávány společně s rodiči?*“ Z výzkumu vyplývá, že nejčastěji bylo vykonáváno společně s rodiči cestování. Komplexnější analýza výsledku je uvedena v kapitole 7.2.

Pátá výzkumná otázka zní: „*Jaký převládající výchovný styl zastávají rodiče u svých dětí podle devítipolového modelu?*“ Nejčastěji zastávají výchovu autokratickou, tradiční a patriarchální a výchovu s kamarádkým vztahem, kde dochází k dobrovolnému dodržování norem. Důkladnější popis výsledků obsahuje kapitola číslo 7.2, která se velmi podrobně zabývá zpracováním způsobu výchovy u matky vlastní i nevlastní a taktéž i u otce vlastního i nevlastního. V závěru jsou i vyhodnoceny výsledky způsobů výchovy u rodiny jako celku.

Šestá výzkumná otázka zní: „*Jaký způsob výchovy převládá u rodičů vlastních i nevlastních?*“. Z komparace výsledků rodičů vlastních a nevlastní lze dokázat, že u rodičů vlastních převládá kamarádký vztah s dobrovolným dodržováním norem, zatímco u rodičů nevlastních převládá výchova liberální, která se vyznačuje nezájmem o dítě. Tyto výsledky jsou více rozvedené v kapitole číslo 7.1.6 komparace výchovných způsobů vlastních a nevlastních rodičů.

Tyto výsledky lze komparovat s několika českými i zahraničními autory. K porovnání výsledků, které se zaměřují na volnočasové a zájmové aktivity u dospíváním je použit výzkum, který je uveden v časopise československé psychologie s názvem „*Společné činnosti rodičů a dětí a styly rodičovské výchovy*“ od I. Gillernové z roku 2009.

Gillernová ve svém výzkumu uvádí několik zásadních výsledků. Zjistila, že u rodiny jako celku převládají receptivní činnosti s relaxačními efekty. Z uvedeného výzkumu autorka diplomové práce zjistila, že nejvíce převládá cestování, a hned za ním jsou zábavné a relaxační aktivity. Tento výsledek se moc neliší, jelikož cestování se dá považovat jako receptivní činnost s relaxačními efekty.

Gillernová ve svém výzkumu nezjistila souvislost extenzity společných činností rodičů a dětí s dimenzí výchovného řízení. Autorka této diplomové práce naopak souvislost zjistila, ovšem pouze slabou.

Gillernová dále uvádí, že existují vzájemné vztahy mezi jednotlivými volnočasovými aktivitami chlapců a dívek a charakteristikami způsobu výchovy otce, matky. To může autorka diplomové práce také potvrdit. Konkrétně Gillernová zjistila, že u příznivého emočního vztahu (kladný a extrémně kladný) jsou souvislosti s realizací aktivního sportování, vycházek do přírody, cestování, prací v domácnosti, sledování televize a povídání si s dívkami; dále se sledováním sportovních utkání, vycházkami do přírody, cestováním a povídáním si s chlapci. Autorka diplomové práce zjistila, že nejčastěji se u kladného emočního vztahu vyskytl vztah se vzdělávacími, s kulturními, kreativními a technickými aktivitami. Zde se výsledek lehce liší.

Dalším zjištěním Gillernové je, že společné cestování rodičů a chlapců či dívek se vyskytuje ve všech polích, které lze charakterizovat kladným emočním vztahem, bez ohledu na formu výchovného řízení. Toto se projevilo ve výzkumu i autorce diplomové práce.

Gillernová také uvedla zjištění, které tvrdí, že společné vycházky do přírody a sledování sportovních podniků realizuje nejvíce v polích definovaných kladným emočním vztahem a středním či slabým výchovným řízením. Autorka diplomové práce svými výsledky může pouze dokázat, že se u slabého výchovného řízení vyskytuje vztah s přírodovědnými aktivitami.

Gillernová dále uvádí existenci vztahu u slabého a rozporného řízení, které iniciující intenzivnější realizaci relaxačních aktivit, které jsou orientované spíše na skupiny (poslech hudby, návštěvy diskoték, tanečních párty a zábav, povídání s rodiči a vrstevníky) a relaxačně odpočinkových aktivit, které jsou převážně individuálního charakteru (sledování televize videa, počítačové hry, odpočívání), protože nekladou požadavky, nekontrolují a nechávají hodně volnosti samotným dětem. Autorka této práce může také konstatovat, že existence vztahu se projevila, ale ne až tak významně velká.

Závěrem Gillernová konstatuje, že její uvedené výsledky podporují to, že pro realizaci společných činností je důležité příznivé emoční klima a lze se domnívat, že příznivé emoční vztahy vedou k rozvoji společných činností, a to může konstatovat ze svých výsledků i autorka této práce.

Výsledky rodičovských stylů výchovy autorka diplomové práce komparovala i s výsledky rozložení stylů výchovy v souboru více jak 2000 respondentů (Gillernová 2009-a). Zjistila, že v celé rodině je nejčastěji styl charakterizovaný záporným emočním vztahem rodičů a jejich rozporným řízením (3. pole). Ve výzkumu této diplomové práce je uveden jako nejčastější styl u rodiny jako celku také pesimální forma výchovy s rozporným řízením a se záporným emočním vztahem.

Jiným zjištěním studie Gillernové (2009-a) byl fakt, že bylo detekováno více kladných projevů emočního vztahu matky a v souladu s tím i méně záporných momentů v jejích výchovných interakcích. Z tohoto pohledu se ukázalo, že matky jsou vnímány jako laskavější. V empirickém šetření této diplomové práce byla převaha kamarádského vztahu u matky vlastní a jelikož kamarádský vztah má kladné emoční vztahy, lze tvrdit, že i v tomto výzkumu převládá u matek vlastních více kladných emočních vztahů.

U výchovného řízení se v daném výzkumu prokázala volnost a málo požadavků, tedy slabé řízení. Z výzkumů této diplomové práce převážně vyplývá také slabé řízení. U matek vlastních i nevlastních a u otce vlastního je slabé řízení, ovšem u otce nevlastního se prokázalo řízení rozporné (Gillernová, 2009-a, 2011).

Z výsledků výzkumu, lze říci, že mezi současné trendy můžeme zařadit cestování a zábavné a relaxační volnočasové a zájmové aktivity. Autorka této diplomové práce se domnívá, že cestování může poskytovat rozvoj dovedností a poznání, rodinou pohodu a propojení, rozvoj komunikačních dovedností, odpočinek a relaxaci a edukativní přínos.

Díky těmto podmínkám můžeme považovat cestování za trend ve volnočasových a zájmových činnostech.

Dalším trendem ve volnočasových aktivitách jsou zábavné a relaxační aktivity. Tyto aktivity vyznačují určitou volnost, a proto mohou být tolik oblíbené. Ovšem autorka práce se domnívá, že důvodem mohou být sociální sítě a moderní elektronika. Je to poměrně snadno dostupné, můžeme to považovat jako formu odpočinku, nebo i jako únik od reality, ale také zde mohou lidé čerpat spoustu inspirací a mohou na sociálních sítích nacházet své vzory. Tato tematika má však i své negativní stránky, a to nejen v podobě závislostí, různého zneužití a omezení fyzické aktivity.

ZÁVĚR

Na základě teoretických poznatků je literárně přehledová část diplomové práce rozdělena do tří klíčových kapitol.

V první kapitole se objevuje téma volný čas a jeho rozvojové možnosti. Kapitola obsahuje odborné vymezení pojmu volný čas, popisuje faktory a funkce volného času, uvádí výchovně vzdělávací činnosti v době mimo vyučování a věnuje se vzdělávacím střediskům.

Druhá kapitola práce se zaměřila na téma rodina. Je zde uvedena definice rodiny, klasifikace typů rodin, funkce rodiny a kategorizace z hlediska funkčnosti rodin. Následně je uvedena charakteristika současné rodiny. Tato podkapitola se věnuje moderním rodinným trendům. Druhá podkapitola se okrajově věnuje významu rodiny pro utváření vztahů k volnému času. Třetí podkapitola se zabývá výchovnými styly v rodině a jejich edukačnímu působení. Zde naleznete definici výchovy, která, stejně jako rodina, představuje velmi obsáhlé a rozmanité téma. V krátkosti lze výchovu charakterizovat jako typ lidské činnosti, který se snaží celoživotně rozvíjet jedince individualitu. Dále jsou popsány role matky a otce, které jsou brány za klíčový prvek i pro následující empirickou část, která se bude v rámci specifických aspektů výchovy rodičů dále zabývat. V závěru kapitoly je uvedeno klíčové téma této práce, a to výchovné styly v rodině. Nejprve je podrobně objasněna charakteristika výchovného stylu a vysvětlen princip jeho fungování. Následně je popsáno pět modelů způsobu výchovy v rodině. Konkrétně je identifikováno tradiční tři stylová pojetí, model dvou dimenzí rodičovských postojů, model čtyř komponentů výchovy, model dvanácti polí způsobu výchovy a klíčový model devíti polí, který bude spolu s jeho dotazníkovou metodou následně využito v druhé polovině této práce. Tyto modely jsou popsány v chronologickém pořadí vzniku.

Třetí kapitola se zabývá pedagogicko-psychologickou charakteristikou adolescence a nastupující dospělosti. V úvodu je uvedena charakteristika adolescence, která je rozdělena do dvou fází (ranná a pozdní). Charakteristika adolescence plyně navazuje na téma nastupující dospělosti. Nastupující dospělost je poměrně nový pojem, kterému se nejen věnuje americký pedagog J. J. Arnet, a proto je jedna podkapitola věnována jeho charakteristice nastupující dospělosti.

Všechny tři kapitoly literárně přehledové části jsou východiskem pro empirické šetření. V empirické části diplomové práce je sestavený dotazník, který se zabývá rodičovskými styly výchovy a volnočasovým aktivitám z pohledu dospívajících jedinců. Druhá část této diplomové práce se nazývá empirická část.

Empirická část práce se soustředí na aplikaci teoretických poznatků do praxe pomocí výzkumného šetření. Výzkumnou metodou je dotazníkové šetření. Dotazník je koncipován do tří částí. Obsahuje otázky zaměřené na rodičovské styly výchovy, otázky na volnočasové a zájmové aktivity a demografické otázky. Tento empirický výzkum si klade za cíl zkoumat vztahy mezi rodičovskými styly výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami dospívajících. Na počátku jsou formulovány výzkumné otázky, následně byla provedena analýza dat získaných prostřednictvím dotazníkového šetření. Výsledky jsou rozvrženy do čtyř subkapitol a každá je jinak obsahově zaměřená. Výsledky empirické části slouží nejen k potvrzení nebo vyvrácení výzkumných otázek stanovených na základě teoretického přehledu ale i rodičům a pedagogům, kteří se zajímají o výchovu a vývoj dospívajícího dítěte a zabývají se spojitostí mezi rodičovskými styly výchovy a volnočasovými aktivitami. Souhrn výsledků je uveden v diskuzi, která dále zahrnuje komparaci výsledků s podobnými výzkumy. Diskuze je zakončena současnými trendy, která vyšly z empirického šetření. Tato diplomová práce má za cíl zmapovat téma rodičovských stylů výchovy a volnočasových aktivit dospívajících. Práce se zaměřuje na popis obsahu, druhů a intenzity volnočasových aktivit a zjišťuje souvislosti mezi rodičovskými styly výchovy a obsahem a formou volnočasových aktivit. Celkově lze konstatovat, že cíle této diplomové práce jsou splněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

- BAUMGARTNER, František a KARAFFOVÁ, Eva. *Strategie zvládnání ve vztahu k aspektům vynořující se dospělosti: Coping strategies in relation to features of emerging adulthood = Bewältigungsstrategien des Erwachsenwerdens*. Psychologie pro praxi. 2012, roč. 47, č. 1-2, s. 11-25. ISSN 1803-8670.
- BENDL, Stanislav. *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 978-80-247-4248-9.
- ČÁP, Jan a BOSCHEK Petr. *Dotazník pro zjišťování způsobu výchovy v rodině: Příručka*. Vyd. 1. Brno, Bratislava: Psychodiagnostika, s.r.o., 1994.
- ČÁP, Jan, ČECHOVÁ, Věra, & BOSCHEK, Petr. *Dotazník stylů výchovy pro děti od 8 do 12 let*. Praha: Institut pedagogicko-psychologického poradenství ČR, 2000.
- ČÁP, Jan a MAREŠ, Jiří. *Psychologie pro učitele*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-463-x.
- ČÁP, Jan. *Psychologie mnohostranného vývoje člověka*. Učebnice pro vysoké školy. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. ISBN 80-04-22967-0.
- ČÁP, Jan. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Psychologie (ISV). Praha: ISV, 1996. ISBN 80-85866-15-3.
- DUNOVSKÝ, Jiří. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada Pub., 1999. ISBN 978-80-7169-254-6.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Edukační interakce dospělých a dětí. (Vybrané kontexty výchovně-vzdělávacích interakcí dospělých a dětí)*. Habilitační práce. FSVaZ UKF Nitra, 2009-a, 251 s.
- GILLERNOVÁ, Ilona. *Společné činnosti rodičů a dětí a styly rodičovské výchovy. Československá psychologie: časopis pro psychologickou teorii a praxi*. 2009-b, roč. 53, č. 4, s. 336-348. ISSN 0009-062X.
- GILLERNOVÁ, Ilona; KEBZA, Vladimír a RYMEŠ, Milan. *Psychologické aspekty změn v české společnosti: člověk na přelomu tisíciletí*. Praha: Grada, 2011. ISBN 9788024727981.

- GRECMANOVÁ, Helena. *Obecná pedagogika*. Edukace (Hanex). Olomouc: Hanex, 1998. ISBN 80-85783-24-x.
- HAMŘÍK, Zdeněk. *Volný čas dětí a mládeže: zábava, odpočinek a příležitost pro rozvoj*. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 2022. ISBN 978-80-244-6182-3.
- HAVLÍK, Radomír a KOŤA, Jaroslav. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-635-7.
- HÁJEK, Bedřich; HOFBAUER, Břetislav a PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-473-1.
- HÁJEK, Bedřich. *Jak vytvořit vzdělávací program pro školní družiny*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-233-1.
- HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. 2., přepracované a doplněné vydání. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2015. ISBN 9788024746746.
- HOFBAUER, Břetislav. *Děti, mládež a volný čas*. Praha: Portál, 2004. ISBN 80-7178-927-5.
- CHRASTINA, Jan. *Případová studie – metoda kvalitativní výzkumné strategie a designování výzkumu: Case study – a method of qualitative research strategy and research design*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2019. ISBN 978-80-244-5373-6.
- CHRÁSKA, Miroslav. *Metody pedagogického výzkumu: základy kvantitativního výzkumu*. 2., aktualizované vydání. Pedagogika. Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5326-3.
- JANDOUREK, Jan. *Sociologický slovník*. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-535-0.
- JANDOUREK, Jan. *Úvod do sociologie*. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-749-3.
- JANIŠ, Kamil a SKOPALOVÁ, Jitka. *Volný čas seniorů*. Pedagogika (Grada). Praha: Grada, 2016. ISBN 978-80-247-5535-9.

- KONEČNÁ, Tereza; ZÁVODNÝ POSPÍŠIL, Jan a ZÁVODNÁ, Lucie Sára. *Občanský a společenskovední základ*. Aktualizované 3. vydání. Prostějov: Computer Media, 2022. ISBN 978-80-7402-448-1.
- KRATOCHVÍLOVÁ, Emília. *Pedagogika voľného času : výchova v čase mimo vyučovania v pedagogickej teórii a v praxi*. Bratislava: Univerzita Komenského, 2004, 307 s. ISBN 8022319309.
- LANGMEIER, Josef a KREJČÍŘOVÁ, Dana. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Psyché (Grada). Praha: Grada, 2006. ISBN 80-247-1284-9.
- MATĚJČEK, Zdeněk. *Rodiče a děti*. Třetí, upravené vydání (ve Vyšehradu první). Praha: Vyšehrad, 2017. ISBN 9788074297977.
- OCHRANA, František. *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4200-0.
- PÁVKOVÁ, Jiřina a HÁJEK, Bedřich. *Školní družina*. Vyd. 2., aktualiz. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-268-3.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. V Praze: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2014. ISBN 978-80-7290-666-6.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-295-5.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]*. Vyd. 4. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-423-6.
- PÁVKOVÁ, Jiřina. *Pedagogika volného času*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-711-6.
- PELIKÁN, Jiří. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 2., nezměn. vyd. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1916-3.
- SEKOT, Aleš. *Rodiče a sport dětí. Rodičovské výchovné styly jako motivační faktor sportování dětí a mládeže*. Masarykova univerzita, 2019. ISBN 978-80-210-9293-8.
- SOBOTKOVÁ, Irena. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-250-8.

- SPOUSTA, Vladimír. *Teoretické základy výchovy ve volném čase: (Úvod do studia pedagogiky volného času) : [Určeno pro stud. fak. pedagog. MU v Brně]*. Brno: Masarykova univerzita, 1994. ISBN 80-210-1007-x.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Vývojová psychologie: dětství a dospívání*. Vydání druhé, doplněné a přepracované. Praha: Karolinum, 2012. ISBN 978-80-246-2153-1.

Seznam použitých zahraničních zdrojů

- ARNETT, J. Jeffrey (1998). Learning to stand alone: the contemporary american transition to adulthood in cultural and historical context. *Human development*, 41, 295-315.
- ARNETT, J. Jeffrey (2004). *Emerging adulthood: the winding road from the late teens through the twenties*. (viii, 270 p.) New York: Oxford University Press.
- ARNETT, J. Jeffrey (2006). Emerging adulthood: Understanding the new way of coming of age. In J. J. Arnett & J.L. Tanner (Eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*. (pp. 3-19). Washington: American Psychological Association.
- BAUMRIND, D. (1991) Effective Parenting During the Early Adolescent Transition. In Cowan, P.E., Hetherington, E.M. (eds.). *Advances in Family Research* (Vol 2). Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, p. 111-163.

Seznam použitých internetových zdrojů

- WORLD LEISURE ORGANIZATION. Who we are [online]. [cit. 2023-10-03]. Dostupné z: <https://www.worldleisure.org/about-us/>
- DUMAZEDIER, 1966, *Volný čas, Sociologický časopis* [online]. [cit. 2023-10-03]. Dostupné z: <http://sreview.soc.cas.cz/cs/issue/131-sociologicky-casopis-3-1966/2462>

- GILLERNOVÁ, 2004. *Způsob výchovy v současné české rodině z pohledu dospívajících chlapců a dívek*. Dostupné z: <https://cmpsy.cz/files/pd/2004/texty/pdf/gillernova.pdf>
- ZUZANEK, Jiri. *Leisure and Time*. Online. In: ROJEK, Chris; SHAW, Susan M. a VEAL, A. J. (ed.). *A Handbook of Leisure Studies*. London: Palgrave Macmillan UK, 2006, s. 185-202. ISBN 978-1-4039-0279-5. Dostupné z: https://doi.org/10.1057/9780230625181_11. [cit. 2023-10-03].

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Dotazník o rodičovských stylech výchovy a volnočasových aktivitách v dospívání.....I

Příloha 2: Skórovací arch k dotazníku způsobu výchovy v rodině.....XXX

Dotazník o rodičovských stylech výchovy a volnočasových aktivitách dospívajících

Vážení respondenti,
děkuji, za Váš čas a zájem podílení se na výzkumu v rámci diplomové práce, který se zaměřuje na hledání vztahu mezi rodičovskými styly výchovy a volnočasovými a zájmovými aktivitami dospívajících. Vaše názory a zkušenosti jsou cenné a přispějí k porozumění k tomu, jakým způsobem výchova v rodině ovlivňuje aktivity a zájmy mladé generace.

Cílem projektu je podrobně prostudovat různé rodičovské styly výchovy v kontextu trávením volné času v dospívání a jakým způsobem tyto styly ovlivňují volbu konkrétních aktivit, intenzitu účasti a celkový osobní rozvoj mladých lidí.

Vyplněním celého dotazníku poskytnete klíčové informace o vašich vlastních zkušenostech a vnímání rodičovských stylů výchovy ve vaší rodině, a jak se tyto styly projevují ve vašich volnočasových a zájmových aktivitách.

Dotazník se skládá z tří částí.

První část (otázky 1-40) je zaměřena na zjišťování stylů výchovy v rodině, kde je potřeba se zamyslet jak na výchovu matky, tak i otce. Víme, že všichni dospívající mohou žít v úplné, neúplné nebo doplněné rodině a proto u každé otázky vyberte matku a otce vlastní anebo nevlastní a tohoto výběru se držte u všech otázek dotazníku a rozhodnutí neměňte. **U každé otázky vždy vyberte jednou matku (vlastní či nevlastní) a jednou otce (vlastního či nevlastního).**

Druhá část (otázky 41-48) obsahuje otázky na Vaše volnočasové a zájmové aktivity, kterým jste se věnovali v období zhruba **od 14 let dosud**.

A třetí části (otázky 49-54) prosíme odpovědět na otázky, které umožní kvalitnější zpracování dat.

Vaše odpovědi budou zcela anonymní a budou použity výhradně pro účely tohoto výzkumu.

Příjemné vyplňování a děkuji za vaši spolupráci!

1. Měl/a opravdový zájem o to, co dělám. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

2. Vyčítal/a mi, že jsem ho/ ji zklamal/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

3. Podrobně mi určoval/a, jak mám co dělat. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

4. Nechal/a mě dělat, co mě baví, i když jsem měl/a pomáhat v domácích pracích. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

5. Jednal/a se mnou přátelsky. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

6. Přeál/a si, abych mu/ jí dal/a pokoj se svými problémy. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

7. Chtěl/a vždy přesně vědět, co a jak dělám. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

8. Velmi málo kontroloval/a splnění příkazů a dodržování zákazů. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Mateka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

9. Považoval/a za důležité vše, co mne zajímalo a co jsem měl/a rád/a.

*

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

10. Říkal/a mi, že jsem nevděčný syn /nevděčná dcera. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

11. Očekával/a, že vždy okamžitě poslechnu. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

12. Často se mi podařilo umluvit ho/ ji a tak se vyhnout povinnosti nebo trestu. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

13. Bral/a vážně mé názory a má přání. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

14. Říkal/a často o některém dítěti nebo o mém sourozenci, že je lepší než já. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Mateka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

15. Snažil/a se rozhodovat za mne. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

16. Často jsem si mohl/a dělat, co jsem chtěl/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐

17. Často jsme se spolu zasmáli a měli dobrou náladu. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

18. Choval/a se ke mně chladně, málo přátelsky. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

19. Stále mi něco přikazoval/a a zakazoval/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

20. Byl ochoten /byla ochotna/ zastávat se mne, když jsem něco neuměl/a nebo něco provedl/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

21. Když se mi něco nepovedlo, snažil/a se mě povzbudit a pomoci mi.

*

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

22. Připomínal/a mi, jak se pro mne obětuje a kolik toho pro mne učinila. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

23. Byl/a ke mně velmi přísný/á. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

24. Nechal/a mě chodit, kam se mi líbí. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

25. Bylo pro mne příjemné dělat s ním /s ní/ společně nějakou práci. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

26. Stěžoval/a si na mne. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

27. Často mluvil/a o mých chybách. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

28. Dával/a mi hodně dárků nebo peněz. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

29. Když se u nás doma uvažovalo o tom, co dělat v neděli nebo o dovolené, nebo co koupit, bral/a ohled na moje návrhy a přání. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

30. Často na mne křičel/a a rozčiloval/a se. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

31. Přísně mě trestal/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

32. Nechal/a mě, abych chodil/a k jídlu a spát v takovou dobu, kdy mi to vyhovovalo. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

33. Důvěřoval/a mi. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

34. Zesměšňoval/a mé návrhy. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

35. Zakazoval/a mi běhat venku s dětmi a dělat to, co ostatní děti. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

36. Omlouval/a a chránil/a mě, když mě druhý z rodičů huboval a chtěl mě potrestat. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

37. Když ve volném čase něco podnikal/a společně se mnou, působilo mu /jí/ to radost. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

38. Stále mě z něčeho podezíral/a. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

39. Přísně požadoval/a, abych měl/a jen nejlepší školní prospěch. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

40. Spokojil/a se s mou výmluvou, i když šlo o něco vážného. *

	Ano	Zčásti
Matka vlastní	☐	☐
Matka nevlastní	☐	☐
Otec vlastní	☐	☐
Otec nevlastní	☐	☐

41. Kterým volnočasovým a zájmovým aktivitám se aktuálně věnujete? *

- Sportovním (aktivně sportovat, sledování sportovního utkání)
- Kulturním (chodit do divadla, kina, na výstavy, kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat)
- Vzdělávacím (učit se jazyky, číst knihy, vzdělávací programy)
- Přírodovědným (chodit do přírody, pečovat o rostliny, starat se o zvířata)
- Kreativním a technickým (technické záliby, modelářství, ruční práce a výtvarné činnosti)
- Komunikativním (rozvíjení sociální interakce- bavit se, povídat si, elektronická komunikace)
- Zábavným a relaxačním (sledování TV, práce nebo hry na PC nebo tabletu, poslouchání hudby, číst knihy, jen tak odpočívat)
- Cestování (poznávání světa, nových míst a kultur)

42. Kterým aktivitám jste se věnoval/a nejvíce v období dospívání zhruba od 14 let? (vyberte 2 možnosti) *

Vyberte prosím 2 možnosti/možností.

- Sportovním (aktivně sportovat, sledování sportovního utkání)
- Kulturním (chodit do divadla, kina, na výstavy, kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat)
- Vzdělávacím (učit se jazyky, číst knihy, vzdělávací programy)
- Přírodovědným (chodit do přírody, pečovat o rostliny, starat se o zvířata)
- Kreativním a technickým (technické záliby, modelářství, ruční práce a výtvarné činnosti)
- Komunikativním (rozvíjení sociální interakce- bavit se, povídat si, elektronická komunikace)
- Zábavným a relaxačním (sledování TV, práce nebo hry na PC nebo tabletu, poslouchání hudby, číst knihy, jen tak odpočívat)
- Cestování (poznávání světa, nových míst a kultur)

43. Jaké byly vaše oblíbené typy volnočasových aktivit? *

- Sportovní (aktivně sportovat, sledování sportovního utkání)
- Kulturní (chodit do divadla, kina, na výstavy, kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat)
- Vzdělávací (učit se jazyky, číst knihy, vzdělávací programy)
- Přírodovědné (chodit do přírody, pečovat o rostliny, starat se o zvířata)
- Kreativní a technické (technické záliby, modelářství, ruční práce a výtvarné činnosti)
- Komunikativní (rozvíjení sociální interakce- bavit se, povídat si, elektronická komunikace)
- Zábavné a relaxační (sledování TV, práce nebo hry na PC nebo tabletu, poslouchání hudby, číst knihy, jen tak odpočívat)
- Cestování (poznávání světa, nových míst a kultur)

44. Byla/je nějaká volnočasová a zájmová aktivita na profesionální úrovni? Pokud ano, která? *

45. Jak jste spokojeni se svým využíváním volného času? *

- Velmi spokojen(a)
- Spokojen(a)
- Nespokojen(a)
- Velmi nespokojen(a)

46. Jak byste hodnotil(a) rovnováhu mezi povinnostmi a volnočasovými aktivitami ve svém životě? *

- Dobře vyváženo
- Většinou volný čas
- Většinou povinnosti
- Nerovnováženo

47. Kterou z činností jste realizovali s rodiči? *

- Sportovní (aktivně sportovat, sledování sportovního utkání)
- Kulturní (chodit do divadla, kina, na výstavy, kreslit, malovat, fotografovat, hrát na hudební nástroj, zpívat)
- Vzdělávací (učit se jazyky, číst knihy, vzdělávací programy)
- Přírodovědné (chodit do přírody, pečovat o rostliny, starat se o zvířata)
- Kreativní a technické (technické záliby, modelářství, ruční práce a výtvarné činnosti)
- Komunikativní (rozvíjení sociální interakce- bavit se, povídat si, elektronická komunikace)
- Zábavné a relaxační (sledování TV, práce nebo hry na PC nebo tabletu, poslouchání hudby, číst knihy, jen tak odpočívat)
- Cestování (poznávání světa, nových míst a kultur)

48. Čím by jste se chtěli zabývat ve volném čase, kdyby ho bylo více? *

49. Jakého jste pohlaví? *

Žena

Muž

Jiné

50. Kolik je Vám let? *

18

19

20

21

22

51. Jaké je Vaše dosažené vzdělání? *

- Základní vzdělání
- Střední vzdělání zakončené výučním listem
- Střední vzdělání zakončené maturitou
- Vyšší odborné vzdělání
- Vysokoškolské vzdělání

52. Aktuálně studujete? *

- Střední školu
- Vyšší odbornou školu
- Vysokou školu
- Již nestuduji

53. Kde jste bydleli s rodiči? *

Velké město

Malé město

Vesnice

54. V jaké rodině jste v dospívání žili? *

Úplné (oba vlastní rodiče)

Doplněné (jeden z rodičů vlastní a jeden nevlastní)

Neúplné (jeden vlastní rodič)

Neúplné (jeden nevlastní rodič)

Příloha 2: Skórovací arch k dotazníku způsobu výchovy v rodině

SKÓROVACÍ ARCH K DOTAZNÍKU ZPŮSOBU VÝCHOVY V RODINĚ

Jméno: _____

Datum narození _____

Vyplněno dne _____

	OTEC				MATKA			
	Komponenty výchovy				Komponenty výchovy			
	Kladný	Záporný	Požadavků	Volnosti	Kladný	Záporný	Požadavků	Volnosti
	1	2	3	4	1	2	3	4
	5	6	7	8	5	6	7	8
	9	10	11	12	9	10	11	12
	13	14	15	16	13	14	15	16
	17	18	19	20	17	18	19	20
	21	22	23	24	21	22	23	24
	25	26	27	28	25	26	27	28
	29	30	31	32	29	30	31	32
	33	34	35	36	33	34	35	36
	37	38	39	40	37	38	39	40
SOUČET hrubý skór	K	Z	P	V	K	Z	P	V

Emoční vztah (K, Z) otce:
Výchovné řízení (P, V) otce:

Emoční vztah (K, Z) matky:
Výchovné řízení (P, V) matky: